

Mao in de polder

Een historisch-sociologische benadering van het Nederlandse maoïsme
1964-1978

Doctoraalscriptie
Vrije Universiteit
Faculteit der Letteren
Opleiding Geschiedenis

Begeleider: Prof. Dr. J.C. Kennedy
Medelezer: Dr. G Voerman

Wouter P. Beekers
18 januari 2005

- Inhoud -

INLEIDING	4
PROBLEEMSTELLING EN HYPOTHESEN	6
EEN KLEIN BROERTJE VAN DE CPN	11
MARXISME-LENINISME	11
BAKERMAT DER MAOÏSTEN	14
EEN MAOÏSTISCHE BEWEGING IN NEDERLAND	17
CONCLUSIE I	27
DE WEGEN KRUISEN	29
ONTMOETINGEN.....	29
DE JEUGDIGHEID GEOFFERD	35
CONCLUSIE II.....	46
DE WEGEN SCHEIDEN	48
VERDEELDHEID IN HET MAOÏSTISCHE KAMP.....	48
DE RODE JEUGD, MAOÏSTISCHE STADSGUERRILLEROS	51
DE BINNENWERELD VAN DE KEN	54
WAARHEID EN VOORUITGANG BIJ DE SP	57
LAATSTE DER MOHICANEN.....	60
NA HET MAOÏSME	62
CONCLUSIE III	63
SLOTBESCHOUWING	65
BIJLAGEN	67
<i>Bronnenoverzicht</i>	67
<i>Stamboom van het Nederlandse maoïsme</i>	71
<i>Geschatte ledenaantallen</i>	72
<i>Lijst van genoemde personen</i>	73
FIGUREN	
<i>Figuur 1: Op 1946 geïndexeerde getalsmatige aanhang van de CPN, 1918-1964</i>	17
<i>Figuur 2: Geschatte totale ledental van maoïstische politieke organisaties</i>	32
<i>Figuur 3: Kerkelijkheid en onkerkelijkheid in Nederland 1958-1995</i>	39

- Voorwoord -

Het schrijven van deze scriptie was een persoonlijke avontuur, niet in de laatste plaats omdat het verhaal in hoge mate betrekking heeft op mijn eigen achtergrond en leven. In het najaar van 1979 signaleerde de Binnenlandse Veiligheidsdienst dat Ineke Palm, kaderlid van de Socialistische Partij, zwanger was en rond de aanstaande kerstmis haar eerste kind verwachtte. Ik ben mijn ouders dankbaar dat zij dit kind zijn nieuwsgierigheid lieten bevredigen en hem op vele manieren op allerlei manieren hartelijk steunden in zijn queeste. Ik hoop dat ik op een goede manier rekenschap gegeven heb van een verleden dat deels de hunne, dus ook deels de mijne, is.

Deze scriptie was er niet geweest zonder de openhartigheid van veel voormalige maoïsten. Enkele van hen wilden mij, vaak urenlang, te woord staan. Ik ben u allen, persoonlijk, zeer dankbaar. Hopelijk belichaamt deze scriptie uw verhalen, of voegt er zelfs iets aan toe, maar ik realiseer me dat velen van u waarschijnlijk niet hetzelfde verhaal geschreven zouden hebben.

- Inleiding -

Help mij, help mij begrijpen waarom aardige en hoog opgeleide jongeren op zo'n manier met het communisme bezig gaan en daarbij regimes verdedigen die de meest verschrikkelijke misdaden hebben begaan. Help mij dat alsjeblieft begrijpen.¹

Andries Knevel in gesprek met voormalig maoïst Paul Rosenmöller

Op 21 november 1964 toog Jaap Wolff namens het partijbestuur van de Communistische Partij van Nederland (CPN) naar de Chinese ambassade te Den Haag.² Broer Joop Wolff had op een vergadering vijf dagen eerder zijn ongenoegen geuit over de ongebreidelde flirt van een aantal leden met de Volksrepubliek China. De Volksrepubliek China was in een escalerend conflict geraakt met de Sovjetunie. Ze had dat jaar zelfstandig een atoombom geproduceerd en liet daarmee zien definitief afstand te nemen van de Sovjetunie, die haar eerdere belofte om China van kernwapentechnieken te voorzien had ingetrokken. Dit alles bracht de CPN'ers, die internationale solidariteit hoog in het vaandel hadden staan, in grote verlegenheid. Ze waren dan ook beducht dat de internationale spanningen ook fractievorming in de eigen kring tot gevolg zouden hebben en vreesden dat China hier zelfs op zou kunnen inspelen. Aldus vertrok Jaap Wolff naar Den Haag om de Chinezen duidelijk te maken dat de CPN hier niet van gediend was. De Chinese ambassadeur ontving hem vriendelijk en bezwoer hem dat de Chinezen geen enkel contact onderhielden met bepaalde groepen CPN'ers in het bijzonder. Op het partijkantoor op de Amsterdamse Keizersgracht nam men hier geen genoegen mee en ging het bestuur over tot het royeren van enkele leden, die in hun oppositieblaadjes blijk gaven op de hand van China te zijn.³

Met het royement van de pro-Chinese oppositie begon de geschiedenis van een nieuwe communistische beweging in Nederland. Deze beweging bestond aanvankelijk slechts uit een minuscuul aantal en onderling verdeelde groep kameraden, die door de buitenstaanders al snel maoïsten werden genoemd. Maoïsten, omdat zij het China onder Mao Zedong een leidende functie toedichtten in de wereldrevolutie én Mao in ideologisch opzicht veel autoriteit verleenden. Op deze manier konden zij onderscheiden worden van anderszins gelovige communisten.⁴ De maoïsten betitelden zich *zelf* als marxisten-leninisten, om duidelijk te maken dat zij slechts teruggrepen op de fundamenteën van de leer van Marx, Engels, Lenin en Stalin.

---

¹ Radioprogramma *De Ochtenden* (radio 1), 19 juli 2004.

² Op deze plaats zou ik graag James Kennedy, Gerrit Voerman, Herman Beekers en Hadassa Tahaparij willen bedanken voor hun commentaar op eerdere versies van dit stuk.

³ Zie Arthur Stam, *De CPN en haar buitenlandse kameraden. Proletarisch internationalisme in Nederland* (Soesterberg 2004), 211 en Jan Willem Stutje, *De man die de weg wees. Leven en werk van Paul de Groot 1899-1986* (Amsterdam 2000), 423.

⁴ De term "maoïsten" wordt hier ook toegepast omwille van het onderscheid.

Aanvankelijk nauwelijks opgemerkt, wekte deze groep de interesse van velen toen zij in de loop van de jaren zestig steeds meer jongeren voor zich wist te winnen, die, in de bloei van hun leven, al hun tijd en energie opofferden voor de revolutie. De vaak zeer intellectuele nieuwe leden onderwierpen zich gezamenlijk aan een zeer strenge zelfdiscipline en intellectueel regime. De maoïstische beweging bereikte in de jaren zeventig haar hoogtepunt, terwijl waarnemers haar eerst karakteriseerden als ‘lastig voor de CPN, maar niet werkelijk gevaarlijk’,⁵ werd nu opgemerkt dat zij de CPN ‘de stuipen op het lijf jaagde’.⁶ Langzamerhand verschrompelde zij echter tot een verzameling concurrerende clubjes met een op een hand te tellen ledental en resteerde slechts de Socialistische Partij⁷ als serieus te nemen organisatie, maar zij nam steeds meer afstand van haar maoïstische oorsprong.

De aanwezigheid van een Nederlandse achterban van Mao heeft velen verbaasd en behoeft verklaring. Zo bleek onlangs weer toen Andries Knevel in een vraaggesprek Paul Rösemoller, voor zijn tijd bij GroenLinks jarenlang een vurig maoïst, smeekte om opheldering voor zijn vroegere handelen. Hoewel hij publiekelijk afstand had genomen van zijn verleden, riepen verschillende journalisten Rosenmöller nog steeds ter verantwoording vanwege zijn ‘jeugdzonden’, waarbij zij maar op een ding uit lijken te zijn: het grote “mea culpa”.⁸ Door hun verleden zelf te kwalificeren als ‘dogmatisch’ of ‘sektarisch’ lijken vele ex-maoïsten, heden ten dage vaak met een hoge maatschappelijke positie, deze spijt te hebben betuigd.⁹ De lieden die nog steeds rondwaren in ooit op Mao georiënteerde organisaties, zoals de Socialistische Partij, zien deze ‘spijtoptanten’ vaak als afhakers in de strijd voor verbetering van de wereld.¹⁰ In deze scriptie wordt gezocht naar mogelijke verklaringen voor het bestaan van een maoïstische beweging in Nederland, zonder daarbij een dergelijk waardeoordeel uit te spreken.

Een divers bronnenbestand moet hier op een “objectieve” manier dienen bij het vinden van mogelijke antwoorden op de moeilijk te verklaren maoïstische geschiedenis. “Slechts de feiten te laten spreken” is daarbij een illusie. Bij het zoeken naar een verklaring speelt de selectie een belangrijke rol, en dat is per definitie een rationele én dus subjectieve aangelegenheid. Hier wordt gepoogd het bestaan van een maoïstische beweging begrijpelijk te maken door een blik op de geschiedenis te werpen vanuit zo veel mogelijk verschillende standpunten. Dit zijn in de eerste plaats de maoïsten, uit verschillende organisaties en met verschillende houdingen tegenover het verleden, zowel zij die er drastisch afstand van hebben genomen als zij die de

---

⁵ Maandoverzicht december 1965 Binnenlandse Veiligheidsdienst. Nadat ik het doel van deze studie bij de dienst, tegenwoordig Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, bekend maakt, stelde ze een dossier voor mij samen. Daarin stonden maand- en kwartaaloverzichten, die afgekort waren als MO resp. KO. Deze afkorting zal in het vervolg aangehouden worden, dit voorbeeld aanhoudend: BVD MO 1965.

⁶ *Haagse Post*, 28 september 1974.

⁷ De SP heette aanvankelijk Socialistische Partij, maar omwille van de leesbaarheid heb ik de fonetische spelling vermeden, literatuurverwijzingen uitgezonderd.

⁸ Het voorbeeld bij uitstek is: Roelof Bouwman, ‘Van bloedrood tot groenlinks’, in: *HP De Tijd*, 9 januari 2004, p. 45-50.

⁹ Zie bijvoorbeeld Tommy Nieuwenhuis in Anet Bleich, ‘Opkomst en neergang van het Nederlandse maoïsme’, in: *De groene Amsterdammer* (17 januari 1979), 24: ‘Qua vorm en manier van werken, is de overeenkomst met godsdienstige sektes feitelijk verbluffend.’

¹⁰ De invloed van deze mening is te ontwaren in Kees Slager, *Het geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP* (Amsterdam 2001), die in zijn, in opdracht van de SP geschreven, werk sprak over ‘volhouders’ en ‘afhakers’ (p. 441). Hij benadrukte daarbij de individuele vrijheid boven de werking van collectieve groepspressie (zie hoofdstuk 7: ‘We kozen er zelf voor’). Overigens is het boek een ware schat aan informatie.

verdiensten van die periode benadrukken.¹¹ Hun persoonlijke getuigenissen waren vaak al geboekstaafd. Bovendien vonden er ongeveer twintig vraaggesprekken met (voormalige) maoïsten plaats in voorbereiding op deze scriptie. Deze laatste gesprekken vormen de belangrijkste, maar ook de meest gecompliceerde bron.¹² Wanneer er wordt teruggeblikt op de geschiedenis in een vraaggesprek, spelen de selectiviteit van de vragensteller en de individuele ontwikkelingen van de ondervraagde beide een rol. Dit probleem kon deels bestreden worden door op een zo open mogelijke wijze te vragen naar de persoonlijke ervaringen van de ondervraagde.

Aan de andere kant konden de verhalen van de voormalige maoïsten worden gestaafd door ze naast historische bronnen te leggen. Dit waren in de eerste plaats de uitgaven van hun politieke organisaties in het verleden.¹³ Bovendien waren er bronnen van buiten de maoïstische beweging, bijvoorbeeld maandverslagen van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), die de maoïstische beweging op de voet volgde. Deze maandverslagen waren niet altijd bruikbaar, want geanonimiseerd en de informatie vaak vervormd. Niet altijd bleek de dienst goed geïnformeerd te zijn¹⁴ en enkele malen was zelfs duidelijk dat in deze verslagen informatie achter gehouden werd.¹⁵ Van waarde waren ook vele sociologische studies, waarmee richting en vorm gegeven is aan de centrale vraagstelling. Nadat de probleemstelling is uitgewerkt, wordt hier in drie hoofdstukken het Nederlandse maoïsme, vrij chronologisch, behandeld. De hoofdstukken lopen tevens redelijk gelijk op met de drie belangrijke deelvragen, naar de oorsprong van de maoïstische beweging, de aansluiting van honderden jongeren én de versplintering en het verdwijnen van de beweging.

Probleemstelling en hypothesen

In deze scriptie wordt gezocht naar een antwoord op de vraag in hoeverre we het bestaan van een maoïstische beweging in Nederland kunnen begrijpen vanuit een historisch-sociologische benadering. In deze vraag zit nog een belangrijke vraag opgesloten, namelijk: Waarom was de maoïstische beweging zoals die was? Deze vraag kan ook op individueel niveau gesteld worden: Waarom werden en bleven mensen lid van een maoïstische organisatie? Tenslotte veronderstelt de vraag naar het voltooid bestaan van een maoïstische beweging een einde ervan. Daarom richt de laatste deelvraag zich op het verdwijnen van het maoïsme uit Nederland. Het maoïsme kan gezien als een sociale beweging, vaak gedefinieerd als een groepering van individuen met

---

¹¹ Zie bij wijze van verantwoording ook de toegevoegde bijlage met de genoemde maoïsten, met daarbij hun organisatie en een tijd- en plaatsbepaling.

¹² In voorbereiding op problemen omtrent orale bronnen heb ik veel hulp gehad aan Daan Beekers en Mar Oomen.

¹³ Dit is de plaats voor een dankwoord aan allen die het mij mogelijk maakte om deze bronnen te raadplegen: Mieke IJzermans van het IISG, de schenkers van KEN-archief aldaar, de BVD en het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Matthijs Spaas van de SP, en vooral Chris Bisschot, Sjaak van der Velden, Gjalt Zondergeld en Jos Palm die mij inzage gaven in hun persoonlijk archief.

¹⁴ Een voorbeeld: Van de royementen van maoïsten uit de CPN werd pas in 1966 gerept, terwijl deze al anderhalf jaar eerder plaatsvonden.

¹⁵ Zo kende de BVD een maoïstische organisatie die in het geheim volledig in haar handen was, die in de verslagen voor wordt gedaan als een zelfstandige maoïstische organisatie.

een *zekere* interactie, een gevoel van verbondenheid, soms ook organisatie, dat gebaseerd is op grond van een bepaald onbehagen.¹⁶ Het begrip sociale beweging komt uit de sociologie, en kan dienen om verklaringen te zoeken voor de verschillende maoïstische organisaties.

De maoïstische beweging

Zoeken we naar kenmerken van de maoïstische beweging dan kunnen wij niet om het begrip “sektarisme” heen. Dit begrip is door voormalige maoïsten zelf gebruikt om het maoïsme te beschrijven, maar heeft nadere toetsing. Dit kan gebeuren aan de hand van tien kenmerken, samengesteld door de Amerikaanse socioloog Bryan Wilson: [1] De sekte ziet zichzelf als een uitverkoren groep in het bezit van een speciale verlichting, [2] zij benadrukt de exclusiviteit van de groep, [3] waarbij afscheidingen de regel zijn. [4] Lidmaatschap vindt alleen plaats door het bewijs van persoonlijke verdiensten, zoals kennis van de leer of aanbeveling van leden en [5] zij die indruisen tegen de belangrijkste vastgestelde regels worden geroyeerd. De loyaliteit van leden kan alleen goed gedijen wanneer [6] de vrijwilligheid van aansluiting wordt benadrukt, [7] persoonlijke perfectie het streven is, [8] leden de mogelijkheid hebben om hun toewijding spontaan te uiten en [9] er een ideaal bestaat van gelijkheid en inspraak voor alle leden. Tenslotte [10] is een sekte vijandig of onverschillig tegenover de samenleving en de staat.¹⁷

Dat sekten een totalitaire greep op hun leden willen hebben is, vanuit de sekte gezien, niet altijd een irrationele zaak. Lewis Coser wees er op dat de vrijwel alle menselijke organisatievormen concurreren om de schaarse bron van menselijke energie. Sektarisme is in zijn ogen een poging deze concurrentie uit te schakelen.¹⁸ Kunnen sektarische trekken ook louter gezien worden als het resultaat van het collectieve belang van de maoïsten? Sektarisme kan ook ontstaan als wisselwerking tussen maatschappij en deviante groeperingen. Zo paste Roy Wallis in een studie over sekten het zogenaamde “social labeling” model, van Howard Becker, toe: Groepen die afwijken van het maatschappelijk gangbare veroorzaken een reactie vanuit de samenleving. De werkelijkheid vormt zich vaak naar het beeld wat de mens ervan heeft, en het afwijkende karakter van de groep wordt versterkt, waardoor zij steeds meer sektarische trekken krijgt.¹⁹

Ongeacht deze processen ontstaan sekten op verschillende manieren, zowel spontaan als door afscheiding van een reeds bestaande groep.²⁰ De spontane opkomst van een sekte wordt vaak gebonden aan het begrip “charismatisch leiderschap”. Max Weber introduceerde dit begrip, en zocht daarmee een verklaring voor de mobilisatie van een groep op basis van een sterke emotionele band met een leiderfiguur. Charismatisch leiderschap is volgens Weber vaak het gevolg van een ervaring van langdurige spanningen in de samenleving, op economisch, sociaal of cultureel vlak.²¹ De oorsprong van sekten als afscheidingsbeweging is beschreven door

---

¹⁶ O. Schreuder, *Sociale bewegingen: Een systematische inleiding* (Deventer 1981), 36 e.v.

¹⁷ Bryan R. Wilson, ‘An Analysis of Sect Development’; in: idem (red.), *Patterns of sectarianism. Organisation and ideology in social and religious movements* (Londen 1967), 23-24, o.c. 24. In het navolgende wordt literatuur gebruikt die soms in het bijzonder is toegespitst op religieuze sekten, maar m.i. ook toepasbaar is op sekten met een areligieuze ideologie. Een oriëntatie op de zogenaamde godsdienstsociologie vond plaats onder begeleiding van Hijme Stoffels. Ook Peter van Rooden hielp mij aan belangrijke aanwijzingen in deze.

¹⁸ Lewis A. Coser, *Gulzige instituties: Patronen van absolute toewijding* (Deventer 1978; oorspronkelijk: ‘Greedy Institutions: Patterns of undivided commitment’ eerst uitgegeven in 1974), 7-11.

¹⁹ Roy Wallis (red.), *Sectarianism. Analysis of religious and non-religious sects* (London 1975), 86-89.

²⁰ Zie ook Wilson, ‘An Analysis of Sect Development’, 30-31.

²¹ Max Weber, *The theory of social and economic organization* (New York 1947), 358-363.

Rodney Stark en William Sims Bainbridge. Zij bestudeerden religieuze bewegingen, en meenden daar een cyclisch levenspatroon in te kunnen ontdekken, dat in feite ook toepasbaar is op seculiere sekten. Stark en Bainbridge wezen op een proces van institutionalisering, waarbij de organisatievormen uitdijen en het spontane élan verloren raakt. Vaak storen sommige leden zich aan deze ontwikkeling, waarbij de oorspronkelijke fundamenten van een beweging verloren dreigen te gaan. Wanneer deze leden zich afscheiden, krijgt de nieuwe beweging vaak sektarische trekken. Zo claimt de nieuwe beweging vaak de ware leer te vertegenwoordigen, waarvan de moederbeweging is afgeweken.²² Kunnen deze modellen een handvat bieden bij het zoeken naar oorzaken voor de opkomst van de maoïstische beweging?

De maoïsten

De vraag rest waarom individuen vrijwillig kozen voor een lidmaatschap, met haar beperkingen van de individuele vrijheid. Bert Klandermans benoemde drie overwegingen die mensen kunnen motiveren om deel te nemen aan een sociale beweging: Een gevoel van onrechtvaardigheid (waar het individu zich bij betrokken voelt), de identificatie van een oorzaak voor deze onrechtvaardigheid én het geloof in een middel om de onrechtvaardigheid te bestrijden.²³ Naast deze rationele benadering van de keuze, kan de “bekering” ook als een sociaal proces benaderd worden. John Lofland werd bekend door zijn onderscheid in zeven noodzakelijke “momenten” bij een bekering tot een sekte: De toekomstige bekeerling ervaart langdurig ernstig spanningen; zoekt een oplossing binnen een bepaald (religieus, psychologisch of politiek) perspectief; gaat zichzelf zien als een “zoeker”; komt de sekte op een moment tegen wanneer hij het gevoel heeft dat andere alternatieven hebben afgedaan; gaat affectieve banden aan met de leden van de sekte; vermindert relaties buiten de cultus en gaat deelnemen aan een intensieve interactie binnen de sekte.²⁴ Kunnen deze modellen helpen bij het begrijpen van de grote aanwas van leden die de maoïstische beweging meemaakte vanaf het einde van de jaren zestig?

En welke factoren en overwegingen speelden bij het voortduren van het lidmaatschap een rol? Klandermans omschreef de verschillende elementen die mensen ook onbewust bij een groep kunnen houden, zoals socialisatie van het individu in de groep, de reeds gemaakte investeringen, de afwezigheid van alternatieven, en een gevoel van bevrediging.²⁵ Dat laatste kan voortkomen uit het succes van de groep, maar hangt ook vaak samen met het belang van een sociaal tot stand gekomen wereldbeschouwing, zonder welke vrijwel geen individu zich staande weet te houden in de wereld.²⁶ Sociologen, zoals J.L. Simmons, hebben geschreven over de mechanismen waarop een wereldbeeld overeind gehouden kan worden, ongeacht haar verificaties met de

---

²² Rodney Stark en William Sims Bainbridge, *The future of religion: Secularization, revival and cult formation* (Berkeley 1985), 99 e.v. Daarbij zou opgemerkt kunnen worden dat de verbondenheid tussen de begrippen sektarisme met fundamentalisme en radicalisme waarschijnlijk te maken heeft met het feit dat sektarische afscheidingsbewegingen vaak een waarheidsclaim doen gebaseerd op de fundamenten of wortels (Grieks: radix) van een moederbeweging.

²³ Bert Klandermans, *The social psychology of protest* (Cambridge 1997), 16-21 en 38-40.

²⁴ John Lofland, *Doomsday cult: A study of conversion, proselyzation, and maintenance of faith* (New Jersey 1966), 34-60.

²⁵ Klandermans, *Social psychology of protest*, 29-34

²⁶ M.B. ter Borg, *Een uitgewaaierde eeuwigheid. Het menselijk tekort in de moderne cultuur* (Baarn 1991), 51: Dit kan zelfs betekenen dat een individu zich zo gebonden gaat voelen aan deze wereldbeschouwing, dat zijn loyaliteit jegens deze groter is dan jegens hun eigen lichamelijke bestaan.

werkelijkheid, bijvoorbeeld door selectieve aandacht voor die waarnemingen die kloppen met de eigen overtuigingen en selectieve associatie met mensen, namelijk voornamelijk met “geloofsgenoten”.²⁷ Ook Meerten ter Borg beschreef mechanismen die het wereldbeeld continu beschermen, zoals het regelmatig uitvoeren van dezelfde handelingen (ritualisme) of het optimaal proberen te controleren van de driften, begeerten en emoties (ascetisme). Wordt het wereldbeeld op een bepaald moment uitgedaagd, dan kan zij worden aangepast, maar soms wordt de oplossing geboden door bijvoorbeeld humor, of het ontstaan van taboe’s.²⁸

Het verdwijnen van de maoïstische beweging

Wanneer we het hebben over het verdwijnen van de maoïstische beweging moeten het hebben over de versplintering ervan. Hoewel de verschillende organisaties zich allen richtten op dezelfde revolutionaire verandering van de maatschappij, moesten de maoïsten nog steeds vele afwegingen maken, bijvoorbeeld tussen ideologische zuiverheid en maatschappelijke successen. Mayer Zald en Roberta Ash wezen op deze afwegingen. Volgens hen maakt heterogeniteit van de achterban van een beweging verschillende ontwikkelingen van organisaties binnen die beweging mogelijk. Een organisatie kan zelf ook een ontwikkeling doormaken, bijvoorbeeld wanneer het oorspronkelijke leiderschap uit zicht verdwijnt.²⁹ De Nijmeegse godsdienstsocioloog Thurlings meende dat verschillende houdingen veroorzaakt kunnen worden door een onbewust, maar gevoeld verschil in de ervaren machtspositie van afwijkende groepen en het cultuurverschil dat zij ervaren ten opzichte van de maatschappij. Wordt een groot cultuurverschil gevoeld dan kunnen mensen een militante houding, of een mijdende houding aannemen, afhankelijk van de inschatting van hun machtspositie. Ervaren de mensen van een deviante groepering een klein cultuurverschil, dan kunnen zij overgaan tot een dialoog, of indien zij hun positie als verloren beschouwen, tot assimilatie.³⁰ Zijn het verschillende ervaringen van de maatschappelijke positie, of verschillende afwegingen tussen “purisme” en “pragmatisme” geweest die de versplintering van de maoïstische beweging hebben veroorzaakt? Tenslotte verdwenen niet alle organisaties met maoïstische oorsprong. Integendeel, de SP werd een van de grootste politieke organisaties van Nederland, maar kon steeds minder gekenschetst worden als maoïstisch. Hoe kan dit proces van “demaoiëring” van de SP verklaard worden? In de sociologie, bijvoorbeeld door Robert Michels, is gewezen op een proces dat sociale bewegingen vaak doormaken. Institutionaliseren betekent dan een toenemende graad van organisatie, nodig bijvoorbeeld om de overdracht van waarden en de integratie en sturing van de achterban mogelijk te maken. Ook economische overwegingen, effectieve besteding van de gelden bijvoorbeeld, nopen een beweging tot organisatie.³¹ Het model van Michels heeft kritiek

---

²⁷ J.L. Simmons, ‘On maintaining deviant belief systems: A case study’, in: *Social problems* vol. 11 (winter 1964) nr. 3, pag. 250-256.

²⁸ Ter Borg, *Een uitgewaaierde eeuwigheid*, 60-77.

²⁹ Mayer N. Zald en Roberta Ash, ‘Social movement organisations: Growth, decay and change’, in: *Social forces* vol. 44 (maart 1966) nr. 3, pag. 337-339.

³⁰ J.M.G. Thurlings, *De wankele zuil: Nederlandse katholieken tussen assimilatie en pluralisme* (Nijmegen 1971), p. 187-194 zo weergegeven in Hijme Stoffels, *Als een briesende leeuw. Orthodox-protestanten in de slag met de tijdgeest* (Kampen 1995), 39-40.

³¹ Michels’ model weergegeven door Schreuder, *Sociale bewegingen*, 82, 138-139.

gekregen vanwege de unilineaire kijk op de ontwikkeling van sociale bewegingen, bijvoorbeeld door Zald en Ash. Kan het toch gebruikt worden om de ontwikkelingen van de SP te begrijpen?

Probleemstelling

In hoeverre kunnen we het bestaan van een maoïstische beweging in Nederland (met behulp van een historisch-sociologische benadering) begrijpen?

1. Hoe kenmerkte deze beweging zich en waarom droeg zij deze kenmerken?
  - a. Kan de beweging als sektarisch gekenmerkt worden?
  - b. In hoeverre kan achter het karakter van de beweging een ratio gezocht worden?
  - c. Welke oorzaak is er aan te wijzen voor opkomst van de beweging?
2. Waarom werden en bleven mensen jarenlang lid?
  - a. Hoe kan de aanwas van jonge leden rond 1970 begrepen worden?
  - b. Welke factoren speelden bij het voortduren van het lidmaatschap een rol?
3. Waarom verdween het maoïsme als beweging uit Nederland?
  - a. Welke factoren op individueel niveau speelden hier een rol bij?
  - b. Welke oorzaak moeten we achter de versplintering van de beweging zoeken?
  - c. Hoe kan het proces van “demaoiëring” van de SP verklaard worden?

* * *
* *
*

- Een klein broertje van de CPN -

In welk jaar de maoïstische oppositiegroepen binnen de CPN ontstonden is niet helemaal duidelijk. Duidelijk is wel dat zij een zelfstandig beweging werden nadat zij eind 1964 uit de partijgelederen gestoten werden. De één of twee jaar die hierop volgden waren een tijd van consolidatie, zonder dat daarbij noemenswaardige ledengroei plaatsvond. Het falen van de verschillende groepen om op dit moment een eenheid te vormen zou van doorslaggevende betekenis zijn voor het verloop van de geschiedenis van het Nederlands maoïsme. Hier wordt begonnen met een ruwe schets van de ideologie van de maoïsten, het marxisme-leninisme, die als een soort zelfdefinitie van de beweging fungeerde. Zij pretendeerde de werkelijkheid te beschrijven en formuleerde de doelen, strategieën en tactieken van de communistische beweging.³²

Marxisme-leninisme

‘Wij gaan in een nauw aaneengesloten groepje langs een steile en moeilijke weg, elkaar stevig de hand reikend. Wij zijn van alle kanten door vijanden omringd en bijna altijd moeten wij onder hun vuur marcheren. Wij hebben ons volgens een in vrijheid genomen besluit verenigd en wel om tegen de vijanden te strijden en niet om in het naburig moeras te geraken, welks bewoners ons van het begin af berispten, omdat wij ons tot een bijzondere groep verenigden en de weg van de strijd in plaats van de verzoening kozen.’³³

Lenin in *Wat te doen?*

In de woorden van zijn strijdmakker Friedrich Engels, leverde Marx met *Het Kapitaal* geschreven in 1867 de wereld de ‘bijbel voor de arbeiders’.³⁴ De negentiende-eeuwse Duitse communistische filosoof nam het met zijn theoretische geschriften op voor de arbeidersklasse, die in de westerse wereld aan het eind van de negentiende eeuw door de voortgaande industrialisatie steeds groter en steeds meer uitgebuit werd. De marxistische theorie, met als centrale stelling de noodzakelijke komst van een revolutie, won aan kracht toen een van haar aanhangers, Vladimir Iljitsj Oeljanov, bijgenaamd Lenin, met zijn bolsjewieken in 1917 succesvol een staatsgreep in Rusland wist te organiseren en de belangrijkste ideoloog werd in

---

³² Voor de ideologie als uitgangspunt bij de benadering van een dergelijke beweging en de moeilijkheden daarbij zie Schreuder, *Sociale bewegingen*, 53-60 en 71-72. Meestal speelt een ideologie op verschillende niveau's, zoals dat van de aanhangers, sturende elite, en potentiële achterban. Deze complicatie speelde aanvankelijk bij de maoïsten een kleine rol, omdat er in de eerste jaren weinig sprake was van afstand tussen de aanhangers en sturende elite en de leer nog niet toegespitst werd op de benadering van een potentiële achterban.

³³ Lenin, *Wat te doen? Brandende kwesties van onze beweging* (Amsterdam 1970), 14.

³⁴ Bart Tromp, *Karl Marx* (Mepel 1983), 130.

wat de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken (Sovjetunie) zou gaan heten. Het marxisme-leninisme bewees voor miljoenen mensen over de wereld een begrijpelijke en strijdcrachtige leer te zijn, en liet ook ons polderland niet onberoerd.

De wetenschap van het dialectisch en historisch materialisme

Volgens de marxisten-leninisten kenmerkt een wetenschappelijke benadering van de werkelijkheid zich door het filosofisch materialisme, dat wil zeggen de leer dat het stoffelijke het enig werkelijk bestaande is. Zij menen dat de materie de geest voortbrengt en de materie een eigen, van de geest onafhankelijk bestaan heeft. Het ideële is niets anders 'dan het in het menselijke brein getransponeerde en vertaalde materiële'.³⁵ Het materialisme zou hierbij tegenover het filosofisch idealisme staan, dat zou leren dat alleen de ideeën werkelijk zijn. Dit idealisme zou in praktijk door niemand aangehangen worden, maar alleen hebben kunnen voortbestaan als 'opium van het volk': 'Zolang wij werkelijk waarnemen en denken, kunnen wij ons niet van het materialisme losmaken.'³⁶ De marxistisch-leninistische levensbeschouwing is in dit opzicht sterk beïnvloed door het achttiende-eeuwse Verlichtingsdenken en gebaseerd op een sterk vertrouwen in de potentie van de menselijke ratio. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de geschriften van de twintigste-eeuwse Franse marxist George Politzer. Hij schreef dat de mens in staat is de wereld te doorgronden, 'dat de ideeën die wij ons omtrent de wereld vormen, hoe langer hoe juister worden, daar wij met hulp der wetenschappen onze kennis voortdurend kunnen uitbreiden en verdiepen.'³⁷

In de ogen van de marxisten-leninisten kent de materie een van de geest onafhankelijke dynamiek, veroorzaakt door haar inwendige tegenstellingen. Geïnspireerd door de Duitse filosoof Georg Hegel leerden Marx en Engels dat de wereld en alles binnen de wereld zich kenmerkt door een altijd 'aanwezige, steeds zich stellende en oplossende tegenstrijdigheid'.³⁸ Het wereldproces waarbij volgens hen alles samenhangt en in beweging is door haar innerlijke tegenstrijdigheden noemen zij het dialectisch materialisme. De dialectiek wordt door marxisten-leninisten ook gezien als een methode, namelijk de bestudering van deze tegenstrijdigheden in de wereld. Zij menen dat de dialectische methode een wetmatig verloop van de geschiedenis blootlegt, gebaseerd op de materiële ontwikkeling van de samenleving. Deze leer wordt het historisch materialisme genoemd.³⁹

De voornaamste tegenstelling

In zijn hoofdwerk *Het Kapitaal* stelde Marx zich ten doel de economische basis van zijn maatschappij, de kapitalistische productiewijze, te analyseren en haar toekomst te voorspellen. Het kapitalisme kenmerkt zich volgens Marx door de tegenstelling tussen het proletariaat, de

---

³⁵ Karl Marx, *Het Kapitaal. Een kritische beschouwing over de economie* Deel 1 (Bussum 1975), xxii.

³⁶ Lenin, *Karl Marx* (Amsterdam 1969), 14.

³⁷ George Politzer, *Beginselen van de filosofie* (Scholingsmateriaal van de Socialistiese Partij; Rotterdam 1983), 26.

³⁸ F. Engels, *De heer Eugen Dührings omwenteling in de wetenschap* (Moskou 1978), 157.

³⁹ Zie voor gebruikte literatuur door maoïsten over dit onderwerp ook Stalin, *Over dialecties en histories materialisme* (Socialistiese Partij); Mao Tsetoeng, *Over de tegenstelling* (Studiemateriaal van de Socialistiese Partij); Mao Tsetoeng, *Over de praktijk. Over het verband tussen kennis en praktijk, tussen begrip en handelen* (Stichting onderzoek en Studie).

arbeidersklasse, en de bourgeoisie, de bezittende klasse. Waar vroeger ambachtslieden goederen bewerkten om ze te ruilen tegen andere goederen, kent de kapitalistische productiewijze volgens Marx een ruilproces dat er niet op gericht is om goederen tegen elkaar uit te wisselen, maar om hun ruilwaarde, bijvoorbeeld geld, te verkrijgen en te accumuleren. En het zijn de kapitalisten, niet de arbeiders, die deze ruilwaarde kunnen incasseren. Met zijn concentratieleer voorspelde Marx dat de grootste bedrijven met de rijkste kapitalisten het meest effectief konden produceren, waardoor de kleinere bedrijven failliet gaan en een steeds kleiner aantal bezitters overblijft. De arbeiders zijn het slachtoffer van de verrijking van de kapitalisten en worden steeds meer uitgebuit, dit noemde Marx 'Verelendung'.

Lenin spitste deze tegenstelling toe op wereldniveau. Volgens hem moet de kapitalistische wereld steeds op zoek naar kapitalistische afzetmarkten. De kapitalistische klasse is namelijk afhankelijk van de afname van de productie en ten gevolge van de concentratie van bezitters en verarming van arbeiders wordt er steeds minder geconsumeerd. Deze afzetmarkten kunnen gevonden worden in de nog niet geïndustrialiseerde wereld. Het gevolg is imperialisme: 'Kapitalisme op die trap van ontwikkeling, waarop de heerschappij van monopolies en het financierkapitaal tot stand komt, de kapitaalexport een enorme betekenis heeft gekregen, de verdeling van de wereld tussen de internationale trusts is begonnen en de verdeling van het gehele grondgebied van de aarde tussen de grootste kapitalistische landen is voltooid'.⁴⁰ Lenin meende daarom dat het imperialisme het hoogste en laatste stadium van het kapitalisme is.

De noodzakelijke revolutie en de komst van een communistische maatschappij

De geschetste tegenstellingen van het kapitalisme nemen volgens Marx een dermate omvang aan dat het kapitalisme wel ten onder moet gaan: 'Met het gestadig afnemend aantal kapitaalmagnaten, dat zich alle voordelen van dit omwentelingsproces toeigent en deze monopoliseert, neemt de omvang van ellende, de druk, de knechting, de ontaarding, de uitbuiting, maar ook de woede van de steeds groeiende en door het mechanisme van het kapitalistische proces zelf geschoolde, verenigde en georganiseerde arbeidersklasse toe. [...] De centralisatie van de productiemiddelen en de vermaatschappelijking van de arbeid bereiken een punt, waarop zij onverenigbaar worden met hun kapitalistische omhulsel. Dit omhulsel wordt verbrijzeld. Het laatste uur van het kapitalistische privaatbezit heeft geslagen. De onteigenaars worden onteigend.'⁴¹

Hoewel de arbeiders de kiem van de revolutie in zich dragen, meende Lenin dat de revolutie pas zou plaatsvinden met de hulp van een socialistische partij. In zijn brochure 'Wat te doen' wees Lenin op de noodzaak van een revolutionaire, theoretisch bewapende en strak georganiseerde partij als de essentiële voorhoede in de klassenstrijd, die de angsten van de arbeiders overwint

---

⁴⁰ Lenin, *Het imperialisme als hoogste stadium van het kapitalisme* (Amsterdam 1971), 109-110. Zie voor gebruikte literatuur door maoïsten over dit onderwerp ook Karl Marx, *Loon, prijs en winst* (Scholingsmateriaal van de Socialistische Partij); Karl Marx, *Loonarbeid en kapitaal* (Scholingsmateriaal van de Socialistische Partij) en *De kapitalistische economie. Kursus marxisme-leninisme* (Stichting Onderzoek en Studie; Rotterdam 1972).

⁴¹ Karl Marx, *Het Kapitaal. Een kritische beschouwing over de economie* Deel 1 (Bussum 1975), 594-596.

en hun woede in banen leidt. Het organisatieprincipe dat een dergelijke partij kenmerkt is het democratisch-centralisme, vrijheid van discussie en eenheid van actie.⁴²

Na de revolutie, zo leert het marxisme-leninisme, veroveren de proletariërs de macht en stellen een dictatuur in om een contrarevolutie te voorkomen, de zogenaamde dictatuur van het proletariaat, met drastische maatregelen, zoals onteigening en nationalisaties, afschaffing van het erfrecht, arbeidsplicht en gratis onderwijs. Door middel van de dictatuur van het proletariaat zal de wereld het stadium van de communistische maatschappij bereiken. De komst van het communisme zal alle tegenstellingen doen wegvagen. Voor uitbuiting, bijvoorbeeld binnen arbeidverhoudingen of een huwelijk, zal geen plaats meer zijn. Nationalistische gevoelens zullen plaats maken voor een internationaal gevoel van verbondenheid van alle mensen. En centraal zal staan het principe van broederschap: “Van een ieder naar zijn vermogens, aan een ieder naar zijn behoeften.”⁴³

Bakermat der maoïsten

De communistische gemeenschap in Nederland

Ook in Nederland werden mensen, aanvankelijk honderden, al snel enkele duizenden, aangesproken door het marxisme-leninisme en dit leidde in 1918 tot de oprichting van de Communistische Partij Holland (CPH), die in 1935 werd omgedoopt tot de Communistische Partij van Nederland (CPN). De CPH verbond zich nadrukkelijk met de Sovjetunie, die een sterke emotionele aantrekkingskracht op de Nederlandse communisten uitoefende.⁴⁴ Deze verbondenheid met het centrum van de wereldrevolutie, het ‘vaderland der arbeiders’, kwam bijvoorbeeld tot uiting in het zingen van de Internationale, het volkslied van Sovjet-Rusland, en de Russische rode vlag met hamer en sikkel. Na zijn breuk met “De Partij” bracht Jacques de Kadt deze verbondenheid treffend onder woorden: ‘Het Heilige Rusland, Rusland als geloof, als heilbrengende en zaligmakende kracht, waardoor de mensheid tenslotte zal worden gered en tot het hoogste geluk worden gebracht. Want als dat er niet was, wat zou er dan voor zoveel miljoenen nog te hopen en te geloven zijn?’⁴⁵ De band met de Sovjets werd in oktober 1920 bestendigd door de aansluiting bij de Derde Communistische Internationale (Comintern), die Lenin in april 1919 in het leven had geroepen om de wereldrevolutie door te zetten.

De communisten verzameld in de CPH leidden een van de maatschappij sterk gescheiden bestaan. Zij verafschuwden het kapitalistische systeem dat hun maatschappij beheerste en hoopten haar op een dag te zien ondergaan door een gewelddadige revolutie. In haar afgezonderde bestaan stonden communisten niet alleen in Nederland. In de jaren twintig kende de “verzuiling”, de verdeling van de maatschappij op basis van een levensbeschouwing, meestal

---

⁴² Lenin, *Wat te doen?*, 208-212 en Lenin, *De ‘linkse stroming’, een kinderziekte van het communisme* (Amsterdam 1972). Zie voor gebruikte literatuur door maoïsten over dit onderwerp ook Mao Tsetoeng, *Het uitschakelen van verkeerde opvattingen binnen de partij* (Stichting Onderzoek en Studie) en Mao Tsetoeng, *Het systeem van het partijcomitee versterken* (Stichting Onderzoek en Studie).

⁴³ Zie daarvoor bijvoorbeeld Karl Marx en Friedrich Engels, *Het communistisch manifest* (Amsterdam 1968).

⁴⁴ Deze paragraaf is in hoge mate gebaseerd op Gerrit Voerman, *De meridiaan van Moskou: de CPN en de Communistische Internationale, 1919-1930* (Groningen 2001).

⁴⁵ Weergegeven door Voerman, *Meridiaan van Moskou*, 463.

rijk geïllustreerd door allerlei symbolen, zoals liederen en vlaggen, haar hoogtepunt. Met haar compromisloze opstelling tegenover de burgerlijke en kapitalistische samenleving werd de communistische gemeenschap al snel een exponent van deze verzuiling. Zij kon de Nederlandse kameraden kameraadschap, ontspanning, geborgenheid, gelegenheid tot politieke ontwikkeling, prestige, een duidelijke identiteit en wereldbeschouwing bieden. Een eventuele breuk met de partij kon daardoor een zeer dramatische, soms traumatische, gebeurtenis. Soms wekte het wereldbeeld van de communisten sterke superioriteitsgevoelens op, zo bleek bijvoorbeeld uit een terugblik van voormalig lid Ger Harmsen op zijn tijd in de partij: ‘Wij voelden ons in alle opzichten – zowel moreel, wetenschappelijk als cultureel – superieur en achtten ons verplicht alles te weten en op alles een antwoord te hebben. Van tolerantie was geen sprake.’⁴⁶

Het lidmaatschap van de CPH betekende een volledige individuele overgave aan het communistische collectief. ‘Wie in de Partij treedt, die geeft terwille van het klassedoel, van het socialisme, zijn persoonlijke vrijheid van wil op, hij wordt een deel van de Partij,’ zo verwoorde het partijblad *De Tribune* het in 1928.⁴⁷ Vergaderingen, scholingscursussen, demonstraties en colportage legden beslag op de tijd en energie van de leden. Het begrip democratisch-centralisme betekende in de praktijk absolute gehoorzaamheid van de leden aan de partij. Dit was overigens niet tegen de zin van de meeste leden, die niet wilden dat hun partij tot een theekransje zou verworden. Vanaf de jaren twintig nam het centralisme binnen communistische bewegingen in de wereld toe onder de invloed van Jozef Vissarionovitsj Dzjoegasjvili, bijgenaamd Stalin. Stalin had zich in de jaren twintig als opvolger van Lenin opgeworpen, en met ijzeren hand de alleenheerschappij in de Sovjetunie verworven. Onder zijn invloed kreeg de Comintern steeds meer hiërarchische en dirigistische trekken. De partijen die zich aangesloten hadden verloren hun autonomie vrijwel geheel en werden zeer afhankelijk van het leiderschap in Moskou. Het stalinistisch centralisme in Nederland bereikte zijn hoogtepunt nadat in 1938 Paul de Groot politiek-secretaris van de partij en hoofdredacteur van het communistische *Volksdagblad* werd. Individuele meningsvorming had nu in zijn geheel plaatsgemaakt voor ‘ideologische orthodoxie’.⁴⁸

De revolutie die niet doorging

Direct na de Tweede Wereldoorlog kende de CPN een bijzonder sterke positie in Nederland, waarin haar verwantschap met de Sovjetunie een belangrijke rol speelde. Tegenover het kapitalistische ‘laissez-faire’ denken dat de westerse wereld vanaf de jaren dertig in een zware crisis had gestort leek het succes van de socialistische planeconomie in de Sovjetunie te staan. Bovendien bracht de Sovjetunie de zwaarste offers in het bondgenootschap tegen het nationaal-socialistische Duitsland.⁴⁹ De Nederlandse communisten hadden een bewonderenswaardig aandeel gehad in het binnenlandse verzet tegen de Duitse bezetter. In 1946 steeg het ledental van de CPN tot 50.000, het partijblad *de Waarheid* kende 300.000 abonnees en ruim tien

---

⁴⁶ Harmsen, *Nederlands Kommunisme* (Nijmegen 1982), o.c. 34, zie ook 42-44 voor een beeld van de naoorlogse periode; voor de jaren twintig en dertig Voerman, *Meridiaan van Moskou*, 454-467.

⁴⁷ Weergegeven in Voerman, *Meridiaan van Moskou*, 463.

⁴⁸ Ibidem, o.c. 469, zie ook 436-438, 463 en Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 22.

⁴⁹ Yvan Vanden Berghe, *De Koude Oorlog 1917-1991* (Leuven 2002), 60: Vanaf 1941 vocht 55 tot 70 procent van de Duitse legers aan het Oostfront. Voor de indruk die de offers van de sovjets maakten zie Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 28.

procent van de stemmen bij de eerste landelijke verkiezingen na de oorlog was uitgebracht op de CPN. Veel communisten dachten de wereldrevolutie dichterbij te zien komen. De volken waren verenigd tijdens hun verzet tegen de Duitse agressor en de massa's zouden zijn geradicaliseerd.⁵⁰ Met de naoorlogse dekolonisatie ging er een revolutionaire golf door de wereld, met als hoogtepunt het uitroepen van de Volksrepubliek China, qua inwonertal het grootste land ter wereld, door Mao Zedong in 1949.

Maar al heel snel kwam er een ommekeer in de maatschappelijke positie van de CPN. Het aanvankelijke succes van de communisten resulteerde in uitsluiting door bevroese landgenoten. Na de communistische verkiezingsoverwinning van 1946 werd de CPN op compromisloze wijze door de overige partijen buitengesloten, ook van regeringsdeelname. De communistische Eenheidsvakcentrale (EVC), die aan het eind van de oorlog was opgericht om de geradicaliseerde arbeidersklasse voor zich te winnen, werd niet toegelaten tot het overleg tussen de vakbonden en werkgeversorganisaties van direct na de oorlog. Deze situatie werd, vooral na de communistische coup in Tsjechoslowakije in 1948, versterkt door het toenemende conflict tussen de twee wereldsystemen onder leiding van de Verenigde Staten aan de ene kant en de Sovjetunie aan de andere. Na de militaire onderdrukking van een hervormingsbeweging in de Hongaarse hoofdstad Boedapest werd het Amsterdamse partijgebouw van de CPN zelfs belegerd door een woedende menigte.⁵¹

De ontwikkelingen rondom de Sovjetunie, met name de zogenaamde destalinisatie, brachten de CPN aan het einde van de jaren vijftig in ernstige verlegenheid. De grote leider en verdediger van de revolutie, Stalin, stierf plotseling in 1953. Het nieuwe Russische leiderschap, al snel belichaamd door Nikita Chroesjtsjov, koos al snel voor een politiek van ontspanning. Er konden geen "objectieve redenen" meer aangewezen worden voor een oorlog met de Verenigde Staten. Daarom was ook het Communistische Informatiebureau (Cominform), opvolger van de Comintern, overbodig geworden. In februari 1956 hield Chroesjtsjov voor de Russische communistische partij zijn beruchte "geheime" rede, die al zeer snel zelfs in de westerse wereld uitlekte, waarin hij expliciet afstand nam van Stalin. Deze rede trof de Nederlandse communisten in het hart. Harmsen schreef hierover later: 'Trof de dood van Stalin in 1953 ons diep omdat in onze ogen het wereldproletariaat een onvervangbaar leider verloor, des te groter was de schok teweeg gebracht door de geheime rede van Chroesjtsjov'.⁵²

De leiding van de CPN, onder leiding van partijsecretaris De Groot, vreesde waarschijnlijk voor haar eigen positie. Het bestuur van de CPN verkondigde in de toekomst geen stelling meer te nemen 'inzake interne gebeurtenissen in andere landen, indien deze aan zijn beoordeling ontsnappen'.⁵³ De CPN volgde Chroesjtsjov wel in zijn politiek van ontspanning. De Groot kondigde begin 1961 aan te streven naar neutraliteit van Nederland in de Koude Oorlog, waarbij

---

⁵⁰ E.H. Kossmann, *De Lage Landen Deel 2: 1914-1980* (Amsterdam 1986), 240-241; zie ook Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 29 en 317.

⁵¹ Zie Kossmann, *De Lage Landen Deel 2*, 240-241 (algemeen). Sjaak van der Velden, *Werknemers in actie, Twee eeuwen stakingen, bedrijfsbezettingen en andere acties in Nederland* (Amsterdam 2004) 120-121 vertelt dat er dertien stakingen plaatsvonden waarbij erkenning van de EVC als onderhandelingspartner als eis gold. G. Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend. De geschiedenis van de CPN 1938-1991* (Amsterdam 1995), 328 verhaalt over de belegering van het kantoor Felix Meritis.

⁵² Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 24.

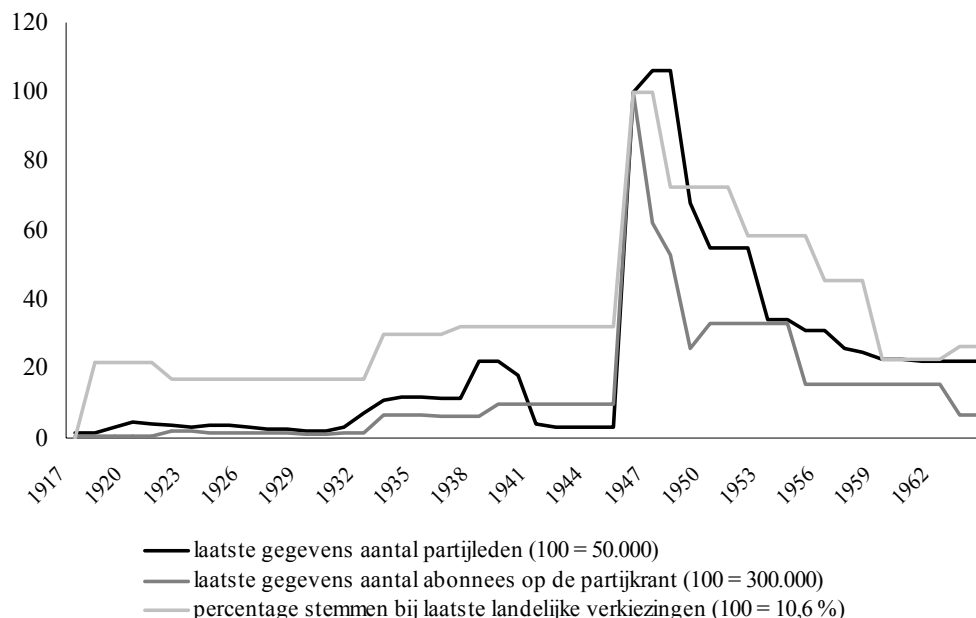
⁵³ Weergegeven in Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend*, o.c. 317.

hij samenwerking zocht met de Pacifistisch-Socialistische Partij (PSP) en de Partij van de Arbeid (PvdA). De communistische vakbond was verdeeld en vond haar einde in het begin van de jaren zestig, toen de ene afdeling zichzelf ophief, terwijl de andere voor het grootste deel opging in de NVV.⁵⁴

Ondertussen werd de vrees voor gevolgen van de destalinisatie in de eigen gelederen bewaard. In 1957 begon zich een oppositie te vormen, die, gedragen door zes partijbestuurders, krachtiger was dan de CPN ooit gekend had. De groep groepeerde zich rondom het blad *de Brug* en liet weten dat: ‘De discipline die natuurlijk in de partij aanwezig moet zijn, moet steunen op vrije discussie en kritiek.’ Zonder verdere discussie besloot het partijbestuur in april 1958 tot het roeyement van de opposanten. Mede daardoor verloor de CPN bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1959 de helft van haar stemmenaantal.⁵⁵ Uit de oppositievorming van de “Bruggroep”, bleek dat er aan het einde van de jaren vijftig potentiële bronnen van spanning aanwezig waren binnen de CPN, spanning tussen de gewenste democratisering en centralisering omwille van de daadkracht, tussen de erkenning van de noodzaak van een wereldrevolutie en het nastreven van wereldvrede.

Figuur 1: Op 1946 geïndexeerde getalsmatige aanhang van de CPN, 1918-1964⁵⁶

Een maoïstische beweging in Nederland

Allerlei bronnen van spanning zullen ook een rol gespeeld hebben bij de vorming van een maoïstische oppositie, maar de directe aanleiding hiervan lag onherroepelijk in het conflict tussen de Sovjetunie en de Volksrepubliek. De Russen zullen ongetwijfeld vanaf de stichting

⁵⁴ Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend*, 358 en 379-384.

⁵⁵ *Ibidem*, o.c. 434, zie ook 336, 342-344, 352, 356-357 en Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 25.

van de Volksrepubliek aan de potentiële invloed van de grootmacht China in de communistische wereld hebben gevreesd en zich hebben gestoord aan de agressieve houding van de Chinezen in de wereldpolitiek. Mao op zijn beurt stoorde zich hevig aan de destalinisatie, die wellicht ook invloed zou kunnen gaan hebben op zijn centrale positie binnen de Chinese Communistische Partij (CCP). Hij hekelde het principe van vreedzame coëxistentie met de kapitalistische wereld, dat hij als ‘capitulatie voor het Amerikaanse imperialisme’ zag. Aan het einde van de jaren vijftig verslechterde de relatie tussen de communistische grootmachten China en de Sovjetunie duidelijk. In juni 1963 zond de CCP alle communistische partijen in de wereld een brief waarin duidelijk werd dat het stadium van ‘felle openlijke vijandschap’ was bereikt.⁵⁷ Al snel liep het conflict zo hoog op dat beide grootmachten legertroepen concentreerden aan de gezamenlijke grens.

Het alternatief van Mao

China onder Mao toonde zich onverzettelijk in het opbouwen van een krachtige communistische staat die een revolutie op wereldniveau actief kon steunen. De campagne van de ‘Grote Sprong Voorwaarts’ vanaf het einde van de jaren vijftig, die als tegenhanger gold van de Russische vijfjarenplannen, was bedoeld om de industrie én landbouw van China tegelijkertijd in een aantal jaar op een hoger plan brengen. Hoewel deze krachtinspanning in sommige opzichten rampzalig was – hongersnood was een van de gevolgen – behoorde de Volksrepubliek al snel tot de grote industriële mogendheden. In 1964 liet China haar eerste eigen atoombom ontploffen en deed daarmee haar dreiging groeien. De Volksrepubliek had begin jaren vijftig in de Koreaoorlog al laten zien dat zij de strijd tegen het kapitalisme serieus nam. Bovendien had zij vanaf haar totstandkoming een voortdurend conflict met de Verenigde Staten die het rivaliserende regime op Taiwan steunde. In de jaren zestig kwam China weer tegenover de Verenigde Staten te staan, omdat de grootmachten zich ieder schaarden achter verschillende zijden in de Vietnamoorlog.

Mao zelf was waarschijnlijk de belangrijkste motor achter de continue strijd voor hervorming. Hij werd daarom ook wel ‘de eeuwige revolutionair’ genoemd.⁵⁸ Mao en de Chinese communistische partij meenden dat de strijd voor een revolutie haar offers vroeg en meenden dat Stalin in dit opzicht niet te hard beoordeeld moest worden.⁵⁹ Mao wees op de noodzakelijke continue strijd voor zuiverheid, in de wereldpolitiek, maar ook in de partij: ‘Als er in de Partij geen tegenstellingen waren en geen ideologische strijd om ze op te lossen, zou er een eind komen aan het leven van de Partij.’⁶⁰ Hierbij wees hij het zelfzuchtige kleinburgerlijke

---

⁵⁶ Deze grafiek is gebaseerd op G. Voerman en J. Wormer, ‘De CPN in cijfers’, in: G. Voerman en M. Schrevel, *De communistische erfenis: bibliografie en bronnen betreffende de CPN* (Amsterdam 1997), 164-165.

⁵⁷ Zie resp. Stam, *De CPN en haar buitenlandse kameraden*, o.c. 186 en Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend*, o.c. 384.

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld Sebastian Haffner, ‘Mao Tse-tung: der ewige Revolutionär’, in: idem: *Historische Variationen* (Stuttgart 2001), 250-256.

⁵⁹ Over de kwestie Stalin. De meningsverschillen tussen de leiding van de C.P.S.U. en ons. Commentaar op de open brief van het Centraal Comité van de C.P.S.U. gepubliceerd in het Chinese Volksdagblad en het blad Rode Vlag (uitgave Kommunistiese Partij Nederland marxisties-leninisties).

⁶⁰ Mao Tsetoeng, *Over de tegenstelling* (Studiemateriaal van de Socialistiese Partij), 12; zie ook Mao Tsetoeng, *Het uitschakelen van verkeerde opvattingen binnen de partij* (Stichting Onderzoek en Studie).

liberalisme, ‘een bijtende stof’, aan als het grootste gevaar voor revolutionaire eenheid.⁶¹ Met deze kritiek verwees hij ook naar de Sovjetunie, waar communisten zich teveel hadden laten leiden door eigenbelang. De belangrijkste waarborg tegen een dergelijke terugval van een communistische partij, maar ook de kracht achter elke revolutie, was de “massa”. Daarom spoorde hij de communisten overal ter wereld aan de “massalijn” toe te passen: ‘Neem de ideeën van de massa’s (verspreide en onsystematische ideeën) en concentreer ze (verander ze in geconcentreerde en systematische ideeën door ze te bestuderen), ga dan naar de massa’s en verbreed en verklaar deze ideeën tot de massa’s ze als hun eigen ideeën omhelzen, houd eraan vast en zet ze om in actie, en test de juistheid van deze ideeën in de actie.’⁶²

De CPN probeerde de ‘meningsverschillen’ tussen de Sovjetunie en China aanvankelijk te bagatelliseren, omdat zij vreesde dat een internationaal conflict binnen de communistische wereld een fatale klap zou vormen voor het moraal van een achterban. In december 1962 berichtte *de Waarheid* voor het eerst over de ‘meningsverschillen’: ‘Zij zullen zeker worden overwonnen! Want de communisten in de gehele wereld hebben in hoofdzaak dezelfde belangen en streven naar hetzelfde doel’, aldus De Groot. Nadat het conflict in de loop van 1963 niet meer verborgen kon worden, hield De Groot op 18 juli 1963 een rede voor het partijbestuur, waarin hij duidelijk maakte geen partij te willen kiezen. Hij stelde dat de tegenstelling tussen de CCP en de CPSU ‘van zeer materiële aard’ was en de ideologische en politieke argumenten er ‘een uitvloeisel’ van waren. Duidelijk verklaarde hij dat de communisten in Nederland autonoom waren: ‘Zij zijn verantwoordelijk tegenover de werkende bevolking van Nederland.’ Op die manier hoopte hij een interne partijstrijd te voorkomen en de band van de CPN met de Communistische Partij van Indonesië (PKI), die zich ergerde aan de opstelling van de Russen, niet te verstoren. Wellicht kon de CPN zich op deze manier ook ontdoen van haar imago als “vijfde colonne” van de Sovjetunie.⁶³

De oppositie

De breuk tussen de Sovjetunie en de Volksrepubliek zorgde bij vrijwel alle communistische partijen in West-Europa voor fractievorming.⁶⁴ Ook in Nederland bleek de stellingname van De Groot de vorming van een pro-Chinese fractie niet te kunnen voorkomen. In Rotterdam organiseerden enkele leden van de afdeling 33 in Blijdorp zich in het Marxistisch-Leninistisch Centrum (MLC). Zij werden geleid door Nico Schrevel, die uit een christelijk-historisch nest kwam en via de jongerenorganisaties van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) en de PvdA bij de CPN afdelingssecretaris was geworden.⁶⁵ Schrevel werd gesteund door propagandasecretaris Daan Monjé, een pijpfitter die voor de oorlog enige jaren in het oosten van

---

⁶¹ Mao Tsetoeng, *Bestrijdt het liberalisme & Waar komen de juiste ideeën vandaan* (Stichting Onderzoek en Studie), geen paginering.

⁶² Lin Piao, *Citaten van voorzitter Mao Tse-Toeng* (Het internationale boek; eerste druk; Brussel 1969), 131, 142.

⁶³ Zie Stam, *De CPN en haar buitenlandse kameraden*, o.c. resp. 171 en 190, zie ook 153-190.

⁶⁴ *Ibidem*, 191.

⁶⁵ Biografische gegevens over Schrevel ontleend aan Meeus, ‘Kameraden onder elkaar’, BVD MO oktober 1966, en vraaggesprek met Wouter ter Braake, 1 juni 2004 en Chris Bisschot, 15 juni 2004. (In de annotatie wordt naar de vraaggesprekken verwezen als ‘Achternaam, datum’.)

Duitsland had gewerkt.⁶⁶ Het MLC trad naar buiten in de zomer van 1964, vlak voor het 21ste congres dat de CPN zou houden, met de uitgave van de brochure ‘Voor eenheid in de communistische beweging’ en het blad *Spartacus*, genoemd naar de Duitse Spartacusbond uit het begin van de twintigste eeuw.⁶⁷ Ongeveer tegelijkertijd ontstond er een kleine groep in Amsterdam rond het blad de *Rode Vlag*, onder leiding van Chris Bisschot, die districtbestuurder van de CPN was geweest en typograaf was van beroep. Ook zij organiseerde zich in voorbereiding op het te houden CPN-congres en gaf ‘kritische discussie over de grondslag’ van het congres uit.⁶⁸ Al met al zal deze “maoïstische” oppositie enkele tientallen leden hebben geteld.⁶⁹

De nieuwe oppositie schaarde zich onvoorwaardelijk achter China en Mao. Hoewel er nog nauwelijks iets van de Chinese politieke geschriften in het Nederlands was vertaald, namen de opposanten kennis van begrippen als de “massalijn” door middel van Chinese periodieken en publicaties, die in het Engels waren vertaald en waarvan er vrachten naar sympathisanten buiten China werden gestuurd. Vooral binnen het MLC werd Mao op extatische wijze verheerlijkt: ‘We willen dat U weet, dat alle Nederlandse arbeiders, verenigd in het Nederlandse Marxistisch-Leninistisch Centrum, U van ganser harte liefhebben en U beschouwen als hun ereleider. We zijn niet jaloers op het Chinese volk, want we weten, dat U evenzeer onze Voorzitter bent als de hunne.’⁷⁰ Voor de Nederlandse maoïsten was het duidelijk dat het ‘heldhaftige’ China, nu het middelpunt was van de wereldrevolutie. Zij had ‘het vaandel van de internationale strijd tegen uitbuiting en onderdrukking hoger dan ooit geheven’ en het niet af laten weten in de strijd tegen de ‘lust tot oorlog en verovering’ van het kapitalisme.⁷¹

De maoïstische opposanten verbonden het idee van een zuiver communisme, met de in hun ogen “revisionistische” koers van de CPN. Volgens de maoïsten had De Groot het democratisch-centralistisch organisatieprincipe misbruikt en ontdaan van ‘de mogelijkheid om in de partij door een gezonde en strijdbare meningsuitwisseling te komen tot juiste besluitvorming’.⁷² Hoewel zij de notie van het democratisch-centralisme aanvaardden, vonden de opposanten dat een openbare oppositie binnen de CPN gerechtvaardigd was.⁷³ Want een tekort aan democratie veroorzaakte een incorrecte politieke koers, zoals de toenadering tot de

---

⁶⁶ Biografische gegevens over Monjé ontleend aan het gesprek met Roel Hoekstra, Rotterdam 3 mei 2004 en Karin van den Born, ‘Daan en zijn onderdanen. Een portret van de grondlegger van de SP’, in het kader van de televisieuitzending *Anderen Tijden* op 20.28 11 september 2001 (zie document op www.anderetijden.nl).

⁶⁷ *Spartacus* (oktober 1964), nr. 1. (De maoïstische tijdschriften bleken zeer wispelturig in het vermelden van jaargang, nummer en datum. Ik heb telkens die informatie gegeven die op het blad zelf vermeld stond).

⁶⁸ Ger Harmsen, ‘Wat leden der CPN over De Groot’s politiek zeggen’, in: *Buiten de Perken* (28 november 1964), 13 citeert uit de niet gearchiveerd eerste nummers van *Kameraden*, *Rode Vlag* en *Spartacus*. Voormalig CPN’er Harmsen toonde zich zeer betrokken bij de maoïsten, zie bijvoorbeeld ook Ger Harmsen, ‘Tegen arbeiderisme en sociologisme’, in: *Te Elfder Ure* 18 (1971), nr. 9 en 10.

⁶⁹ Igor Cornelissen, *Paul de Groot. Staatsvijand Nr. 1. Een biografische schets* (Amsterdam 1996), 157. Zijn schattingen werden bevestigd door Frans Rovers, 8 juni 2004 en Bisschot, 15 juni 2004.

⁷⁰ *Rode Tribune* 2 (september 1966), nr. 9.

⁷¹ Marxistisch Leninistisch Centrum Nederland, *Voor een socialistisch Nederland* (1965), o.c. 14. Zie ook *Rode Vlag* 1 (augustus 1964), nr. 5.

⁷² *Rode Vlag* 1 (augustus 1964), nr. 5. Rovers, 8 juni 2004 beaamde dat er veel irritatie heerste onder de maoïsten ten aanzien van de ‘arrogante en autoritaire houding van de CPN-leiding’, ook op plaatselijk niveau.

⁷³ ‘Zelfs Lenin verkondigde de opvatting, dat zo’n minderheid haar recht op bestaan niet moet opgeven!’. Zie het eerste nummer van *Rode Vlag*.

democratisch politieke partijen en organisaties.⁷⁴ Bovendien stoorden de maoïsten zich aan het “titoïsme”, dat wil zeggen de autonomie van de nationale communistische partij ten aanzien van de internationale beweging. Spartacus schreef: ‘De revisionisten in de leiding der CPN [...] hebben de imperialistische “vredesstichters” zo lief, dat ze zelfs de vlag half-stok hebben gehangen van het partijgebouw, Felix Meritus, bij de dood van Kennedy.’⁷⁵ De maoïsten waren van mening dat de CPN zich door de verloochening van haar grondbeginselen ‘volledig vervreemd’ had van het Nederlandse volk en van de Nederlandse arbeiders in het bijzonder. ‘Kameraden, gedurende de laatste jaren hebben wij de communistische invloed in Nederland steeds verder zien verminderen; juist ook onder de arbeiders heeft onze partij veel van zijn aanhang verloren. In Rotterdam en omliggende gemeenten, waar een enorm aantal industrie-arbeiders woont en werkt, moeten wij vaststellen dat de communisten op geen enkel bedrijf, in geen enkele bedrijfstak over invloed van enige betekenis beschikken.’⁷⁶

Het partijbestuur van de CPN was op geen enkele wijze gediend van de maoïstische oppositie en zij maakte er zo snel mogelijk korte metten mee. Dit tot spijt van veel maoïsten, die nog steeds geloofden in hervorming van de CPN. ‘Blijf partijlid’, stelde *Spartacus*. En *Rode Vlag* verklaarde nadrukkelijk niet te willen scheuren.⁷⁷ Maar nadat vanuit het MLC een delegatie was uitgezonden naar Albanië, waar de zittende communistische partij sterke banden had met de Chinezen, en daar zeer positief over had gerapporteerd in het eerste nummer van *Spartacus*, werd het CPN-leider Paul de Groot te kwaad. Hij had voor het ‘vuile zaakje’ van het Albanese regime geen goed woord over. Beducht voor een nieuwe door de Chinezen gefinancierde communistische partij, stuurde het partijbestuur van de CPN een afgevaardigde naar de Chinese ambassade. Hoewel de ambassadeur het partijbestuur bezwoer geen banden te hebben met de oppositiegroepen, ging de CPN veiligheidshalve over tot royementen. In december 1964 werd een begin gemaakt met een reeks royementen, beginnend met Chris Bisschot van de *Rode Vlag* en Nico Schrevel en Daan Monjé van het MLC.⁷⁸ Na de royementen probeerde de CPN, haar traditie getrouw, ieder contact van haar leden met de maoïsten te dwarsbomen door middel van verdachtmakingen. Ze schetste de inspanningen van de maoïstische groepen als ‘fractionistische en tegen de eenheidspolitiek van de CPN gerichte activiteiten’ en probeerde de maoïsten op één hoop te gooien met de al eerder geroyeerde oppositiebeweging rond *de Brug*, waarover later meer.⁷⁹

Op eigen benen

‘Wat nu te doen?’, was de vraag die de maoïsten restte, nadat zij uit de partij gestoten waren. Om een serieus alternatief voor de CPN te worden zou er eenheid tussen de verschillende groepen moeten worden gesmeed. Dit was ook de wens van de Chinezen, zo bleek tijdens de bezoeken van de Nederlands maoïsten aan de Chinese ambassade in Den Haag en in de

---

⁷⁴ *Rode Vlag* 1 (augustus 1964), nr. 5. Voor het verband tussen het gebrek aan democratie en revisionisme zie *Rode Vlag* 1 (juli 1964), nr. 4.

⁷⁵ Spartacus (januari / februari 1965), nr. 4. Ook Bisschot, 15 juni 2004 wees mij op de foto van deze vlag die prijkte op de voorpagina van *De Waarheid*, 26 november 1963.

⁷⁶ Marxistisch Leninistisch Centrum, *Voor eenheid in de communistische beweging* (zomer 1964).

⁷⁷ *Spartacus* (december 1964), nr. 3 en *Rode Vlag* (juli 1964), nr. 4.

⁷⁸ Stam, *De CPN en haar buitenlandse kameraden*, 211 en Stutje, *De man die de weg wees*, 423.

⁷⁹ Geciteerd uit BVD MO januari 1965; bevestigd in *Spartacus* (december 1964), nr. 3.

contacten met de Belgische maoïst Jacques Grippa, die de belangrijkste contactpersoon was van de Chinezen in West-Europa. Bovendien reisde een Nederlandse maoïstische delegatie, met Schrevel, Monjé en Bisschot, op uitnodiging van de Chinezen in juli 1965 af naar de Volksrepubliek.⁸⁰ De door alle partijen gewenste eenheid werd nog verhinderd door belangrijke meningsverschillen tussen het MLC en de groep rond *Rode Vlag*. Bisschot en de zijnen waren nog steeds van mening dat de CPN omgevormd kon worden tot een sterke voorhoedepartij, nadat het huidige partijbestuur zou zijn afgezet.⁸¹ Tot 1969 zou zij daarom weigeren een zelfstandige communistische organisatie op te richten en zich blijven concentreren op het (oppositie)blad.

Naar aanleiding van het meningsverschil rondom het al dan niet oprichten van een nieuwe communistische partij ontstond een conflict dat steeds meer op de man gespeeld werd. Zo beschuldigden de maoïsten elkaar van ‘nauw contact’ met de al eerder uit de CPN gestoten en ook door de maoïsten verfoeide Bruggroep. De *Rode Vlag* publiceerde zelfs eenmaal een artikel met naam en toenaam van een zeker lid van het MLC dat bekend zou staan als ‘nihilist’.⁸² Ook tijdens bijeenkomsten zouden de verschillende groepen nogal wantrouwend staan ten opzichte van elkaars rechtzinnigheid en goede bedoelingen.⁸³ Chris Bisschot gaf later toe Nico Schrevel en zijn bedoelingen te hebben gezien met wantrouwen: ‘Schrevel was volgens mij altijd bezig met zijn carrière en niet met ons politieke streven. Bovendien viel met de mensen uit het MLC nauwelijks te praten. Er heerste een houding van: “Wij hebben gelijk. Klaar.”⁸⁴

De maoïstische beweging verdeelde zich rond de twee politieke lijnen en zowel Bisschot als Schrevel probeerden zoveel mogelijk medestanders aan zich te binden. Dit lukte aanvankelijk maar weinig. Het MLC kende aanvankelijk naast Schrevel en Monjé slechts twee leden, Jür van As en Frans Rovers. In de loop van 1964 en 1965 wisten zij slechts enkele ontevreden CPN’ers en arbeiders aan zich te binden, zoals Paul Lübeck, Jim Stavinga en Gerrit Sterkman. Hetzelfde gold voor Amsterdam waar slechts enkele maoïsten, voornamelijk uit de Waterloopleinbuurt, zoals de jonge Willem Oskam en betonvlechter Flip van Ensel, zich aanmeldden.⁸⁵ In het zoeken naar aanhang visten de maoïsten aanvankelijk dus voornamelijk in elkaars vijver. De groep rond de *Rode Vlag* wist een aantal Rotterdamers uit het kamp van het MLC los te weken, waaronder Koos Zeijlmans, die een belangrijke positie bekleedde in het MLC, onder andere als redacteur van *Spartacus*.⁸⁶ Nadat het MLC in maart 1965 enkele maoïsten uit Noord-Holland aan zich wist te binden, zoals Peter Boevé die “internationaal secretaris” werd,⁸⁷ wilde het bestuur duidelijk maken dat haar ambities niet ophielden in de Rijnmond en doopte haar organisatie om tot het Marxistisch Leninistisch Centrum Nederland (MLCN). Het tijdschrift *Spartacus* werd veranderd in *Rode Tribune*, wat waarschijnlijk alles te maken had met een

---

⁸⁰ De BVD (MO februari en december 1965) rapporteerde over deze reizen en contacten. Het geschetste beeld komt overeen met de herinneringen van Bisschot, 15 juni 2004 en Willem Oskam, in Frans Dekkers en Daan Dijkman, *'n Hollandse stadsguerilla. Terugblik op de Rode Jeugd* (Amsterdam 1988), 10.

⁸¹ *Rode Vlag* 2 (maart 1965), nr. 3; Bisschot, 15 juni 2004 en BVD MO juni 1966.

⁸² *Rode Vlag* 2 (maart 1965) no. 3. Zie *Spartacus* (december 1964), nr. 3 voor een artikel gewijd aan de zogenaamde misstanden binnen de groep rond *Rode Vlag*.

⁸³ Zo merkte ook de BVD op (MO juni 1966).

⁸⁴ Bisschot, 15 juni 2004.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Zo bleek uit de colofon van *Spartacus* en *Rode Vlag* en Bisschot, 15 juni 2004.

⁸⁷ Zie bijvoorbeeld *Rode Tribune* (15 januari 1967), nr. 1.

honend artikel in de *Rode Vlag* twee maanden eerder, dat het MLC erop wees dat de naam *Spartacus* een sinds 1940 bestaand orgaan van Nederlandse anarchisten en trotskisten was.⁸⁸

Demonstratie van het MLC; met Schrevel (kind op schouders) en Monjé (rechts van hem met snor)⁸⁹

Geheime agenten

De nieuwe “medestanders” hadden in werkelijkheid niet altijd even goede bedoelingen jegens de maoïsten. Dit gold in ieder geval voor Peter Boevé, die al vanaf 1957 als zogenaamd CPN-lid werd gebruikt als infiltrant door de BVD en, onder het mom van de “Kameradengroep”, een samenwerkingsverband aanging met het MLCN. Door de jaren heen rechtvaardigde Boevé zijn geheimzinnige gedrag wijzend naar de ervaringen van de Albanese communistische Partij van de Arbeid. De ‘zeer grote ervaring’ van de Albanen zou volgens de groep gebruikt kunnen worden om ‘het binnendringen van verkeerde elementen’ te voorkomen.⁹⁰ Nadat Frits Hoekstra, een oud-functionaris van de BVD, verregaande onthullingen omtrent zijn werkzaamheden deed, gaf Boevé eind 2004 zijn werkelijke rol in de maoïstische beweging bloot.⁹¹ Boevé was een onderwijzer van begin dertig, vroeger actief verbonden aan de jongerenorganisatie van de VVD. Al in 1958 bezocht hij China, als infiltrant onderdeel van een reisdelegatie van de Algemeen Nederlands Jeugd Verbond (ANJV). Waarschijnlijk begon hij in 1962 met de anonieme uitgave van een aantal pro-Chinese stencils, steeds met de terugkerende aanhef ‘Kameraden’.⁹²

⁸⁸ Zie *Rode Vlag* 2 (maart 1965) nr. 3.

⁸⁹ Persoonlijke collectie Frans Rovers.

⁹⁰ *De Kommunist*, maart 1969.

⁹¹ Zie het interview van Carlo Nijveen, ‘Topspion zonder roem’, in: *De Gooi- en Eemlander* (6 november 2004) en Frits Hoekstra, *In dienst van de BVD: Spionage en contraspionage in Nederland* (Amsterdam 2004). In een telefoongesprek op 19 mei vroeg ik Boevé al naar zijn rol in de maoïstische beweging: ‘Laat ik het zo zeggen,’ antwoordde hij: ‘de Koude Oorlog, zoals die een rol heeft gespeeld in Nederland, is mede dankzij mijn inspanningen tot een einde gekomen.’ De eerste meldingen van de BVD over een zelfstandige maoïstische beweging dateren van begin 1965.

⁹² Ger Harmsen, *Nederlands Kommunisme* (Nijmegen 1982), 292 noemt deze activiteiten, zonder te wijzen op Boevé’s werkelijke agenda.

Het vermoeden dat de BVD zich bemoeide met de maoïsten, bestond bij vele leden,⁹³ maar dat de maoïstische oppositie van meet af aan is gesteund door de BVD, is verrassend. Naar alle waarschijnlijkheid hoopte de veiligheidsdienst met de steun van een oppositiegroep de CPN te verzwakken.⁹⁴ Willem Oskam herinnerde zich dat Boevé zich aan hem voorstelde als lid van de “geheime Kameradengroep”. Boevé wilde de mensen van de *Rode Vlag* wel helpen, mits er tactisch gemanoeuvreerd werd natuurlijk. Volgens Oskam legde hij het volgende moment de vijfhonderd gulden op tafel die nodig waren voor de druk van het eerste nummer.⁹⁵ Daarnaast wilde de BVD waarschijnlijk een goed zicht krijgen op de werkzaamheden van de maoïsten en op de invloed van Albanië en China in West-Europa.⁹⁶ Boevé werd een van de belangrijkste contactpersonen in Nederland. Zo werd Frans Rovers van het MLC door de bemiddeling van Boevé eenmaal uitgenodigd voor een vakbondscongres in Albanië.⁹⁷ Willem Oskam stelde later dat de invloed van Boevé zo ver ging dat hij binnen de kortste keren op hoogte werd gesteld wanneer iemand zelfstandig de Albanese ambassade bezocht: ‘Toen ik een keer onaangekondigd bij de Albanese ambassade in Parijs was binnengelopen, wist Boevé daar twee dagen later alles van.’⁹⁸

De BVD in Albanië; Peter Boevé (2e van rechts) in gesprek met Enver Hoxha (2e van links)⁹⁹

⁹³ Zo beschreef Koos van Zomeren mij de sfeer van een aantal jaar later (gesprek met Koos van Zomeren, 1 november 2004). De aanname dat de BVD de maoïstische activiteiten wilde saboteren was een soort ‘zelfbevestiging’ volgens Van Zomeren.

⁹⁴ Zie voor deze lezing Tom-Jan Meeus, ‘Kameraden onder elkaar’, in: *NRC Handelsblad* (22 februari 1999).

⁹⁵ Oskam geciteerd door Rudie Kagie, *De papieren heilstaat. Albanië, verslag van een ontgoocheling* (Amsterdam 1992), 76.

⁹⁶ Voor deze lezing zie Frits Hoekstra, *In dienst van de BVD*, 168: ‘In publicaties [zoals die van Meeus], werd gesuggereerd dat de BVD met het runnen van een eigen maoïstische partij de CPN wilde verzwakken [...] Van meer belang was het om een goed zicht te krijgen in aard en omvang van het ‘Chinese gevaar’. Het was belangrijk te weten in hoeverre vanuit Peking op subversieve wijze invloed werd uitgeoefend en / of spionage werd bedreven.’

⁹⁷ Rovers, 8 juni 2004.

⁹⁸ Kagie, *De papieren heilstaat*, o.c. 76.

⁹⁹ Persoonlijke collectie Peter Boevé.

De infiltratiepogingen van de BVD in de maoïstische organisaties via de “Kameradengroep” zijn waarschijnlijk al snel stukgelopen op het opkomende wantrouwen jegens Boevé. Bisschot koesterde steeds minder vertrouwen in de man: ‘Eigenlijk was Boevé de enige die wij ooit zagen van zijn zogenaamde Kameraden. Hij was iemand die altijd een hoop te weten probeerde te komen over het doen en laten van anderen. Maar je moest hem niets vragen over zijn eigen bezigheden, want daar zei hij toch niets over. Bovendien bleef hij intensieve contacten houden met vooraanstaand CPN’er Joop Wolff, wat we natuurlijk een beetje vreemd vonden, omdat CPN’ers over het algemeen niets met ons te maken wilden hebben.’¹⁰⁰ Binnen het MLC werd zijn gedrag ook maar ‘erg geheimzinnig’ gevonden.¹⁰¹ Vreemd was dat Boevé ondanks zijn samenwerking met het MLC zijn eigen orgaan, “De Kommunist”, bleef uitgeven, vermoedelijk om de contacten met Albanië warm te houden. Op een gegeven moment hebben Schrevel en Monjé de dubbele agenda van Boevé doorzien. Volgens hun latere kameraden hebben ze Boevé op een gegeven moment voor de keuze gesteld of hij mee ging actievoeren of op wilde stappen.¹⁰² Boevé koos voor het laatste en richtte de Liga van Marxisten-Leninisten in Nederland (LMLN) op, later omgevormd tot de Marxistisch-Leninistische Partij Nederland (MLPN). Na een enige tijd trok hij publiekelijk de conclusie dat deze slechts ‘een uitermate kleine groep’ vormde, die er op geen enkele wijze in slaagde contact te maken met de ‘massa’.¹⁰³ Toch wist Boevé met deze schijnpartij jarenlang goede contacten met de Chinese en Albanese communistische partijen te houden en zelfs veel financiële steun van hen te ontvangen.¹⁰⁴

Het maoïsme in de praktijk

De revolutionaire voorhoede moest na de breuk met de CPN opnieuw gebouwd worden. Door contacten te maken met arbeiders, door het verspreiden van pamfletten, probeerden de maoïsten hun beweging op poten te zetten en de arbeidersklasse voor te lichten. Met het slijten van het partijblad in de wijken werden vele avonden gevuld. Vooral de voorttrekkers van de maoïstische beweging waren letterlijk elke avond op pad en in Rotterdam werden openbare scholingen op touw gezet, ondermeer door Nico Schrevel en Koos Zeijlmans. Maar in principe werd een actieve opstelling van alle leden verwacht: ‘Altijd kwam weer die vraag of je niet nog een avondje aan de beweging kon besteden,’ zo herinnerde zich Frans Rovers.¹⁰⁵ Want men koos voor óf tegen de revolutie.¹⁰⁶ Wat betreft de meningsvorming was het regime, vooral van het MLC, in het kader van het democratisch-centralisme streng. Gerrit Sterkman vergeleek het MLC met de CPN, waarvan hij eerder lid was: ‘Eigenlijk zijn ze net eender. Alleen doen ze of

---

¹⁰⁰ Bisschot, telefonisch Rdam-Adam 29 oktober 2004. Hetzelfde beweerde Oskam: ‘Ik dacht meteen aan de BVD, de CIA of een infiltrant van de CPN’ (zie Kagie, *Papieren heilstaat*, 76).

¹⁰¹ Rovers, 8 juni 2004.

¹⁰² Gesprek met Hans van Hooft, 4 november 2004.

¹⁰³ *De Kommunist* 2 (juni 1969), nr. 9, *De Kommunist* 2 (maart 1969), nr. 6 en *De Kommunist* 3 (september 1969), nr. 1.

¹⁰⁴ Zie BVD MO december 1974; Hoekstra, *In dienst van de BVD*, in het bijzonder 168 en Nijveen, ‘Topspion zonder roem’.

¹⁰⁵ Geciteerd is Rovers, 8 juni 2004; bevestigd door Bisschot, 15 juni 2004 en BVD MO juli / augustus 1965.

¹⁰⁶ Zie bijvoorbeeld *Rode Tribune* 3 (1967), nr. 9.

het anders is, ik heb dat aan den lijve ondervonden. Als je een andere mening hebt kun je gaan.¹⁰⁷

Het maoïstische gezelschap leek in Nederland wellicht marginaal, zij plaatste zich in een brede communistische traditie en was deel van een internationale stroming. En de Albanese en Chinese communistische partijen probeerden de verschillende maoïstische organisaties, hetzij met wisselende voorkeur, daadwerkelijk te ondersteunen op theoretisch, materieel en moreel vlak. Theoretische ondersteuning vond plaats in de vorm van boeken, materieel in de vorm van geld en de moraal van de Nederlandse kameraden werd ondersteund tijdens vlijende ontvangsten. In de numeriek kleine beweging vertrok vrijwel ieder lid minstens éénmaal naar Albanië of China. Zo werd de jonge Willem Oskam in 1965 in de Volksrepubliek ontvangen: ‘Daar werd je, bekaf van de reis, door mannen met walkie-talkies op het vliegveld naar zo’n Oostenwindlimousine geloodst.’¹⁰⁸ Daan Monjé werd er tot lid van de Rode Garde gemaakt, een wapenfeit dat groots gebracht werd in de *Rode Tribune*.¹⁰⁹ Frans Rovers, lid van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV), vertrok naar een vakbondcongres in Albanië om te vertoeven onder internationale bekendheden en te spreken voor een volle zaal: ‘Je werd daar ontvangen alsof je de koningin was. En de ambities van de Albanezen waren indrukwekkend. Naar aanleiding van de vijfjarenplannen merkte ik een van mijn gastheren op dat het over tien jaar wel veel beter zou zijn. Nee, was het antwoord, over twee jaar al.’¹¹⁰

Rovers in Albanië, sprekend op een internationaal vakbondcongres¹¹¹

Aanvankelijk was de politieke maoïstische beweging weinig meer dan een klein broertje van de CPN. De beweging slaagde er niet in noemenswaardige aanhang voor zich te winnen. De leden hadden niet altijd veel tijd te besteden aan de maoïstische organisaties. De arbeiders hadden

---

¹⁰⁷ ‘Aantekeningen bij interview Sterkman’, in Archief Sjaak van der Velden, *IISG*.

¹⁰⁸ Willem Oskam in Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerilla*, 8.

¹⁰⁹ *Rode Tribune* (15 oktober-14 november 1967).

¹¹⁰ Rovers, 8 juni 2004.

¹¹¹ Persoonlijke collectie Frans Rovers.

vaak een gezin en brachten soms gezinsleden mee als actieve leden,¹¹² maar hun gezinsleven verhinderde vaak ook een erg actief lidmaatschap. Daarbij speelde mee dat de activiteiten niet altijd zonder gevaren waren, een gedachte die bijvoorbeeld speelde bij MLC-lid Rovers: ‘Natuurlijk was ook ik erg bevlogen, maar ik had wel verantwoordelijkheid jegens mijn gezin. Dit betekende dat ik nogal eens weigerde om deel te nemen aan politieke activiteiten. Op een bepaald moment waarschuwde ik een vriendin om niet voorop te lopen bij een demonstratie. Hé, dacht ik, dat is helemaal geen revolutionaire houding. Toen begon ik na te denken over de gevolgen die dit gevaar voor mijn gezin zouden kunnen hebben.’¹¹³

Opmerkelijk genoeg, bracht de gerichtheid op de Volksrepubliek en de acceptatie van Mao’s leerstelling de Nederlandse maoïsten aanvankelijk niet op een ander spoor dan de CPN. Hoewel de maoïsten intensief contact onderhielden met de Chinezen, bemoeide de CCP zich weinig met de totstandkoming de Nederlandse politieke lijn. Volgens Bisschot wilden ze niet dezelfde fouten maken als de Sovjetunie en hadden begrip voor zelfstandige beslissingen van marxistisch-leninistische organisaties: ‘Ze hadden immers zelf buiten de pot gepiest’.¹¹⁴ Zonder concrete gebondenheid aan de Volksrepubliek werd de Nederlandse maoïstische beweging in feite vrij autonoom. Dit terwijl de maoïsten zich juist gestoord hadden aan het soortgelijke “titoïsme” van de CPN. Daarnaast brachten de ideeën van Mao geen echte verandering in de aanpak van de Nederlandse maoïsten in vergelijking met de CPN. Typerend is de eenzijdige uitleg die *Spartacus* aan de massalijn gaf, die weinig afweek van de werkwijze van de CPN, en geen ruimte liet aan de invloed van de ideeën van de massa zelf: ‘Voorzie je van de sympathie van de werkende bevolking, voer acties, breidt je invloed uit.’¹¹⁵

Conclusie I

De maoïstische beweging ontstond als een vernieuwingsbeweging binnen de CPN, die wilde teruggrijpen op de ideologische fundamenteën van het communisme. Teruggrijpend op haar ervaring in de CPN, deed zij – op sektarische wijze – een dogmatische waarheidsclaim en eiste de energie van haar leden voor zich op.

De maoïsten streefden al snel naar een overgave van de maoïstische individu aan de organisatie, zowel wat het aannemen van leerstellingen betreft als de te besteden energie. Toch konden de maoïstische organisaties geen absolute claim op hun aanhangers leggen. Een echte dynamiek van inzet en succes bleef uit, enerzijds omdat de aanhang in feite te klein van omvang was om veel van de grond te krijgen, anderzijds door deze ideologische haarkloverijen waar de maoïsten

---

¹¹² Zo waren de vrouw en kinderen van Monjé en Schrevel, de vrouw van Bisschot en van Rovers politiek actief en gingen zelfs mee naar buitenlandse reizen.

¹¹³ Rovers, 8 juni 2004.

¹¹⁴ Bisschot, 15 juni 2004.

¹¹⁵ *Spartacus* (december 1964), nr. 3.

zich mee bezig hielden. De verschillende groepen leken soms ideologische zuiverheid te verkiezen boven de opbrengsten van toegeeflijkheid jegens elkaar. Persoonlijke perfectie zal theoretisch een streven zijn geweest, maar had in werkelijkheid waarschijnlijk weinig invloed op de inzet van de maoïsten van het eerste uur. De meeste leden waren als vanzelf meegegaan met hun oude afdelingsvoorzitters. Nieuwe leden uit de CPN-kring werden onvoorwaardelijk verwelkomd.

De sektarische trekken worden begrijpelijk met het oog op de ideologie van de maoïsten, die samenhang met haar ontstaan als oppositiebeweging binnen de CPN. Het marxisme-leninisme riep op tot persoonlijke inzet voor de communistische revolutie. Daarbij werd verondersteld dat de bezittende klasse zich sterk zou verzetten. Zolang die klasse de macht had, was de keuze voor het revolutionaire bestaan een controversiële. Aanwijzingen dat er zich geheime agenten onder haar midden bevonden konden dit gevoel alleen maar versterken. Uit een soort zelfbescherming vroegen revolutionaire organisaties om een strak regime, zonder dit regime zouden de organisaties hun pretenties nooit waar kunnen maken. De maoïsten onderwierpen zich daarom vrijwillig aan een centraal regime, formeel democratisch gekozen, die de juiste uitleg van het marxisme-leninisme en de daaruit voortvloeiende praktische lijn bepaalde. Dat van een complete overgave in eerste instantie geen sprake was, had overigens sterk te maken met de oorsprong van de maoïstische beweging. Als oppositiegroep binnen de CPN hekelde zij het misbruik dat de partijleiding in haar ogen had gemaakt van het begrip democratisch-centralisme. Als zelfstandige beweging wilde zij dezelfde fout niet maken.

Als oppositiegroep wilde zij terug naar een soort zuivere variant van het communisme. Duidelijk is dat de maoïsten binnen de CPN een discrepantie voelden tussen de marxistisch-leninistische leer en haar politiek handelen. De oplossing hiervoor bood zich aan toen de Volksrepubliek als internationaal voorbeeld een duidelijk alternatief werd voor de Sovjetunie. Nadat de opposanten werden geroyeerd en onder een soort taboe werden gesteld binnen de CPN kon zij niet anders dan op eigen benen te leren staan, hoewel de groep rond de *Rode Vlag* nog lange tijd ambieerde om de CPN te hervormen. In de eerste jaren van dit zelfstandig bestaan stelden de maoïsten nog niet veel meer voor dan een klein broertje van de CPN. In feite liet zij zich leiden door dezelfde ideeën en was nog weinig creatief in de uitwerking daarvan. De beweging zou zich pas werkelijk ontworstelen aan de “Partij”, aan het einde van de jaren zestig, toen de ledenaanwas goed op gang kwam.

* * *
* *
*

- De wegen kruisen -

Rond het jaar 1966 vond er een omslag plaats in de geschiedenis van de maoïstische beweging. Als verzameling van twee of drie minuscule clubjes, kwam zij in contact met de jongeren- en studentenbewegingen die aan het eind van de jaren zestig in Nederland opkwamen. Dit bleek een goudmijn, want vooral in de jaren zeventig sloten honderden van deze jongeren zich aan bij de maoïstische beweging. De maoïsten zagen dit al snel in en gingen zich bewust richten op deze potentiële achterban. Tegen 1975 bedroeg het ledental van de maoïstische organisaties gezamenlijk gemiddeld – het verloop was soms zeer groot – tegen de duizend. In dit hoofdstuk staan de kruisende wegen van de oude en jonge maoïsten, maar ook de motieven achter de keuze van de jongeren om hun vrijheid in te ruilen voor de gebondenheid van het maoïstisch bestaan, centraal.

Ontmoetingen

Mao Zedong: ‘De jongeren vormen de meest actieve en levendige kracht in de maatschappij. Ze zijn het leergierigst en het minst conservatief in hun manier van denken.’¹¹⁶

In 1966 riep Mao op om een Culturele Revolutie in China te voltrekken, ‘een grote revolutie die mensen diep in hun ziel raakt’, nadat de revolutie zich vanaf de jaren vijftig op economisch gebied had voltrokken.¹¹⁷ Echo’s van deze roep om culturele hervorming waren in het Westen te horen. Zowel in China als in het Westen waren jongeren de dragers van deze hervorming. In China waren het jongeren die als Rode Gardes de gevestigde orde te lijf gingen. In Nederland organiseerden progressieve jongeren en studenten zich in de jaren zestig op allerlei niveau’s om stelling te nemen tegen de “burgerlijke regentencultuur”. Te denken valt aan de ludieke acties van de Provobeweging, de nieuwe politieke partijen zoals Democraten ’66 (D’66) en de Politieke Partij Radicalen (PPR) en de Studenten Vakbeweging.¹¹⁸ In West-Europa was de felheid van deze beweging indrukwekkend en sommigen waanden zich aan de vooravond van een Europese revolutie. Het bekendste voorbeeld is het Parijs van 1968, waar studenten op de barricades klommen uit protest tegen de autoritaire houding van de Franse overheid onder president Charles de Gaulle. Na een bloedige confrontatie met de politie, waarbij meer dan 300

---

¹¹⁶ Lin (red.), *Citaten van voorzitter Mao Tse-Toeng*, 300.

¹¹⁷ Colin Mackerras, ‘Revolution and reform in China’, in: idem (red.): *Eastern Asia. An introductory history* (South Melbourne 1995), 332.

¹¹⁸ Zie bijvoorbeeld J.J. Woltjer, *Recent Verleden. Nederland in de twintigste eeuw* (Amsterdam 1992), 467, 472-474 en James C. Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995), 168-169.

gewonden vielen, riepen de grootste vakbonden van Frankrijk op tot een staking en kleurden meer dan één miljoen demonstranten de straten van Parijs.

In de nasleep van hun hervormingspogingen kwamen sommige jongeren terecht bij de communistische partijen, die hier actief op in wilden spelen. Aan het einde van de jaren zestig ontstonden er verschillende communistische organisaties, die door jongeren gedragen werden en de confrontatie met de westerse maatschappij niet uit de weg gingen. Zo ontstond rond de acties in Parijs het maoïstische Gauche Prolétarienne, met bekende aanhangers zoals Jean Paul Sartre en Michel Foucault. Na de aanslag op studentenleider Rudi Dutschke ontstond in de Duitse Bondsrepubliek de al snel om haar geweld beruchte Rote Armee Fraktion (RAF). In Italië werden de met de RAF gelijkgezinde Rode Brigaden wereldberoemd, omdat zij niet aarzelden om vanaf motorfietsen te schieten op de benen van ambtenaren en werkgevers.¹¹⁹ Ook in Nederland merkten de maoïsten de mogelijkheden tot samenwerking met de jongeren op: 'Veel jongeren zijn politiek bewust en hebben kleur gekozen. Vele anderen echter doen oprecht mee, maar weten niet welke kant de akties op moeten en tegen wie de strijd bewust gericht moet worden om tot groter sukses te komen.'¹²⁰

De groep rond de *Rode Vlag* richtte zich in de zomer van 1966 expliciet op de jeugd met de uitgave van een nieuw blad, de *Rode Jeugd*. Onder leiding van Willem Oskam moest een groep politiek geschoolde jongeren ontstaan, die zoveel mogelijk als 'een mobiele eenheid' zouden optreden.¹²¹ Al voordat de *Rode Jeugd* goed en wel op poten stond kreeg zij landelijke bekendheid door de arrestatie van een aantal van haar redacteurs. In een bulletin voorafgaand aan de uitgave van de *Rode Jeugd* werd een vrij expliciete poging tot opruiing gedaan en een 'klein en zeer onvolledig lijstje van Amerikaanse ondernemingen en instellingen' gegeven, 'waar wij de volgende dingen zouden kunnen doen; ruiten ingooien, muren volkalken met anti-amerikaanse leuzen, in brand steken, opblazen of iets dergelijks.'¹²² De politie sloeg toe, gealarmeerd door een column in *De Volkskrant* van Godfried Bomans, die het pamflet in handen gedrukt had gekregen.¹²³ Een stuk of drie jongens werden gearresteerd en veroordeeld tot vier weken gevangenisstraf en een boete van duizend gulden, waarmee de groep 'in bepaalde Amsterdamse kringen al een zekere vermaardheid'¹²⁴ verwierf. Joost van Steenis van de *Rode Jeugd* blikte hierop terug: 'Die tien dagen zitten was voor ons natuurlijk niet zo prettig, maar het was wel prachtige reclame. Rode-Jeugd-pamfletten werden ons daarna uit de handen gegrist.'¹²⁵ Al snel wist de groep haar aanhang vanuit Amsterdam uit te breiden naar IJmuiden, Kampen, Eindhoven, Den Haag en Rotterdam.

---

¹¹⁹ Zie A. Belden Fields, *Trotskyism and Maoism : theory and practice in France and the United States* (New York 1988); Dany Cohn-Bendit, *In de van van de revolutie. Omzien naar de jaren '60* (Amsterdam 1986), 60, 99-100, 108; James Miller, *The passion of Michel Foucault* (London 1993), 176-177.

¹²⁰ *Rode Jeugd* (1966), bulletin nr. 1; zie voor de waarneming van de jongerenbeweging ook *Rode Vlag 2* (november 1965), nr. 10 en 4 (mei / juni 1967), nr. 5 en *Rode Tribune* (juni / juli 1968).

¹²¹ *Rode Vlag 3* (juni 1966), nr. 6.

¹²² *Rode Jeugd* (1966), bulletin nr. 3.

¹²³ Zie *De Volkskrant*, 18 juni 1966.

¹²⁴ BVD MO juli / augustus 1966-07/08 o.c.; zie daarover ook Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerilla*, 14-15.

¹²⁵ Joost van Steenis van de *Rode Jeugd* geciteerd in Luuk Ottens, Piet Hein Scheltens, Rob Siebelink, 'De Rode Jeugd tien jaar na dato', in: *De Groene Amsterdammer* (13-2-1985), 4.

Het MLCN en de jeugd

Ook het MLCN schijnt in 1966 een jeugdorganisatie, de Kommunistische Jeugd Liga, te hebben opgericht,¹²⁶ maar daar is nauwelijks ruchtbaarheid aan gegeven en de organisatie verdween snel uit zicht. Het MLCN richtte zich vooral op de studenten onder de jongeren. Nico Schrevel bezocht vooral studiebijeenkomsten om studenten te vertellen over het marxisme-leninisme. Ook gebruikte ze vertoningen van kritische documentaires om jongeren te bereiken. Om de drempel voor studenten te verlagen profileerde het MLCN zich steeds meer als een studiegenootschap en werd de *Rode Tribune* tot een links discussieblad, waarin uiteenlopende meningen aan bod zouden komen.¹²⁷ In 1969 was het MLCN aanwezig bij het congres Links Nederland, waarbij zij zich samen met linkse PvdA'ers, de trotskisten in de Nederlandse sectie van de Vierde Internationale en de Socialistische Jeugd beraadden over een nieuwe rond de PSP op te bouwen socialistische partij.¹²⁸ Op deze manier slaagde het MLCN erin haar aanhang uit te breiden tot studentensteden als Nijmegen, Leiden en Amsterdam.

Voor de doorbraak naar de hoofdstad was een grote overwinning, aangezien het conflict met de *Rode Vlag* dit lange tijd verhinderd had. Er zat echter een adder onder het gras. Waarschijnlijk mede omdat Boevé gemarginaliseerd binnen de maoïstische beweging, probeerde de BVD opnieuw zicht en greep op de maoïsten te krijgen. Daarom stuurde zij in 1967 de jonge Amsterdammer Peter Moen als infiltrant naar Schrevel. Als eerste Amsterdamse lid, werd Peter Moen direct afdelingsvoorzitter van het MLCN. Schrevel vertelde hierover achteraf: 'Ik kan er niet omheen. De man was invloedrijk, iedereen vertrouwde hem. Hij werkte zich uit de naad en we dankten Amsterdam aan hem.' In Amsterdam gaf hij leiding aan een afdeling met mensen zoals Ad van Praag, een goede vriend van Joris Ivens, die het MLCN aan bijzondere documentaires zou helpen en de latere prominente maoïst Wouter ter Braake. Bij het eerste 'landelijk congres' van het MLCN in 1968 werd Moen in het centraal bestuur gekozen en kreeg de administratie van het partijblad *De Rode Tribune* in handen. Een aantal maanden later kwam de waarheid boven tafel, Schrevel en de zijnen ontdekten de ware identiteit van Moen: 'We hadden dat op een zeker moment vastgesteld. We achterhaalden dat je hem op een bepaald nummer op het politiebureau kon bellen. Dan kregen we hem aan de lijn. We hadden ook zijn kamernummer op het bureau.'¹²⁹

Aan het einde van de jaren zestig ontstond er steeds meer discussie over de 'progressieve' koers binnen het MLCN. Vooral Monjé vond dat het MLCN acties boven studie moest stellen. Dit had alles te maken met het succes van de Bond van Huurders en Woningzoekenden (BHW), die onder leiding van Gerrit Sterkman in het Rotterdamse Oude Westen was opgericht. Het MLCN ontwierp de gedachte van massaorganisaties als 'leerscholen voor het socialisme', waarin arbeiders verenigd worden in concrete acties. Daarbij konden studenten worden ingezet om de arbeiders inzicht te geven in de bredere context van hun problemen in woon- en werksituaties en ze om te vormen tot een voorhoede van de klassenstrijd. Vanuit dit idee gaven veel studenten

---

¹²⁶ BVD MO juli / augustus 1966; deze KJL zou een tiental leden kennen en een snelle dood sterven.

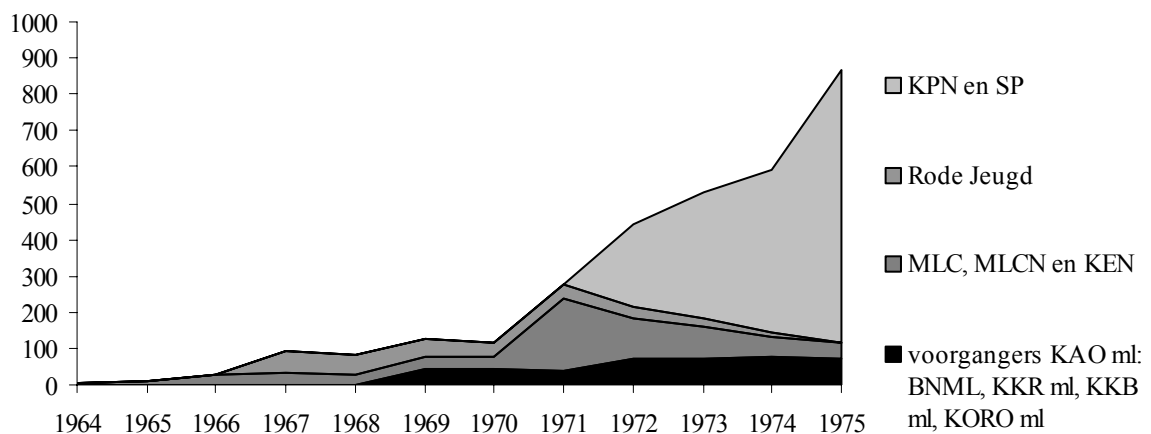
¹²⁷ Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 293; dit werd bevestigd in gesprek met Dries van Velzen, Rotterdam 20 mei 2004.

¹²⁸ Erik Meijer, 'De SP: van maoïstische sekte tot opvolger van PSP en CPN?', in: *Kritiek. Jaarboek voor socialistische discussie en analyse* (Utrecht 1996) 65.

¹²⁹ Citaten van Meeus, 'Kameraden onder elkaar' die deze infiltratie in de pers onthulde op basis van interviews met enkele betrokken maoïsten.

hun studie op en gingen werken om aansluiting te vinden bij de arbeiders. Deze strategie was waarschijnlijk voor een deel geïnspireerd op de jongeren in China die massaal van de universiteit naar de werkvloer werden gestuurd.¹³⁰ Toen het MLCN in januari 1970 haar naam veranderde in de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland marxistisch-leninistisch (KEN), maakte zij duidelijk dat ze plaats wilde bieden aan jongeren en studenten om zich in te zetten voor hervorming van de maatschappij. Ze richtte daarom een eigen jongeren- en studentenorganisatie, de Marxistisch-Leninistische Jeugd (MLJ) en de Marxistisch-Leninistische Studentenbond (MLS), op.¹³¹

Figuur 2: Geschatte totale ledental van maoïstische politieke organisaties¹³²

Toelichting: Geprobeerd is de algemene ontwikkeling te schetsen van het aantal kaderleden van maoïstische organisaties. Verschillende organisaties zijn de revue nog niet gepasseerd, zij zullen in het volgende hoofdstuk [3] aan bod komen.

Van essentieel belang in de aantrekkingskracht van de KEN op jongeren en studenten bleek de landelijke bekendheid die de KEN kreeg tijdens een Rotterdamse staking. In augustus 1970 staakten Rotterdamse metaal- en havenarbeiders, zonder de steun van vakbonden. De KEN steunde de staking wel en richtte het comité Arbeidersmacht op om de stakers te steunen. De eenentwintigjarige Wouter ter Braake werd woordvoerder van het comité en sprak duizenden stakers toe bij bijeenkomsten. De nieuwe jonge leden van de KEN uit de omstreken ondersteunden het actiecomité met bijvoorbeeld drukwerk. Hoewel de staking in de kiem werd gesmoord door de vakbeweging, was het qua deelnemers de grootste staking die Nederland ooit

¹³⁰ Over de BHW: Ter Braake, 1 juni 2004, Jan de Lange, 24 mei 2004 en Sjaak van der Velden, *Een geschiedenis van het maoïsme in Nederland* (ongepubliceerd, persoonlijk archief Sjaak van der Velden; Leiden 1996). Over massaorganisaties in het algemeen zie Slager, *Het geheim van Oss*, o.c. 69 en *Rode Tribune* (16 oktober-15 november 1968).

¹³¹ Over het oprichtingscongres: *Rode Tribune* (februari 1970); Harmsen *Nederlands Kommunisme*, 283; Van der Velden, *Geschiedenis van het maoïsme in Nederland* en BVD MO september en december 1970. Om de leesbaarheid van dit stuk te bevorderen heb ik besloten de toevoeging marxistisch-leninistisch, afgekort ml, alleen te gebruiken wanneer dit nodig was om onderscheid te maken, dus wanneer er twee organisaties bestonden de een met de naam marxistisch-leninistisch, de ander niet.

¹³² Zie de bijlage voor verschillende schattingen. Deze liggen erg uiteen, daarom is geen volledige nauwkeurigheid nagestreefd, het gaat in de eerste plaats om de visualisering van de explosieve ledenaanwas rond 1970.

gekend had en zou ook andere werknemers inspireren in actie te komen, waardoor 1970 een ongekeerde stakingsactiviteit kende.¹³³ Dit gegeven, en de samenwerking tussen studenten en arbeiders – die sommigen deed denken aan “Parijs 1968”, was het startschot voor een voorlopig ononderbroken ledenaanwas van studenten voor de maoïstische beweging.¹³⁴ Direct na de staking werd de bestuurlijke top van de KEN door de Chinese ambassade uitgenodigd in Peking. Onder de indruk van het door de KEN bereikte wilde de CCP haar steun en erkenning uitdrukken in een financiële injectie, waarschijnlijk enkele tienduizenden dollars, die opgehaald moesten worden in de haven van Kopenhagen.¹³⁵

De plaatsen en momenten van kennismaking

Steeds bewuster trokken de maoïsten erop uit om nieuwe jonge rekruten te vinden. Dit vond hoofdzakelijk plaats op scholen en universiteiten. Soms slaagden de maoïsten erin om contacten te leggen met studentenverenigingen, waar ze scholingen hielden en zich op die manier bekend maakten bij studenten. Zo ging geschiedenisstudent Erik Nijhof naar een cursus van Nico Schrevel, nadat hij toevallig een advertentie voor een scholingscursus onder ogen had gekregen: ‘Hij was ouder dan de studenten die de cursussen volgden, rond de 35, en droeg altijd pakken. Hij schonk vertrouwen. Bovendien was hij erg goed in het uitleggen van complexe thema’s uit het Marxisme-Leninisme, zoals het historisch materialisme. Hij vertelde duidelijk en helder en maakte af en toe een grapje tussendoor, om het niet te intellectueel te maken. Toch was duidelijk dat hij een intelligente man was, en dat hij meer wist dan hij op dat moment zei.’¹³⁶ Soms stapten mensen uit het bestuur van studentenverenigingen over naar de KEN, zoals Han Meyer van de Algemene Studentenvereniging Amsterdam (ASVA) en Jaap Westbroek en Piet Ordeman van de Algemene Leidse Studentenvereniging (ALSV), hetgeen voor vreselijke conflicten met de gematigde leden van de vereniging zorgde.¹³⁷ Vooral mensen uit de PSP en aanverwante jongerenbewegingen bleken ontvankelijk voor de maoïstische maatschappijvisie en daar werd gebruik van gemaakt. Wouter ter Braake was scholingssecretaris van de formeel onafhankelijke maar in feite aan de PSP gelieerde Socialistische Jeugd in Amsterdam. In die hoedanigheid nodigde hij in 1967 Nico Schrevel uit om te komen vertellen over de theoretische grondslagen van het marxisme-leninisme. ‘We hingen aan zijn lippen, maar ik kreeg achteraf een stevige reprimande van de leiding van de SJ. Zij waren niet geamuseerd door het binnenhalen van stalinisten, zoals de maoïsten door de meer gematigden werden gezien.’¹³⁸ Vooral de KEN ageerde actief in deze kringen. Zo organiseerde zij in Utrecht gezamenlijke scholingen met het onafhankelijke Proletarisch Links, waarschijnlijk

---

¹³³ Van der Velden, *Werknemers in actie*, 138-140 en grafiek 174.

¹³⁴ Zie voor de indruk die de staking maakte Erik van Ree, ‘De muis die brulde’, in: Arnold Koper, Constant Vecht en Max van Weezel (red.), *Alles moest anders. Het onvervuld verlangen van een linkse generatie* (Amsterdam 1991), 37; Socialistische Partij, *Op naar het socialisme!* Tweede boek: *Onze partij* (1974), 75-76 en Braake, W. ter, *25 nee!! 75 ja. De Rotterdamse havenstaking van 1970* (Rotterdam 1975), 13.

¹³⁵ Meeus, ‘Kameraden onder elkaar’ gebruikte Kolthof en Ter Braake als bron. Zij, en Hoekstra, 3 mei 2004, bevestigden dit verhaal.

¹³⁶ Erik Nijhof geciteerd in Linda Toorneman, *De Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (Marxistisch-Leninistisch) 1970-1985* (doctoraalscriptie geschiedenis Universiteit Utrecht 2000), 23.

¹³⁷ Voor Meyer zie: Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 293; voor Westbroek en Ordeman: Gesprekken met Ton Harmsen, Rotterdam 3 juni 2004 en Theo Thomassen, Den Haag 27 mei 2004.

¹³⁸ Braake, 1 juni 2004.

niet zonder de bedoeling mensen voor haar zaak te winnen.¹³⁹ De maoïsten deden een beroep op de mensen die tot de mening waren gekomen dat de pacifistisch-socialistische organisaties eigenlijk te slap waren. Zoals de latere bestuursvoorzitter van de Rode Jeugd Aat van Wijk, die eerder lid was van de Pacifistisch Socialistische Jongeren Werkgroepen (PSJW): ‘Maar die had toen al ideeën ontwikkeld die ik helemaal niet zag zitten. Die PSJW vond het nodig om steeds maar ludiek te doen. [...] Dat had helemaal geen zin, vond ik. De stap van de PSP naar de Rode Jeugd was dus niet zo groot.’¹⁴⁰

Op allerlei manieren probeerden maoïsten in contact te komen met ongeorganiseerde, maar progressieve jongeren. Willem Oskam van de *Rode Jeugd* bracht veel tijd door bij de Amsterdamse jongeren van *Provo*, in het Vondelpark en de ‘Centraal Stationjeugd’.¹⁴¹ In Rotterdam zochten leden van het MLCN rondhangende jongeren, bijvoorbeeld rond de beurs, op en probeerden, folders verspreidend, contact met ze te maken.¹⁴² Een belangrijk middel om met jongeren in aanraking te komen waren de zogenaamde cineclubs. De MLCN deed dit bijvoorbeeld met hulp van Ad van Praag. Van Praag had veel contacten had in de filmwereld en via hem kwamen de maoïsten aan kritische documentaires over het neerslaan van de meirevolte in Parijs of het excessief geweld van Amerikaanse soldaten in het Vietnamese dorp My Lai.¹⁴³

Veel latere jongeren waren wel al verbonden aan maatschappijkritische initiatieven toen zij kennis maakten met de maoïsten. Zo bestonden er vele werkgroepen en comité’s, waarin jongeren opkwamen voor onderwerpen als de Vietnamoorlog of de Nederlandse woningnood. Oprichter van de Werkgroep Woningnood in Nijmegen Frits Alsemgeest, die acties voerde voor renovaties van wijken, werd overtuigd door KEN-lid, en later SP-voorzitter, Hans van Hooft zijn activiteiten voort te zetten binnen de maoïstische organisatie.¹⁴⁴ Joke Goslinga in Utrecht was ook al actief in buurtwerk: ‘De KEN was in Utrecht een van de weinigen die goed georganiseerde en felle buurtacties op touw wist te zetten.’¹⁴⁵ In Oss was de zeventienjarige Jan Marijnissen betrokken bij de Werkgroep Griekenland, die het opnam voor het verzet tegen het Griekse kolonelsregime, en kritische uitingen deed in de Osse *KOE - Krities Onafhankelijk Experimenteel*. Na de Rotterdamse havenstaking van augustus 1970 besloot hij iemand van de KEN uit te nodigen om scholing te komen geven in Oss.¹⁴⁶

Het woord werd doorgegeven. Nieuwe leden trokken weer naar andere steden om daar al colporterend contact te maken met de studenten.¹⁴⁷ Het lidmaatschap van oude schoolvrienden en studiegenoten kon niet onbekend blijven en bracht nieuwe mensen in contact met de

---

¹³⁹ Gesprek met Maarten van der Linde, 24 juni 2004.

¹⁴⁰ Aat van Wijk in Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4-5. Andere voorbeelden van pacifistisch-socialistische jongeren die deze overstap maakten: Roel Hoekstra (3 mei 2004), Hans van Hooft, Joost van Steenis (Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4-5), Ed Verhamme en Theo Cornelissen (Slager, *Het geheim van Oss*, 45).

¹⁴¹ Zo vertelde Oskam in Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerilla*, 16.

¹⁴² Van Velzen, 20 mei 2004.

¹⁴³ De Lange, 24 mei 2004. Zie ook Slager, *Geheim van Oss*, 102 en Van Ree, ‘De muis die brulde’, 37.

¹⁴⁴ Gesprek met Frits Alsemgeest, 12 mei 2004.

¹⁴⁵ Gesprek met Joke Goslinga, 24 juni 2004. Ook Ludwina Janssen van de latere Rode Hulp was eerder actief in Breda’s Kamer Kollektief, een huurderactiegroep, zie Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadguerrilla*, 83.

¹⁴⁶ Slager, *Geheim van Oss*, 57.

¹⁴⁷ Zoals bleek bijvoorbeeld uit gesprekken met Gerrit Kolthof, 19 mei 2004 en Koos Aardoom, 27 mei 2004, die door colportage in contact kwamen met de maoïsten.

maoïstische beweging. Studentenhuisen konden daarvoor het platform vormen. Drie huisgenoten van MLCN-lid Ton Harmsen werden lid, nadat zij zich eerst maanden hadden zitten vergapen op de werklust van Harmsen, die zelfs nooit tijd nam om even fatsoenlijk te koken.¹⁴⁸ Er was de familiekring. Oudere broers of zussen brachten de marxistisch-leninistische ideeën mee naar huis en na enkele jaren waren hele families aan het werk voor Mao.¹⁴⁹

De jeugdigheid geofferd

Functionele discipline

Wat Provo niet had, wat de SJ niet had, wat de buurtwerkgroepen niet hadden, wat de Vietnamcomité's niet hadden, had de maoïstische gemeenschap wel: Een allesomvattende discipline, die Jan Marijnissen later zou omschrijven als 'functionele discipline'.¹⁵⁰ Sjaak van der Velden was een van de jongeren die sterk voelde dat de jongerenbewegingen kracht misten: 'Tijdens mijn kabouterijd en ludieke, maar softe acties in de Oranjevrijstaat ging ik mij afvragen wat er nu eigenlijk concreet bereikt werd en kon mij steeds meer vinden in de kritiek van een oude schoolvriend die lid van de MLJ was geworden.'¹⁵¹ De meeste maoïsten hadden al snel door dat zij moeilijk iets zouden kunnen bereiken, omdat hun organisaties maar betrekkelijk klein bleven. Daarom werd van ieder lid verwacht dat hij zich voor méér dan honderd procent zou inzetten, en zich zou onderwerpen aan het centrale bestuur van de organisatie, in de woorden van SP-lid Piet van den Akker: 'De partij kwam eerst en dan pas de rest. Dankzij die discipline hadden we ook zo'n gigantische slagkracht.'¹⁵²

De nieuwe leden wisten van te voren waar zij aan gingen deelnemen en lidmaatschap was meestal een bewuste keuze. Van de Akker: 'Als je er bij wou, zeiden we: "Dit zijn de regels die we samen gemaakt hebben." Als je mee wou doen moest je drie of vier avonden in de week opdraven. Dat wist je van tevoren'.¹⁵³ De brochure van de SP "Onze partij" was hierover ook volkomen duidelijk: 'Voor de partijleden betekent dit veel en hard werken.'¹⁵⁴ Ed Verhamme, vier jaar lang SP-lid, zei hierover: 'Je koos er zelf voor, je deed het omdat je er in gelóófde.'¹⁵⁵ Het kaderlidmaatschap was dus alleen weggelegd voor diegenen die bereid waren hun leven volledig aan de partij te wijden, dat was volkomen duidelijk voor iedereen die aspireerde lid te worden. Aan dit lidmaatschap ging vaak een periode van kandidaatschap vooraf, waarna de ledenvergadering besloot over de toelating. De keuze voor het allesomvattende lidmaatschap kon daarom een grote stap zijn. Frits Alsemgeest, bijvoorbeeld, voerde een grote strijd met zichzelf over de beslissing lid te worden of niet: 'Ik begreep wel dat er strenge regels nodig

---

¹⁴⁸ Namelijk Anneke de Langen, Hans de Bres en Rob Jamin; Harmsen, 3 juni 2004. Dergelijke gebeurtenissen werden bevestigd door Van der Velden, 3 mei 2004 en Alsemgeest, 12 mei 2004.

¹⁴⁹ Zie Jos Palm, 'Waarom katholieken SP'ers werden', in: *Roodkoper* 8 (2003), nr. 3, 27.

¹⁵⁰ Marijnissen in Slager, *Geheim van Oss*, 117, zie ook *Rode Jeugd* (20 oktober 1967), nr. 2.

¹⁵¹ Gesprek met Sjaak van der Velden, 3 mei 2004.

¹⁵² Piet van den Akker in Slager, *Geheim van Oss*, 165. Dit werd ook opgemerkt door de BVD MO december 1971.

¹⁵³ Van den Akker in Slager, *Geheim van Oss*, 164.

¹⁵⁴ Socialistiese Partij, *Onze partij*, 63 en 65.

¹⁵⁵ Verhamme in in Slager, *Geheim van Oss*, 156.

waren om iets te kunnen bereiken, maar had de voorkeur dat die niet op mij van toepassing zouden zijn.¹⁵⁶ Het weerhield anderen in het geheel om lid te worden. Zoals Hans van Heijningen, nu medewerker van de Tweede Kamerfractie van de SP, die ooit lid was van een maoïstische studentenorganisatie. De hoge verwachtingen van die maoïstische organisaties beletten hem het kaderlidmaatschap te ambiëren.¹⁵⁷

De leden onderling hielden elkaars bereidwilligheid nauwlettend gaten en versterkten de in vrijheid verkozen zelfdiscipline. Met kreten als ‘vrijheid is inzicht in de noodzakelijkheid’ en ‘wat moet dat moet en daarom is het goed’ bliezen de leden elkaar moed in.¹⁵⁸ Voormalig SP-lid Koos Aardoom herinnerde zich dat een vrije avond voor jezelf reserveren niet normaal was: ‘Dat werd in het openbaar ter discussie gesteld.’¹⁵⁹ In sommige afdelingen probeerden de leden elkaar op te juttten door de individuele offerbereidheid openbaar te stellen. In Nijmegen bestond er op een gegeven moment een systeem waarbij de leden een ‘verkoper van de maand’ bekend maakten.¹⁶⁰ In een afdeling in Oss hing er een weekrooster waarop de leden moesten aankruisen wanneer zij beschikbaar waren: ‘Dus iedereen zag hoe actief jij was.’¹⁶¹ Vroeger SP-bestuurder Koos van Zomeren meende achteraf dat de drang naar het brengen van offers voor velen belangrijker werd dan hetgeen ermee bereikt werd: ‘Ik denk dat de oorzaak gezocht moet worden in onzekerheid over onze idealen. Idealen zijn er bij de vleet, het een nog nobeler en briljanter dan het andere, maar er bestaat geen norm om ze tegen elkaar af te wegen. Behalve de offers die je ervoor brengt. Aan onze offers maten wij onze idealen af. Daarom konden ze niet groot en absurd genoeg zijn.’¹⁶²

Waar de leden dan deze tomeloze energie aan besteedden verschilde per afdeling en per persoon. Het colporteren met de politieke bladen, huis aan huis of op straat, was meestal de meest tijdrovende bezigheid, waarmee vrijwel elke avond en een deel van het weekend gevuld werd. Deze reputatie gaf de maoïsten een bijzondere bijnaam, zo herinnerde Ton Bouwens, nog steeds lid van de SP, zich: ‘De mensen vergeleken ons soms wel met Jehova’s als we aan de deur kwamen; de Rode Jehova’s.’¹⁶³ Velen vonden dit een geweldige tijdsbesteding, waarmee veel bereikt werd. Gehard door de scholingen, met rijke praktijkervaring door het werk bij bedrijven en buurten, schijnbaar zonder zelfbelang en met veel energie, wonnen sommigen het vertrouwen van mensen aan de deur of bij de bedrijfspoort en kwamen dingen aan de weet waar weer interessante acties uit volgden. In de herinnering van Jan de Lange: ‘Vooral wanneer de bladen actuele zaken behandelden merkten we dat mensen echt betrokken raakten. Soms zorgde

---

¹⁵⁶ Alsemgeest, 12 mei 2004.

¹⁵⁷ Gesprek Hans van Heijningen, 6 juli 2004. Bedoel is de Amsterdamse studentenorganisatie van de KEN: het Socialistische Studenten Kollektief.

¹⁵⁸ Jos Palm, ‘De wijken in!’, in: *Vrij Nederland* (24 november 2001), 81.

¹⁵⁹ Aardoom, 27 mei 2004; zie ook Slager, *Geheim van Oss*, 160 over groepskritiek op het tonen van te weinig inzet.

¹⁶⁰ Thomassen, 27 mei 2004.

¹⁶¹ Tinny Romme in Slager, *Geheim van Oss*, 157.

¹⁶² Koos van Zomeren, *De Witte Prins* (Amsterdam 1985), 289, waar hij in romanvorm zijn maoïstische verleden leek te verwerken.

¹⁶³ Ton Bouwens in Slager, *Geheim van Oss*, 164. Gerrit Voerman, ‘De rode jehova’s’ in: *Jaarboek Documentatiecentrum Centrum Nederlandse Politieke Partijen 1986* (Groningen), 124 sprak leden met hetzelfde verhaal.

dit voor gigantische aanloop en massale discussies op straat.¹⁶⁴ Soms keken leden echter ook op tegen de colportage, zoals KEN- en later SP-lid Rob Jamin: ‘Meestal wist je wel welke mensen je kritiek deelden en waar je succes had. Sommigen stuurde je scheldend weg en smeten de deur dicht.’¹⁶⁵ Ton Bouwens beaamde hem: ‘Ik vond het vreselijk om te doen, vooral als het koud en nat was en de mensen een krantje van je kochten uit medelijden. Daarna gingen ze weer snel naar hun warme kamer om verder te kijken naar *Peyton Place*. De meesten lazen die artikelen helemaal niet.’¹⁶⁶

Om contacten met de arbeidersklasse te leggen en hen te mobiliseren gaven vele studenten, op instigatie van het partijbestuur, hun studie op om in de fabriek te werken. Vaak wonnen de nieuwe werknemers het vertrouwen van hun collega’s en wisten informatie in handen te krijgen waarmee zij weer acties konden ontplooiën, zo beschreef Ton Bouwens de strategie: ‘Overdag hoorde je het een en ander en dan zocht je de mensen ’s avonds op om eens rustiger te kunnen praten. Want je kon moeilijk overdag dat hele bedrijf doorwandelen en overall informatie oppikken. Dat moest je na werktijd doen. Wij garandeerden de mensen altijd dat als we hun informatie gebruikten voor een pamflet, zij zelf anoniem zouden blijven. En dat werkte.’¹⁶⁷ Maar soms waren de studenten fysiek totaal niet opgewassen tegen het lichamelijke werk. Zo werd Ton Harmsen ontslagen in de haven, nadat hij de opdracht kreeg om een schip te teren en de emmer teer liet vallen op de stoep van het havenbedrijf al voordat hij het schip bereikte.¹⁶⁸ Bovendien hadden de studenten soms problemen om contact te maken met de arbeiders, zoals Jamin: ‘Van achter mijn lasmasker was het erg lastig om een goed gesprek aan te knopen. In de pauze had ik bovendien de handicap dat ik helemaal niet van voetbal hield.’¹⁶⁹

Theo Thomassen (links) en Herman Beekers (rechts) achter de drukpers¹⁷⁰

De leden vroegen soms meer van zichzelf en van elkaar dan zij werkelijk konden opbrengen. Harmsen herinnerde zich dat hij het bijtje een aantal maal neer moest gooien: ‘Er waren dagen dat je van zes uur ’s ochtend tot twaalf uur ’s nachts in de weer was. En dan leefde je op weinig meer dan blikken tomatensoep. Een aantal keer brak deze levensstijl me compleet op en keerde ik dodelijk vermoeid naar Breda, waar mijn moeder me met bouillon een beetje aansterkte.’¹⁷¹ Theo Thomassen, zeven jaar SP-lid en drukker van de partij, maakte eenmaal zoveel uren

---

¹⁶⁴ De Lange, 24 mei 2004.

¹⁶⁵ Gesprek met Rob Jamin, 25 mei 2004.

¹⁶⁶ Romme in Slager, *Geheim van Oss*, 164.

¹⁶⁷ Ton Bouwens in idem, 114.

¹⁶⁸ Harmsen, 3 juni 2004.

¹⁶⁹ Jamin, 25 mei 2004.

¹⁷⁰ Persoonlijke collectie Herman Beekers en Ineke Palm.

¹⁷¹ Harmsen, 3 juni 2004.

achter elkaar met drukwerk dat hij de volgende dag van de pijn zijn schoenen niet meer aan kon doen.¹⁷² De geestelijke en lichamelijke vermoeidheid van de leden was in sommige gevallen zo heftig dat zij samen besloten om hun werkdrijf te beteugelen, in januari 1972 besloot een afdeling in Oss: ‘Vanaf nu is ieder partijlid verplicht om 1 avond in de 2 weken vrij te nemen.’¹⁷³

Umwertung aller Werte

‘Herinner je je die polemiek van Marx met de burgerlijke wetenschappers nog? Waar hij in al zijn romantische superioriteit schrijft: “Ze begrijpen het niet, *want* ze zijn burgerlijk?” Nou, precies zo’n gevoel had ik toen we destijds als studentenbeweging een gesprek hadden met leden van de PvdA-Tweede-Kamerfractie. Toen dacht ik ook: ze begrijpen het niet. Wij willen een totale Umwertung aller Werte, en zij zijn op een totaal ander niveau bezig.’¹⁷⁴

Voormalig lid van de KEN Frank-Jaap Buijs

De discipline van de jonge maoïsten stond in dienst van een hoger doel, een totale verandering van de maatschappij. De vraag rest waarom deze jongeren hun vrijheid opgaven voor dit dienstbare leven. We kunnen hier in deze paragraaf slechts wijzen op de “tijdsgeest” waarin deze keuze zich voltrok. Daarbij moet bij voorbaat gezegd worden dat hier weinig aanwijzingen zijn gevonden voor het bestaande idee dat het vrijwel alleen katholieken waren die zich aansloten bij de maoïsten.¹⁷⁵ Inderdaad waren mensen met een katholieke achtergrond goed vertegenwoordigd in de maoïstische beweging.¹⁷⁶ De maoïsten waren sterk vertegenwoordigd in studentensteden zoals Nijmegen, waar de katholieke kerken in de omstreken kampten met een vreselijke leegloop. Toch waren het ook jongeren met een protestants-christelijke achtergrond die maoïst zouden worden. Zoals de SP-er Joke van Ballegooijen, die uit een streng gereformeerd gezin kwam. Maar de maoïsten zijn niet allen “streng in leer” opgevoed. Jan de Lange, bijvoorbeeld, vertelde over zijn hervormde opvoeding, dat in de praktijk maar weinig betekende: ‘Mijn vader was een zelfstandige vishandelaar, die de Partij van de Arbeid stemde: “Als het de arbeider goed gaat, dan gaat het mij ook goed,” zei hij altijd.’ Sommige maoïsten hadden zelfs een linkse achtergrond, zoals de MLCN’er Roel Hoekstra. Hoekstra groeide op als de zoon van communisten en las als twaalfjarige al de ene roman na de andere over de verschrikkingen van het fascisme.¹⁷⁷

Duidelijk is wel, dat voor de jongeren die terecht zouden komen bij het maoïsme, hun vroegere omgeving en waarden al eerder hadden afgedaan. Zij behoorden tot dat deel van de Nederlandse jongeren die het wankelen van het verzuilde bouwwerk aan den lijve ondervonden. Al vrij snel na de Tweede Wereldoorlog leek de verzuilde maatschappijstructuur te lijden onder de gedachte dat de wederopbouw een “doorbraak” van de zuilen nodig maakte. Dat de ontzuiling in de jaren

---

¹⁷² Thomassen, 27 mei 2004.

¹⁷³ Slager, *Geheim van Oss*, 155.

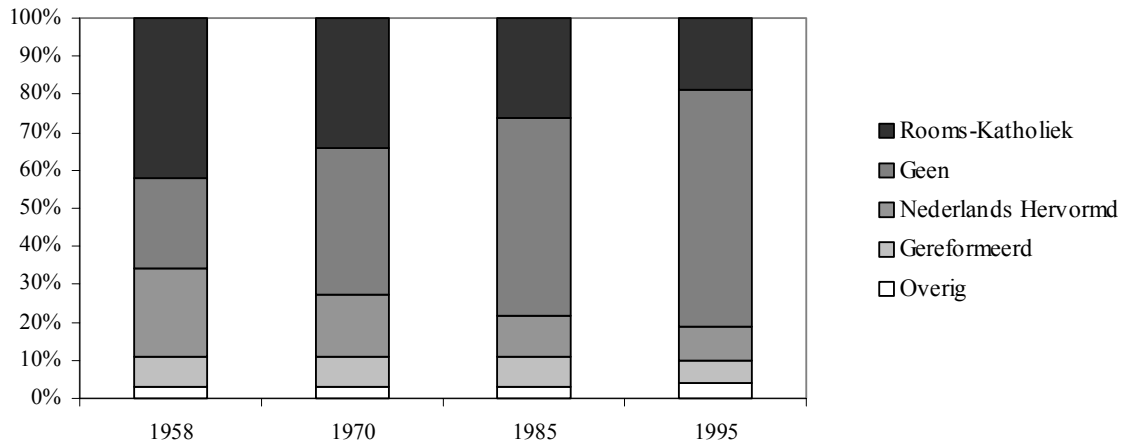
¹⁷⁴ Frank-Jaap Buijs in Constant Vecht, ‘Het studentencommunisme’, in: *Intermediair* 24 (1 juli 1988), 35.

¹⁷⁵ Zie artikel Palm, ‘Waarom katholieken SP’ers werden’, 26-28, een beeld bevestigd door verschillende betrokkenen.

¹⁷⁶ Voerman, ‘De rode jehova’s’, 142 en 144. Veruit de meerderheid van de door mij geïnterviewde maoïsten geboren na 1945 hadden een katholieke achtergrond.

zestig uiteindelijk voltrok heeft waarschijnlijk te maken met de welvaart die een hoge vlucht nam. De toenemende werkgelegenheid en het gecreëerde net van sociale voorzieningen in Nederland waren in dit opzicht van groot belang. Ook het opleidingsniveau steeg in snel tempo en juist van de jongeren die lid zouden worden van een maoïstische organisatie viel het hoge opleidingsniveau op.¹⁷⁸ In Nederland, net zoals in de meeste Europese landen, werd het aantal studenten op de totale bevolking een veelvoud van wat het voor de oorlog geweest was, met name binnen het katholieke volksdeel. Voor de katholieken kwam hiermee een einde aan haar emancipatie, en daarmee had haar zuil het bestaansrecht verloren en viel het snelst uiteen.¹⁷⁹

Figuur 3: Kerkelijkheid en onkerkelijkheid in Nederland 1958-1995¹⁸⁰

De latere maoïsten moesten dus op zoek naar een nieuwe manier om hun wereld te benaderen. Hun zoektocht werd een politieke en daarbij stonden zij sterk onder invloed van de “progressieve” geest van de jaren zestig. Al eind jaren vijftig werd deze geest opgemerkt door sommigen, waaronder een gereformeerde predikant te Apeldoorn: ‘Het is mode geworden te schermen met het woord progressief. Als dat er maar in zit, erbij staat, neergeschreven wordt, vele malen herhaald, in allerlei kritiek op anderen gebruikt, dan is het in orde, dan is men bij de tijd.’¹⁸¹ Maarten van de Linde, ooit lid van de KEN, herinnerde zich: ‘De vanzelfsprekendheid van het “progressief-zijn” was echt verbazingwekkend.’¹⁸² Typerend was daarbij de overweldigende reactie op de steunactie die de *Rode Jeugd* had opgezet voor haar gearresteerde redacteuren. Nadat mensen als Harry Mulisch, Han Lammers, Mies Bouhuis, Simon Vinkenoog en Renate Dorrestein hun steun betuigden door geld over te maken, schonk zelfs Godfried Bomans honderd gulden om de schade enigszins te verzachten, hetgeen niet voorkwam dat

¹⁷⁷ Aardoom, 27 mei 2004, De Lange, 24 mei 2004 en Hoekstra, 3 mei 2004.

¹⁷⁸ Voerman, ‘Rode Jehova’s’, 130-131. De eigen welstand is wel aanleiding geweest voor de maoïsten om elkaar te onderwerpen aan kritiek, zie Richtlijn voor zelfkritiek van Groep Geroyeerde KEN leden, IISG, KEN archief 88.

¹⁷⁹ Zie Woltjer, *Recent Verleden*, 316, 333, 394-395, 461 en 547; Kennedy, *Nieuw Babylon*, 168 en Eric Hobsbawm, *Een eeuw van uitersten. De twintigste eeuw 1914-1991* (Utrecht 1995), 344-345.

¹⁸⁰ Walter Goddijn, Jan Jacobs en Gérard van Tilo (red.), *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland: 1946-2000* (Baarn 1999), 523.

¹⁸¹ *Patrimonium. Orgaan van het Christelijk Sociaal Verbond Patrimonium* 70 (15 mei 1959), nr. 10, 151.

¹⁸² Van der Linde, 24 juni 2004.

dreigbrieven hem slapeloze nachten bezorgden.¹⁸³ Velen, ook uit de gevestigde orde zelf, lieten zich kritisch uit jegens de “burgerlijkheid” en “regentenmentaliteit” die Nederland zou bevuilen.¹⁸⁴ De latere maoïsten zien zich achteraf als exponenten van deze cultuur, zoals Wouter ter Braake: ‘We ergerden ons mateloos aan de regenteske mentaliteit. Op mijn hogere beroepsopleiding werd een eigen mening gewoon niet op prijs gesteld. Al snel kreeg ik een grondige afkeer van kuddegedrag en wilde mij individueel ontplooien. Zo werd ik als enige van mijn hogere beroepsschool geen lid van de lyceïstenclub.’¹⁸⁵ Ton Harmsen beaamde: ‘Ik merkte al snel dat ik niet geschikt was voor het opvolgen van orders.’¹⁸⁶

Verschrikkelijke beelden uit Vietnam bereikten de maoïsten al vroeg, bijvoorbeeld via de Chinese persbureau’s¹⁸⁷

In het aannemen van een progressieve, maatschappijkritische en politiek geëngageerde houding, bekritiseerden de maoïsten de generatie van hun ouders. Met Herbert Marcuse, die door veel studenten gelezen werd, stelden zij: ‘Gelukkige slaven zijn het grootste gevaar voor de vrijheid.’¹⁸⁸ Zij wantrouwden de in hun ogen paternalistische, ondoorzichtige en rechtse overheid. Het beeld van een repressieve overheid werd in de jaren zestig vooral in Amsterdam gecultiveerd door een zeer conservatief gestemd politiekorps.¹⁸⁹ De grootste ergernis van de toekomstige maoïsten betrof waarschijnlijk de onvoorwaardelijke steun aan Verenigde Staten, ook in de Vietnamoorlog, onder het mom van: ‘ja, de Amerikanen hebben ons toch ook bevrijd?’. De televisiebeelden van vliegtuigen ‘die in alle rust een schijnbaar eindeloos aantal netjes horizontaal vallende bommen uitwerpen’ en ‘soldaten die door dorpen slenteren en tussen het pakken en aansteken van hun sigaret een hut in brand schieten’ griftten zich onuitwisbaar in de hoofden van veel jongeren, zoals later KEN-lid Erik van Ree, en brachten hen in onmin met hun eigen cultuur. Voor sommigen werden de beelden van kerkelijke ambtdragers die bommen zegenden het breekpunt in hun geloofsleven. Hoewel aan het begin van de jaren zestig het Nederlandse volk de meest

---

¹⁸³ Staalduinen, E. van, *De Rode Jeugd 1966-1974. Een sociale beweging en haar ontwikkeling: Van provo-adept tot de Nederlandse Rote Armee Fraktion* (doctoraalscriptie maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam 1996), 53, die zich baseerde op het Provo-archief. Zie ook *Rode Jeugd* 1 (16 juni 1966), nr. 1 en 1 (16 december 1966), nr. 5/6.

¹⁸⁴ Kennedy, *Nieuw Babylon*, 127.

¹⁸⁵ Ter Braake, 1 juni 2004.

¹⁸⁶ Harmsen, 3 juni 2004.

¹⁸⁷ Persoonlijke collectie Chris Bisschot.

¹⁸⁸ Alsemgeest, 12 mei 2004 en Kolthof, 19 mei 2004. Zie ook Slager, *Geheim van Oss*, 46-47 en 60.

¹⁸⁹ Zie daarvoor in Kennedy, *Nieuw Babylon*, 155. Voorbeelden hiervan werden gegeven door Ter Braake, 1 juni 2004; Dekkers en Dijkman, *'s Hollandse stadsguerrilla*, 27 en Van Staalduinen, *De Rode Jeugd*, 61-62.

gruwelijke foto's werd bespaard in de kranten, kwamen ze via via vaak toch onder de ogen van jongeren, die bevangen werden door verbijstering. Van Ree: 'De oorlog heeft mij in een oorlogsstemming gebracht.'¹⁹⁰

Veel jongeren die maoïst zouden worden hadden in het veilige Nederland de ruimte en de veiligheid gevoeld om zich te profileren. Ze hadden felle kritiek waar hun ouders en gezagsdragers in Nederland niet altijd een duidelijk antwoord op hadden. Opgroeiend terwijl het links gedachtegoed sterk uitgedragen werd, hadden velen de neiging om hun omgeving 'van links in te halen' en voor veel jongeren ging het niet om de vraag 'of je links was, maar hoe links je was', zo herinnerde Paul Rosenmöller zich.¹⁹¹ Erik Nijhof beaamde hem: 'Het was een linkse tijd. Als je een mening had, was je ergens bij. Je mening werd meteen in het politieke getrokken.'¹⁹² Achteraf werd deze houding door sommigen van hen geduid als 'een soort generatie-eigen baldadigheid',¹⁹³ 'een soort puberaal besef dat ons een grote taak te wachten stond'¹⁹⁴ of 'het idee dat wij jongeren het écht gingen doen'.¹⁹⁵ Wouter ter Braake beschreef de ontwikkeling van de jongeren naar maoïst als volgt: 'We verlangden sterk naar een betere samenleving. Daarin hebben we ons afgezet tegen de bestaande autoriteiten en kwamen daarmee in een soort vacuüm terecht. We zochten houvast die we vonden bij een nieuwe familie en een nieuw politiek ideaal.'¹⁹⁶

De nieuwe familie

In het afzetten tegen hun oude gemeenschap vonden deze jongeren een nieuwe thuishaven in de maoïstische beweging en voor sommigen was deze overgang zelfs logisch en vloeiend. Zo meende voormalig maoïst Ton Lennaerts dat er grote overeenkomsten waren tussen een christen en een maoïst: 'Want hij was toch hét ideaal van de kerk: de man die de Boodschap probeert te brengen aan de ongelovigen. Nou in de SP vond ik daar veel van terug. Ook daar hadden we rituelen, een hele duidelijke organisatie, een hiërarchische structuur en we waren ook gericht op idealen, al waren die dan aan het materie gekoppeld.'¹⁹⁷ Koos van Zomeren meende achteraf dat de maoïstische beweging de gelegenheid gaf tot 'boetedoening': 'Ze beschermden haar leden tegen medeplichtigheid aan de gruwelen van de wereld. En medeplichtig was je al gauw: door passief te zijn, als toeschouwer, ja zelfs als slachtoffer. In de partij kon men als Jezus Christus zelf boete doen voor het leed dat men een ander had aangericht.'¹⁹⁸

---

¹⁹⁰ Citaten uit Van Ree, 'De muis die brulde', 45-47. Zijn verontwaardiging werd bevestigd door Harmsen, 3 juni 2004, Thomassen, 27 mei 2004, Van der Linde, 24 juni 2004, Ter Braake, 1 juni 2004; Kolthof, 19 mei 2004, De Lange, 24 mei 2004, Aat van Wijk (in Ottens e.a., 'De Rode Jeugd tien jaar na dato', 4) en Marijnissen (in Slager, *Geheim van Oss*, 72).

¹⁹¹ Rosenmöller geciteerd in Bouwman, 'Van bloedrood tot groenlinks', 46.

¹⁹² Nijhof geciteerd door Toorneman, *Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland*, 24.

¹⁹³ Palm, 'Waarom katholieken SP'ers werden', 28.

¹⁹⁴ Goslinga, 24 juni 2004.

¹⁹⁵ Jamin, 25 mei 2004.

¹⁹⁶ Ter Braake, 1 juni 2004.

¹⁹⁷ Ton Lennaerts in Slager, *Geheim van Oss*, 98.

¹⁹⁸ Van Zomeren in Theo Thomassen, 'Het tweekoppige monster. Koos van Zomeren en een politieke vaderbinding', in: *Bzzlletin* 20 (1991) nr. 185, 40. Volgens Voerman ('Rode Jehova's', o.c. 130-131) leefde er iets als een ethisch schuldbesef jegens de arbeidersklasse onder de jongeren uit 'kringen van de gegoede burgerij of zelfs het grootkapitaal', die beseften 'dat uiteindelijk de arbeiders degenen waren, die het mogelijk maakten dat zij konden studeren' (citaten: Joke van Ballegooijen in *De Tribune* 13 (1977) nr. 5).

Binnen de maoïstische organisaties heerste over het algemeen een zeer gezellige sfeer en een hechte vriendschap tussen de leden, aldus Rob Jamin: ‘De gezamenlijke doelstelling werkte verbroederend en je kameraden waren je beste vrienden.’¹⁹⁹ De partij of organisatie werd voor veel mensen hun familie, hun sociale leven. Koos van Zomeren herinnerde zich de grappen die alleen maoïsten onderling konden begrijpen: ‘Er is een door ons veel gebruikt boekje dat opent met een citaat van Mao: ‘*Als men wil weten hoe een peer smaakt, moet men de peer veranderen door hem op te eten. Als men de theorie en de methode van de revolutie wil kennen, moet men deelnemen aan de revolutie.*’ Iedereen kon dit citaat dromen. Nou, op een keer zat ik met een vriend in de auto op weg naar Enschede. Hij haalt op een gegeven moment een worst uit zijn zak. Hij haalt het hoesje er af en zegt: ‘*Nu ga ik de worst veranderen door hem op te eten.*’ Kijk, dat is humor waar de rest van de wereld buiten staat.’²⁰⁰

‘Maar’, stelde Theo Thomassen: ‘er zat ook iets vernauwend in die praktijk, waarbij je alléén máár partijleden ziet. Je speelde beroepsrevolutionair en cultiveerde afstand tot de rest van de wereld.’²⁰¹ Met zogenaamde ‘burgerlijke’ mensen, die niet tot de organisatie behoorden, verwaterde het contact vaak als vanzelf en het lidmaatschap werd daardoor een breukpunt in het sociale leven, waarbij soms zelfs de ouderlijke contacten verbroken werden.²⁰² Sommige leden hadden zelfs het gevoel dat aan “burgerlijke” contacten een eind gemaakt moest worden, omdat je je tijd wel beter kon besteden.²⁰³ Liefdesrelaties leden vaak onder ‘die een normaal bestaan verdringende partijactiviteiten.’²⁰⁴ Soms speelde geheimhouding ook een rol, aldus Sjaak van der Velden: ‘In het café werd niet gepraat over het werk, want je wist niet wie er meeluisterde.’²⁰⁵ Koos Aardoom maakte zelfs discussies mee over het vraagstuk of leden met een bestuursfunctie binnen hun relatie met een medelid mochten spreken over de inhoud van vergaderingen. ‘Relaties met mensen buiten de partij gaven helemaal problemen.’²⁰⁶

Het democratisch centralisme droeg bij aan zeer autoritaire vormen van leiderschap. Soms was het democratisch gehalte in de vergaderingen daardoor ver te zoeken en was het vooral de politiek-secretaris die de landelijke lijn uiteenzette en kritische leden overtuigde van de juistheid van de gemaakte keuzes.²⁰⁷ Voormalig SP-lid Tiny Romme verwoordde het krachtig: ‘Ach, het zijn de bekende machtsspelletjes die dominante figuren altijd spelen. Als een ander wat zegt dat niet bevalt, dan wordt hij óf subtiel afgezeken óf in de hoek gezet.’²⁰⁸ Aat van Wijk had geweldig ontzag voor Willem Oskam van de *Rode Jeugd*: ‘Door gesprekken met Willem ging [je je] realiseren wat voor klein zakkenwassertje je bent.’²⁰⁹ Extreem is de beschrijving van Erik

---

¹⁹⁹ Jamin, 25 mei 2004.

²⁰⁰ Koos van Zomeren in Max Arian en Geke van der Wal, ‘Koos van Zomeren en het Hollands maoïsme’, in: *De Groene Amsterdammer* (3 april 1985), 17.

²⁰¹ Thomassen, 27 mei 2004.

²⁰² Ibidem en Alsemgeest, 12 mei 2004.

²⁰³ Jamin, 25 mei 2004.

²⁰⁴ Oskam, in Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerrilla*, 7. Zie ook Koos van Zomeren, ‘Oude kameraden / dingen die gebeurd zijn’, in: idem: *Een jaar in scherven* (Amsterdam 1988), 268-269.

²⁰⁵ Van der Velden, 3 mei 2004.

²⁰⁶ Geciteerd is Aardoom, 27 mei 2004. Daarin werd hij bevestigd door Goslinga en Van der Linde, 24 juni 2004; Jamin, 25 mei 2004; zie ook Slager, *Geheim van Oss*, 162.

²⁰⁷ Bevestigd door Jamin, 25 mei 2004, Janssen, 30 juni 2004 en De Lange, 24 mei 2004.

²⁰⁸ Romme in Slager, *Geheim van Oss*, 438. Dit is door verschillende personen over verschillende leidersfiguren gezegd. Eén voorbeeld: Piet Wigman over Van Hooft (Koos van Zomeren, ‘Oude kameraden’, 264).

²⁰⁹ Aat van Wijk in Ottens, e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4-5.

van Ree over zijn verhoudingen met functionarissen van de KEN: ‘Slaafs volgde ik de woorden van de leiders. Ik probeerde een goede indruk te maken en in het geveel te komen. Van strijd tegen hun ideeën was geen sprake. Ook niet als ik het er niet mee eens was.’²¹⁰ Het bekendste voorbeeld van autoritair leiderschap was Daan Monjé, wiens autoriteit sommigen als ‘onderdanen’ deed voelen. In de woorden van Theo Thomassen ‘Daan was een potentaat, maar wel een bijzondere. Hij lokte voortdurend discussies uit, die hij geweldig wist te manipuleren, hetgeen natuurlijk met zijn positie te maken had.’²¹¹

De nieuwe leer

De maoïstische jongeren kregen meer dan alleen een nieuwe gemeenschapvorm, zij vormden ook een nieuwe structuur, een nieuwe visie, om de wereld te benaderen. Oud-katholieken hebben dit in een terugblik wel verklaard als het inruilen van het ene geloof voor het andere, zoals oud-katholiek Jos Palm: ‘En dan levert de partij ook nog een geloof dat welbezien niet eens zoveel afwijkt van het gezellige roomse optimisme van vroeger – als je maar blijft geloven dat het goed komt, komt het ook goed; en: er is maar één waarheid.’²¹² Tiny Romme: ‘In wezen hebben we als afvallige katholieken de catechismus ingeruild voor het rode boekje.’²¹³ Duidelijk is dat deze nieuwe leer fundamenteel verschilde van de ‘oude waarheden’, zo bleek uit de woorden van Thomassen: ‘Wij moesten de waarden van onze ouders opnieuw eiken. Wat was goed en wat was fout. In de nieuwe moraal werd alles een tegennorm.’²¹⁴ Maar volgens Marjo Janssen bleef in deze reactie het fundament ongewijzigd, ‘het was toch gebaseerd op christelijke principes zoals rechtvaardigheid.’²¹⁵ Wat bleef was volgens Rob Jamin ‘het dogmatisme’: ‘de neiging de werkelijkheid te simplistisch te benaderen, bij zowel het geloof als bij het marxisme-leninisme.’²¹⁶

Door dialectisch-materialisme kon men de wereld benaderen, uitleggen en proberen te verbeteren. Het theoretisch kader en de toepassing daarvan in de praktijk werden in scholingen uiteengezet, die vaak werden verzorgd door de meest onderlegde leden van de beweging, welke niet alleen de voorzitters waren.²¹⁷ Daarnaast gaven de verschillende organisaties al snel hun brochures en vertalingen van ‘de klassiekers’ uit in hun eigen uitgeverijen. In de gezamenlijke scholingen verlegden de maoïsten hun aandacht ‘van het algemene naar het bijzondere.’²¹⁸ Het idee bestond dat onderdrukking een internationaal samenhangend verschijnsel is. Dit bleek essentieel omdat vele nieuwe leden zich hadden aangesloten bij de maoïsten en lang hun inspiratie putten uit verontwaardiging over onrecht op internationaal gebied: ‘Om de Nederlanders zover te krijgen dat zij werkelijk solidair zouden worden met de problematiek

---

²¹⁰ Van Ree, ‘De muis die brulde’, 5.

²¹¹ Thomassen, 27 mei 2004. Zie Van den Born, ‘Daan en zijn onderdanen’ en Slager, *Geheim van Oss*, 78.

²¹² Palm, ‘Waarom katholieken SP’ers werden’, 28.

²¹³ Tiny Romme in Slager, *Geheim van Oss*, 99.

²¹⁴ Thomassen, 27 mei 2004.

²¹⁵ Janssen, 30 juni 2004.

²¹⁶ Jamin, 25 mei 2004.

²¹⁷ Dries van Velzen kreeg zelfs een ‘stoomcursus’ om openbare scholingen te geven, zie Van den Born, ‘Daan en zijn onderdanen’.

²¹⁸ Marijnissen in Slager, *Geheim van Oss*, 72.

elders in de wereld, moest hier eerst het systeem omvergeworpen worden,' aldus Koos Aardoom.²¹⁹

In het najaar van 1971 stelt het dagelijks bestuur van de KEN de regel in dat elke vergadering moet beginnen met 'kritiek en zelfkritiek'. Dit systeem hoorde bij het systeem van discipline en droeg bij tot de hoge activiteit, omdat leden individueel aangesproken konden worden op hun nalatigheid. Jan van der Doelen, nog steeds lid van de SP in Oss: 'Want als je iets gedaan had dat fout was in de ogen van anderen, kreeg je dat in de vergadering te horen en moest je jezelf verantwoorden of erkennen dat je het fout had gedaan.'²²⁰ Voor sommigen werden de zelfkritieksessies echter een vreselijk gebeuren dat hen door de andere leden werd opgelegd, waarbij zij door de druk huilend toegaven dat zij fout zaten.²²¹ Leden die als enigszins onbetrouwbaar werden geacht, kregen soms een duidelijke hint mee in de stukken waaruit ze moesten scholen, zoals Frits Alsemgeest, die meestal de opdracht kreeg te lezen uit Mao's *Bestrijdt het liberalisme*.²²²

Centraal in de marxistisch-leninistische leer stond de noodzakelijke revolutie en de komst van een nieuwe maatschappijvorm. Vooral rond 1970 leefde het idee van een aankomende revolutie sterk, hoewel de jonge maoïsten meenden dat het nog geen uitgevochten zaak was. Toon Voets, ook een SP-man uit Oss, meende dat het 'gewoon in de lucht' zat: 'De studentenopstanden waren net geweest, in Latijns-Amerika kwamen ze in opstand en onze contacten met de gewone mensen versterkten het idee dat we heel snel resultaten konden boeken, dat we de wereld konden hervormen. Niet zomaar een beetje bijspijkeren, maar radicaal hervormen. Dat gevoel hadden we, al zeiden we tegen elkaar dat we nog een lange weg te gaan hadden.'²²³ De Rotterdamse havenstaking was voor sommigen ook een teken van de komende tijd. Maar voor velen bleef de revolutie een vaag begrip, waar ze geen concrete invulling aan konden geven. Het idee van de komst van een revolutie werd 'als zodanig geaccepteerd', maar was voor hen nog lang niet aan de orde.²²⁴ Wat wel leefde was de verwachting van een nieuwe mens, die niet hebzuchtig was en zich fatsoenlijk zou gedragen tegenover zijn medemens, in een maatschappij waar mensen zouden werken naar kunnen en ontvangen naar behoefte.²²⁵

De maoïsten zouden als voorhoede van de arbeidersklasse noodzakelijkerwijs in conflict raken met de repressie van de bezittende klasse. De confrontaties met de politie zou hier al een voorteken van zijn. Vooral de groep rond de *Rode Jeugd* raakte regelmatig slaags met de gewapende arm en hanteerde met verve haar vlaggenstok om de politie te lijf te gaan.²²⁶ Meestal onder de beschuldiging van belediging van een bevriend staatshoofd werden mensen opgepakt tijdens demonstraties. In augustus 1970 werd er zelfs een inval gedaan in het kantoor van de *Rode Tribune* om een nummer waarin Soeharto een moordenaar werd genoemd in beslag te nemen, waarbij meteen alle adressen van abonnee's werden geconfisqueerd en verschillende

---

²¹⁹ Aardoom, 27 mei 2004; zie ook Toon Voets in Slager, *Geheim van Oss*, 71-72.

²²⁰ Jan van der Doelen in Slager, *Geheim van Oss*, 160.

²²¹ Naar de herinnering van i.i.g. Jamin, 25 mei 2004, Thomassen, 27 mei 2004 en Janssen, 30 juni 2004.

²²² Jamin, 25 mei 2004 en Alsemgeest, 12 mei 2004.

²²³ Toon Voets, in Slager, *Geheim van Oss*, 72-73.

²²⁴ Janssen, 30 juni 2004; bevestigd door Thomassen, 27 mei 2004.

²²⁵ Zo drukte Harmsen, 3 juni 2004 het althans uit.

²²⁶ Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadguerrilla*, 27.

colporteurs gearresteerd.²²⁷ De Binnenlandse Veiligheidsdienst hield de jongeren scherp in de gaten, en haar agenten maakten op demonstraties foto's van de aanwezigen. Een enkel lid zag zich genooddaakt met bivakmuts te verschijnen als spreker bij een demonstratie.²²⁸

Sommige leden probeerden zich voor te bereiden op het geweld, 'een revolutie is geen naaikransje' was een bekende uitspraak van Mao. Sommigen weigerden niet in dienst te gaan, maar probeerden juist gevechtservaring op te doen in het leger,²²⁹ want 'politieke macht komt uit de loop van een geweer', zo meenden de maoïsten.²³⁰ In Nijmegen en Leiden werden conditietrainingen en cursussen karate georganiseerd en door verschillende leden gevolgd.²³¹ De oude garde temperde zo nu en dan de revolutionaire verwachtingen van de jeugd. Zo weigerde Daan Monjé in te gaan op het voorstel van Ton Harmsen om schietlessen te nemen: 'Niet nodig, wanneer de revolutie daar is, leer je het in een half uur'.²³²

De meeste maoïsten stonden niet open voor kritiek op de communisten waarmee zij zich verbonden voelden. Berichten in de Nederlandse pers over misstanden in China werden door velen van twijfelachtige waarde geacht: 'Deze pers bestaat toch voor het grootste deel uit "communistenvreters" en dus zijn het zeker China-vreters,' zo schreef de *Rode Jeugd*.²³³ Op dezelfde wijze werd ook Stalin, wiens theoretische bijdragen nog steeds gebruikt werden tijdens scholingen,²³⁴ vurig verdedigd. De aantijgingen van de schrijver Alexander Solzjenitsyn, die in zijn *Goelag Archipel* de verschrikkingen van het stalinistische regime breed uitmeette, werden als ongeloofwaardig afgedaan. Sjaak van der Velden: 'Hij werd gewoon als reactionair afgeschilderd, nou dan dacht je daar niet meer over na.'²³⁵ Huidig GroenLinks-politicus Johan Grijzen verkondigde in een ingezonden brief in *De Groene* de mening dat Stalins belangrijkste fout was geweest dat hij de massa's niet had weten te mobiliseren: 'zodat vele verraders zich binnen de partij konden verbergen, die na zijn dood de macht binnen de partij gegrepen hebben'.²³⁶ De latere voorzitter van de KEN, Kees de Boer, zou in de *Rode Tribune* over de misstanden in Cambodja schrijven: 'Ongetwijfeld heeft deze revolutie slachtoffers geverg, maar al die verhalen over volkerenmoord, moeten gezien worden in het licht van de gebruikelijke hysterische hetze tegen iedere revolutie.'²³⁷

---

²²⁷ *Rode Tribune* (1970), 9.

²²⁸ Van Ree, 'De muis die brulde', 43.

²²⁹ Hoekstra, 3 mei 2004 en Jamin, 25 mei 2004.

²³⁰ Studiemateriaal van de Socialistische Partij, *Hoe wij Angola zien. Antwoord aan de dikhuiden van de KEN* (1976), 16.

²³¹ Jamin, 25 mei 2004; zie ook Van Zomeren, 'Oude kameraden', 261 en *Witte Prins*, 45-46.

²³² Harmsen, 3 juni 2004.

²³³ *Rode Jeugd* 1 (15 oktober 1966), nr. 4.

²³⁴ Zie bijvoorbeeld Stalin, *Over dialectiek en histories materialisme* (uitgave SP).

²³⁵ Van der Velden, 3 mei 2004; zie ook *Rode Vlag* 11 (6 maart 1974), nr. 2 over Solzjenitsyn.

²³⁶ 'Ingezonden brief van Johan Grijzen, namens het Centraal Comité van de KORO ml', in: *De Groene*, 14 april 1976.

²³⁷ De Boer in Erik Leitsman, 'Maoïsme in Nederland', in *Haagse Post*, 18 april 1981, 10.

Conclusie II

Aan de ene kant sloten zich vanaf het einde van de jaren zestig honderden jongeren aan bij de maoïsten, omdat zij van mening waren dat hun actieve lidmaatschap zou bijdragen tot een rechtvaardiger wereld. Aan de andere kant bood het voor deze jongeren vaak een breed gevoel van compensatie, voor het uiteenvallen van de sociale structuren waarin zij opgroeiden, voor de verbrokkelende waarden en normen en voor de uitwassen van de maatschappij waarvan zij zelf deel uit maakten. Het moment wanneer mensen in hun leven kennis maakten met de maoïstische beweging was vaak van grote betekenis voor de beslissing om wel of niet lid te worden.

De motieven achter het lidmaatschap, en de sociale ontwikkeling die de jonge maoïsten doormaakten liepen niet ver uiteen van persoon tot persoon. Bij velen heerste een groot gevoel van ergernis over hun eigen maatschappij, zowel voortvloeiend uit een soort gevoel van kritisch moeten zijn, als uit de gevoelde discrepantie tussen de idealen van hun wereld en de werkelijkheid. Het object van de onrechtvaardigheid was de eigen maatschappij en het systeem waarin zij leefden en gezocht werd deze radicaal te veranderen. Zij vonden het instrument in de maoïstische beweging. Dit geloof was voor velen voor een belangrijk deel gebaseerd op de rol die de maoïsten hadden gespeeld in de Rotterdamse havenstaking van 1970. Welke jongeren wel en welke jongeren niet lid werden van de maoïstische beweging, hing voor een groot deel af van het moment waarop zij met de maoïsten in aanraking kwamen. De jongeren die maoïst werden hadden op een gegeven moment sterk het gevoel dat zij de oplossing niet meer konden vinden in studenten- of jongerenbewegingen of gematigde vormen van politiek. En in de meeste gevallen kwam juist op dat moment de maoïstische beweging in beeld.

Vanaf het moment van lidmaatschap kwam de wilsvrijheid op een tweede plaats te staan. Men had gekozen voor een waarachtig dienstbaar bestaan en zal zich daar ook aan gebonden voelen. De banden met familie en vroegere vrienden leden vaak onder het lidmaatschap, terwijl de banden met zijn kameraden sterker en sterker werden. De stap terug werd steeds groter, bovendien waren er nog steeds geen alternatieven opgedoken. De maoïsten waren dus op elkaar aangewezen en hielden hun visie in de wereld dus ook samen in stand. De voortdurende omgang met elkaar, het rituele colporteren en het afschrijven van de meningen van de Nederlandse elite als reactionair droegen bij aan de onkwetsbaarheid van de jonge maoïsten. Maar boven dit alles gold, zolang er nog sprake was van een snelle ontwikkeling in de successen van de beweging, de ledengroei en de geslaagde pogingen tot mobilisatie van burgers, was er geen reden om aan het nut van het eigen lidmaatschap te twijfelen. En juist door haar kleine omvang en jeugdigheid bij de aanvang van de jaren zeventig konden de maoïstische organisaties ook een dergelijk sneeuwbaaleffect doormaken.

Het is dit ervaren succes dat een vervolmaking van het sektarisme van de beweging bewerkstelligde. De maoïsten konden potentiële leden nu voorhouden dat het lidmaatschap geen onvoorwaardelijke keuze was. Het betekende uitverkoren te zijn en het betekende geroepen te zijn om zware offers voor de maatschappij te brengen. Dit hielden de leden elkaar met regelmaat voor. Nu er een plaats was om de toewijding te bewijzen en om te zetten in praktische

successen, keken de jonge maoïsten elkaar streng aan of er wel genoeg uit de kan gehaald werd. Tenslotte werd onder invloed van de doorbroken sociale banden de gevoelde kloof tot de maatschappij steeds groter. Overigens kan gezegd worden dat in het algemeen in de studentensteden de verwachtingen het hoogst lagen, de sfeer zeer hecht was en men erg streng in de leer was, terwijl bijvoorbeeld in Rotterdam, met veel oude leden, en in de arbeidersstad Oss, een iets lossier klimaat heerste. Bovendien waren er belangrijke nuanceverschillen van individu tot individu en wisten sommigen zich op creatieve wijze, bijvoorbeeld in eigen afdelingen in door hen ontgonnen gebieden, aan het strakke centrale regime te onttrekken.

* * *
* *
*

- De wegen scheiden -

Achteraf aangesproken op het verdwijnen van het maoïsme in Nederland wezen veel voormalige maoïsten op de onwil van de Nederlandse arbeiders zelf om een revolutie te ontketenen. Lenin had in zijn tijd al snel contacten gehad met Nederlandse communisten en meende dat zij ‘het ongeluk hadden geboren te zijn in een klein land met een traditie en omstandigheden van een bijzonder bevoorrechte en bijzonder stabiele legale toestand’.²³⁸ Ton Harmsen vulde aan: ‘De arbeiders die ik heb meegemaakt in Nederland maakten zich in feite alleen maar zorgen of hun stereo wel stereo was. De omstandigheden in Nederland waren dan ook totaal onvergelijkbaar bij die in de Sovjetunie begin twintigste eeuw of China na de Tweede Wereldoorlog.’²³⁹ De vraag hoe in het welvarende Nederland een revolutie te ontketenen verdeelde de maoïsten al heel snel. Het waren vooral de jongeren die hartstochtelijk zochten naar concrete resultaten, en verschillende meningen hadden over hoe die te bereiken. De maoïstische beweging versplinterde en uit de warboel van partijen en clubjes kwam uiteindelijk de SP als winnaar uit de bus, mede omdat zij als enige bereid was haar maoïstische idealen in te ruilen voor een politieke lijn gebaseerd op pragmatiek.

Verdeeldheid in het maoïstische kamp

De verdeeldheid in de maoïstische beweging begon in de groep rond de *Rode Vlag*, waar de jongens van de *Rode Jeugd* zich langzaam verwijderden van de oudere garde. De redactie van de *Rode Jeugd* vertoonde maar weinig vertrouwen in de arbeidersklasse, die zij bestempelde als ‘klootjesvolk’, en hing daarbij sterk tegen Provo aan.²⁴⁰ Eén jaar na haar oprichting, in oktober 1967 splitste de groep rond het tijdschrift zich af van de *Rode Vlag* en bleef opereren onder de naam Rode Jeugd.²⁴¹ In de nieuwe Rode Jeugd zorgden onderlinge meningsverschillen al snel voor de vorming van twee kampen, de ‘terroristen’, die meenden dat geweld de revolutie dichterbij bracht, en de ‘economisten’, die meenden dat het revolutionaire streven verbonden moest worden met strijd voor de positie van de arbeidersklasse. Na een congres in juli 1971 splitste de groep economisten, die sterk vertegenwoordigd was in Amsterdam en Kampen, zich af onder de noemer Rode Jeugd marxistisch-leninistisch (Rode Jeugd ml).²⁴² In het voorjaar van 1972 zocht deze groep de ouderlijke warmte weer op en verdween in de Bond van Nederlandse Marxisten-Leninisten (BNML), de inmiddels opgerichte politieke organisatie van de *Rode*

---

²³⁸ Lenin weergegeven in Verrips, *Dwars, Duivels en Dromend*, 508.

²³⁹ Harmsen, 3 juni 2004.

²⁴⁰ *Rode Jeugd* 1 (14 april 1967), nr. 7.

²⁴¹ Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 292 en *Rode Jeugd* (20 oktober 1967), nr. 2.

²⁴² Zie Van Staalduinen, *De Rode Jeugd*, 119-120.

Vlag.²⁴³ Ongeveer tegelijkertijd liepen enkele afdelingen van de Rode Jeugd, voornamelijk in Nijmegen en Rotterdam, over naar de KEN.²⁴⁴

In de KEN heerste vanaf 1967 de discussie hoe er invulling gegeven moest worden aan de voorhoedefunctie van de beweging. Hadden de studenten hier een belangrijke rol in, en zo ja moesten zij dan direct agiteren bij de arbeiders of zich ontplooien als intellectuelen.²⁴⁵ De grootste groep, met haar zwaartepunt in Nijmegen, stond onder leiding van Daan Monjé, die het standpunt voorstond dat de maoïstische beweging zich met alle krachten onder de arbeidersklasse moest begeven en zich pas later op andere groepen moest richten. Het andere kamp centreerde zich rond de Economische Hogeschool in Tilburg, waar Kees de Boer een leidende rol speelde.²⁴⁶ In de publicatie *Eenheid-Kritiek-Eenheid* uit augustus 1971 gaf de laatste te kennen meer theoretisch onderzoek te willen plegen alvorens werkelijk massawerk op te zetten.²⁴⁷ De vraag werd, in de woorden van de groep-Monjé: ‘Waar komen de juiste ideeën vandaan? Populair gezegd: Uit de praktijk of uit de studeerkamer?’²⁴⁸

Deze discussie, en waarschijnlijk aanvankelijk ook persoonlijke spanningen tussen Nico Schrevel en Daan Monjé, na de toegenomen invloed van de KEN,²⁴⁹ leidden uiteindelijk tot een opeenvolging van splitsingen in de beweging. In oktober 1971 richtten Monjé en de zijnen de Kommunistische Partij Nederland marxistisch-leninistisch (KPN) op. Tot wrevel van de KPN, ging de overgebleven groep door als KEN met de *Rode Tribune*.²⁵⁰ De overgebleven leiding van de KEN riep Rotterdam uit tot ‘centrum voor de opbouw van de partij’ en veel Tilburgse studenten verhuisden naar Rotterdam. Zich storend aan de dominante sfeer die de studenten meebrachten, splitste een deel zich weer af in maart 1972 als de Groep Rotterdam marxistisch-leninistisch, al snel Kommunisten Kring Rijnmond marxistisch-leninistisch (KKR) genoemd. Tenslotte weigerden een aantal leden van de KEN uit Brabant te verhuizen naar de Randstad en in augustus 1972 scheidde zij zich af in de Kommunisten Kring Breda marxistisch-leninistisch (KKB).²⁵¹

In Rotterdam waren het vooral de oudere maoïsten, vaak oud CPN-ers, die zich stoorden aan de ontwikkelingen binnen de KEN. Nico Schrevel en Gerrit Sterkman besloten de organisatie te verlaten. De laatste had inhoudelijke bezwaren tegen de toenemende invloed van de studenten, maar kreeg daarin geen gehoor. Overigens speelden het conflict ook al snel op persoonlijk vlak. Gerrit Sterkman werkte eenmaal zijn jonge logee Kees de Boer uit Tilburg hardhandig de deur uit, nadat hij had geconstateerd dat de jongen zich iets te veel verschillende vriendinnen

---

²⁴³ Zie *Rode Vlag* 8 (juni-juli 1972), nr. 4.

²⁴⁴ BVD MO december 1971.

²⁴⁵ Harmsen, *Nederlands Kommunisme*, 293.

²⁴⁶ Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 6.

²⁴⁷ Kommunisten Kring Rijnmond marxistisch-leninistisch, *Het ontstaan van de Kommunisten Kring Rijnmond (ml)* (Rotterdam mei-juni 1973), 2-5 en 7-11.

²⁴⁸ Socialistische Partij, *Wat dan? SP antwoordt KEN(ml)* (1974), 6.

²⁴⁹ Schrevel werd door Monjé verdacht van werkzaamheden voor de BVD, zie Meeus, ‘Kameraden onder elkaar’. Hoekstra, 3 mei 2004 herinnerde zich dat mensen in de KKR dachten dat Monjé een geheim agent van de Oost-Duitse inlichtingendienst was.

²⁵⁰ Socialistische Partij, *Wat dan?*, 6.

²⁵¹ Van der Velden, *Geschiedenis van het maoïsme in Nederland* en Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 6 en BVD MO juli / augustus 1973.

veroorloofde.²⁵² De houding van de oudere leden werd door de jongeren vaak ervaren als een generatieconflict. De oud-CPN'ers zouden te autoritair en te star in hun denken zijn. Zo kon Daan Monjé vreselijk kwaad worden op de jongeren, inclusief zijn eigen kinderen, wanneer zij naar een openbaar popfestival gingen.²⁵³

De scheuringen waren voor de leden vaak een ingrijpende zaak. Leden die een goede vriendschapsrelatie onderhielden, konden elkaar na een breuk in de beweging soms gewoonweg negeren.²⁵⁴ Roel Hoekstra van de KKR verbaasde zich over de broederstrijd die altijd plaats leek te vinden tussen de communisten: 'Daar snapte ik op een gegeven moment niets meer van.'²⁵⁵

Wouter ter Braake die Nico Schrevel en Daan Monjé als goede vrienden kende kon de onderlinge conflicten niet begrijpen: 'Ik heb die periode in een bewustzijnsvernauwing beleefd.'²⁵⁶ Welk kamp gekozen werd kon erg afhangen van de woonplaats en vriendenkring. Leden hadden soms het gevoel dat zij bij een groep waren 'ingedeeld'.²⁵⁷ De ideologische conflicten werden uiteindelijk door de leden begrepen en geaccepteerd: 'Zij waren fout, zo simpel lag dat.'²⁵⁸ Op sommige leden maakten de scheuringen geen dramatische indruk: 'Wij konden het wel plaatsen. De geschiedenis naar het communisme is geen rechte lijn, ook Lenin had dat al beschreven. Bovendien was het volgens ons belangrijk je principes voor te laten gaan aan je politieke keuzes, in overeenstemming met de calvinistische traditie van ons land.'²⁵⁹

Vrijwel zonder uitzondering hadden de leden van verschillende maoïstische organisaties geen contact met elkaar na de scheuringen. Wellicht was de concurrentie te groot. Rob Jamin beschreef de sfeer als volgt: 'Je had gelovigen, en ongelovigen. Maar ketters, die waren het ergst.'²⁶⁰ Vanuit de meeste organisaties werd lachering gedaan over de 'boekenwijsheid' van de KEN.²⁶¹ De ideeën van de KPN, die vond dat de politieke lijn bepaald moest worden in het contact met de arbeiders, werden door anderen gezien als een vulgair populistische verdraaiing van de massalijn.²⁶² Dit betrof vooral de ideeën van de groep KPN over gastarbeiders, die volgens haar óf moesten integreren in Nederland óf moesten remigreren naar hun vaderland, waarmee de groep haar vingers brandde aan een links taboe.²⁶³ De Rode Jeugd, die volgens de

---

²⁵² De Lange, 24 mei 2004.

²⁵³ Van Velzen, 20 mei 2004.

²⁵⁴ Van der Velden, 3 mei 2004, Hoekstra, 3 mei 2004. Zie ook Brief van Erik van Ree aan Joop Overeem, Amsterdam 11-8-1976, IISG, KEN ml archief 87: 'Gisteren kregen wij echter te horen, dat in de KEN inmiddels een verbod is ingesteld voor een aantal leden om met ons te praten.'

²⁵⁵ Hoekstra, 3 mei 2004.

²⁵⁶ Ter Braake, 1 juni 2004.

²⁵⁷ Ibidem en Van Velzen, 20 mei 2004.

²⁵⁸ Van der Velden, 3 mei 2004.

²⁵⁹ Anoniem, 22 juni 2004.

²⁶⁰ Jamin, 25 mei 2004.

²⁶¹ Gesprek met David Jansen, Rotterdam 22 juni 2004; Van der Velden, 3 mei 2004 en Kolthof, 19 mei 2004. Zie ook Socialistische Partij, *Wat dan?*, 6.

²⁶² Van der Velden, 3 mei 2004, Van der Linde, 24 juni 2004 en Ter Braake, 1 juni 2004; Zie ook *Rode Tribune* (1972), nr. 12.

²⁶³ Dit standpunt werd al begin jaren zeventig verkondigd, het bekendste voorbeeld werd echter de brochure Socialistische Partij, *Gastarbeid en kapitaal* (Rotterdam voorjaar 1983); zie over deze problematiek Erik Meijer, 'De SP: van maoïstische sekte tot opvolger van PSP en CPN?', in: *Kritiek. Jaarboek voor socialistische discussie en analyse* (Utrecht 1996) 64-65. Een voorbeeld van ergernis aan dit standpunt is de column 'Heksen' van hoogleraar psychologie Piet Vroon in *De Volkskrant*, 30 juli 1983: 'Het interessante en actuele van deze [heksen]vervolgingen is dat onze denktrand niet principieel is veranderd, zodat taferelen die

overige maoïsten niet veel meer belichaamde dan jeugdige baldadigheid, nam zelf de andere maoïstische groepen maar weinig serieus: ‘Wie is bang voor de schichtige pamflettenplakker, de ijverige muurkladderaar, de kolporteur die met jehova-achtige verbeterheid de ondergang van het systeem predikt?’²⁶⁴

De Rode Jeugd, maoïstische stadsguerrilleros

In vergelijking met de andere maoïsten, viel bij de Rode Jeugd, wiens leden voornamelijk woonachtig waren in industriesteden als IJmuiden en Eindhoven, het lage opleidingsniveau en de lage sociale afkomst op.²⁶⁵ De groep zette zich indertijd sterk af tegen ‘het zoete linkse denken’ van andere communistische groeperingen. De jongeren zochten naar actie in plaats van het gevoel van “wij begrijpen elkaar allemaal zo goed en we hebben het allemaal zo zwaar en laten we samen een strijdlid zingen”, aldus lid Jan Klemens.²⁶⁶ De bereidwilligheid tot actie van de leden werd veelal gemotiveerd door verontwaardiging over internationale politieke constellaties, zoals de steun van Nederlandse bedrijven aan het kolonelsregime in Griekenland. Maar ook nationale onrechtvaardigheid speelde hierbij een rol, zo stelde Theo Reniers: ‘Als de president van Philips door vijf stoplichten rijdt, gebeurt er niets. Als ik dat doe ben ik nat’.²⁶⁷ Onder invloed van Willem Oskam, zoon van een havenarbeider die tijdens de Tweede Wereldoorlog deel had uitgemaakt van een liquidatieploeg,²⁶⁸ radicaliseerde de Rode Jeugd. Zij ontwikkelde de mening dat de arbeidersklasse, ‘het klootjesvolk’, niet bevrijd kon worden zonder de revolutionaire kracht van de jeugd.²⁶⁹ Volgens de groep ging het strijden voor rechtvaardigheid noodzakelijkerwijs gepaard met confrontatie met de gevestigde orde: ‘Zodra je iets eist wat niet in overeenstemming is met de wil van de bezitters wordt deze eis met politiegeweld beantwoord.’²⁷⁰ Rond 1970 stelde de Rode Jeugd steeds duidelijker de ‘handschoen te willen opnemen’ en het staatsgeweld te beantwoorden.²⁷¹ Dit tegengeweld zou de belangen van het volk dienen, want, zo stelde de groep, het escalerende geweld zou de samenleving klaar maken voor een revolutie: ‘Als er steeds meer massa acties komen, dan zal de heersende klasse steeds meer geweld gaan gebruiken om deze te onderdrukken. De massa zal gewend worden aan geweld, zal dit zelf gaan gebruiken om eisen kracht bij te zetten, en dat is ook nodig. Tenslotte zal in een revolutie het volk de macht overnemen en daarmee de voorwaarden scheppen voor de nieuwe maatschappij.’²⁷²

---

op hekserij lijken nog steeds voorkomen. Zowel de Centruumpartij als de zogeheten socialistische partij weten daarvan. Beide groeperingen hebben etnische minderheden tot heksen verklaard en bepleitten hun deportatie met iets verschillende smoezen.’

²⁶⁴ *Rode Jeugd, stadguerilla* (1972), cahier nr. 1.

²⁶⁵ Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerrilla*, 20 en Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4.

²⁶⁶ Jan Klemens in Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4; zie ook *Rode Jeugd, stadguerilla* (1972), cahier nr. 1.

²⁶⁷ Theo Reniers in Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerrilla*, 28.

²⁶⁸ *Ibidem*, 9 en Bisschot, 15 juni 2004.

²⁶⁹ *Rode Jeugd* 1 (14 april 1967), nr. 7.

²⁷⁰ *Rode Jeugd, in dienst van het volk* (1970), nr. 2.

²⁷¹ *Rode Jeugd, in dienst van het volk* (1970), nr. 1.

²⁷² *Rode Jeugd, in dienst van het volk* (1970), nr. 2.

Vanaf het begin van de jaren zeventig voegde de groep daden bij dit woord en werd berucht om het plaatsen van bommen bij bedrijven, zoals Philips, onder de auto van gezagsdragers en bij Amerikaanse instellingen.²⁷³ De ontwikkeling van de Rode Jeugd naar een terroristische organisatie in de jaren zestig vond plaats onder invloed van de politierepressie. Grote indruk maakten de rellen in juni 1966 in Amsterdam, nadat een bouwvakker was gestorven tijdens een confrontatie met de politie, waarbij voor het eerst sinds twintig jaar traangas werd ingezet. ‘Nederland mag geen tweede Griekenland worden!’ kopte de *Rode Jeugd* in april 1968 nadat mariniers naar het Amsterdamse Centraal Station waren gekomen om de hangjongeren daar eens de les te lezen.²⁷⁴ Een half jaar later kwam het tot een confrontatie in Eindhoven, wanneer de Rode Jeugd daar protesteert tegen de handelscontacten tussen Philips en het kolonelsregime in Griekenland. Henk Wubben, die een belangrijke rol zou krijgen in de beweging, loopt voorop in een demonstratie waarbij de jongeren een hakenkruiskrans van prikkeldraad bij het standbeeld van Anton Philips willen leggen. De politie en bewakingsdienst grijpen zeer hard in, een gebeurtenis die de Eindhovense afdeling voorop deed gaan lopen in de toepassing van het geweld.²⁷⁵

Ter inspiratie van de nieuwe politieke lijn waren ook de buitenlandse contacten en voorbeelden van essentieel belang. De Rode Jeugd omarmde de agressieve opstelling van China in de wereldpolitiek en Oskam schoolde vooral over de omsingelingstheorie van Lin Biao, die leerde dat het kapitalistische Westen vanuit de Derde Wereld zal worden omsingeld.²⁷⁶ Vanaf 1970 had de groep haar blad vrijwel uitsluitend gebruikt voor de publicatie van het ‘minihandboek van de stadsguerrilla’ van Carlos Marighella.²⁷⁷ Met de RAF in de Duitse Bondsrepubliek en de Rode Brigaden in Italië, die voorbeelden gaven van de toepassing van terrorisme, had de Rode Jeugd al snel persoonlijk contact.²⁷⁸ Toen de Rode Jeugd dreigde met de instelling van ‘volkstribunalen’ werd ook de invloed van Gauche Prolétarienne uit Frankrijk en revolutionaire bewegingen in Zuid-Amerika duidelijk. Vanaf het begin van de jaren zeventig begon de groep een serieuze ondersteunde rol te spelen voor verzetsgroeperingen, vooral voor het Griekse verzet tegen het kolonelsregime, door middel van de distributie van explosieven en munitie.²⁷⁹ In de loop van de jaren zeventig viel het de Rode Jeugd zwaar zich internationaal te oriënteren. Terwijl een delegatie van de Rode Jeugd China bezocht, kreeg zij te horen dat Richard Nixon als eerste Amerikaanse president de Volksrepubliek bezocht. Terwijl andere maoïsten deze daad nog als een overwinning voor het communisme konden uitleggen,²⁸⁰ verwijderde het de Rode Jeugd van China: ‘Wij hebben toen als enige delegatie gevraagd hoe het in godsnaam mogelijk was die massamoordenaar Nixon uit te nodigen, terwijl enkele honderden kilometers verderop

---

²⁷³ BVD MO december 1971 en *Rode Jeugd, stadguerrilla* (1972), cahier nr. 1; zie Dekkers en Dijksman, *Hollandse stadsguerrilla*, 55 en Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 5.

²⁷⁴ *Rode Jeugd* (12 april 1968), nr. 12 en *Rode Jeugd* 1 (16 juni 1967), nr. 8.

²⁷⁵ Dekkers en Dijksman, *Hollandse stadsguerrilla*, 29 en Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 4.

²⁷⁶ Dekkers en Dijksman, *Hollandse stadsguerrilla*, 15.

²⁷⁷ Zie *Rode Jeugd, in dienst van het volk* (1970), nr. 1 en volgende nummers.

²⁷⁸ Jan Klemens en Willem Oskam over voorbeeld en contacten RAF in Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 5-6.

²⁷⁹ Ibidem: Ottens e.a. gaven een duidelijk overzicht van de handelswijze en internationale contacten van de Rode Jeugd sinds 1970.

²⁸⁰ Zie bijvoorbeeld *Rode Tribune* (1971), 8

het halve Vietnamese volk werd uitgemoord.²⁸¹ De daad werd uitgelegd als verraad. Tot overmaat van ramp zou Vietnam zelf zeven jaar later Cambodja binnenvallen, nadat daar een communistisch regime aan de macht was gekomen onder leiding van Pol Pot, wiens schrikbewind honderdduizenden mensen het leven kostte. Willem Oskam herinnerde zich het wegvallen van de grote communistische voorbeelden: ‘Alles viel weg. Waarop kon je je nog oriënteren?’²⁸²

Ondertussen had het harde justitiële ingrijpen de Rode Jeugd een zware klap toegediend. Vanaf 1971 werden een aantal kopstukken van de Rode Jeugd, waaronder Henk Wubben en Lucien van Hoesel, uit hun bed gelicht door een arrestatieteam, voor het gerecht gebracht en veroordeeld tot enkele jaren gevangenisstraf, de meeste voor het bezit van verboden wapens. De tijd in de gevangenis was zeer zwaar, vooral omdat zij soms maanden in de isolatiecel moesten verblijven.²⁸³ De angst voor represailles van de overheid werd versterkt door de contacten met de RAF, bijvoorbeeld bij Oskam: ‘In Amsterdam heb ik eens met iemand van de RAF door de stad heen gereden. Als je dan ziet hoe paranoia zo iemand is; bij elk rood stoplicht denkt dat er recherche aan komt scheuren en agenten met getrokken pistolen onze wagen omsingelen!’²⁸⁴ In maart 1974 verklaarde Oskam dat de Rode Jeugd weigerde om nog langer als ‘proefkonijn voor een opkomend fascisme te dienen’ en zichzelf als legale organisatie ophief: ‘De vorming van scherpschuttersbrigades, die de opdracht hebben te doden, de instelling van een centrale recherche-informatiedienst voor zogenaamde ideologische criminaliteit en de steeds sterker wordende roep uit de politiekorpsen van onze grote steden het onderdrukkingsapparaat meer uit te breiden, bedreigen ernstig het op een normale wijze functioneren van de Rode Jeugd.’²⁸⁵

Nog even zou de Rode Jeugd door gaan onder mantelorganisaties zoals de Rode Hulp, die vooral justitiële bijstand aan activisten wilde verlenen, en het Rood Verzetsfront, een steunorganisatie voor gewapend verzet in West-Europa, vooral met protestacties tegen de detentiesituatie van RAF-gevangenen. Enkele leden van de Rode Hulp vertrokken in september 1976 naar een trainingskamp in het Midden-Oosten van het marxistisch-leninistische Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP), waarbij Ludwina Janssen werd opgepakt door de Israëliische geheime dienst (Mossad) en tot zes jaar gevangenis veroordeeld wegens spionage en hulp aan een vijandelijke organisatie. Waarschijnlijk geïnformeerd door de Mossad pakte de Nederlandse justitie daarop een aantal leden van de Rode Hulp op, waaronder Willem Oskam, met een antiterreurbrigade. Hoewel zij werden vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs, markeerde dit wapenfeit het einde van de samenwerking van de jongeren van de Rode Jeugd. De acties bleken weinig op te leveren en de justitiële represailles vielen de meeste leden te zwaar.²⁸⁶

---

²⁸¹ Willem Oskam in Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 5.

²⁸² Ibidem.

²⁸³ Ibidem, 5-6 en Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerrilla*, 57-58 en 67-68; zie ook *Rode Jeugd, in dienst van het volk* (1971), nr. 1.

²⁸⁴ Willem Oskam in Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 5.

²⁸⁵ Dekkers en Dijkman, *Hollandse stadsguerrilla*, 68-69.

²⁸⁶ Ibidem, 81, 96-104, 137-149 en Ottens e.a., ‘De Rode Jeugd tien jaar na dato’, 5-6.

De binnenwereld van de KEN

Na de scheuring van de groep rond Monjé uit de KEN liet Nico Schrevel weten geen zitting te willen nemen in het partijbestuur en kreeg een groep Tilburgse studenten, waarvan Kees de Boer al snel de bekendste werd, steeds meer invloed. Velen van hen hadden samengewoond in een commune en hingen ideeën van Wilhelm Reich aan: ‘Het onvrije gezin produceert de autoritaire karakterstructuren en is daarmee de belangrijkste steunpilaar van het kapitalisme’, had De Boer eerder geschreven.²⁸⁷ De leden, waarvan sommigen studeerden en sommigen leefden van een werkeloosheidsuitkering, richtten zich steeds meer op studie van de praktische toepassing van de marxistisch-leninistische leer en het perfectioneren van de organisatie van de KEN, waarbij de centrale doelstelling ongewijzigd bleef: ‘De volledige omverwerping van de bourgeoisie als heersende klasse, de vestiging van de dictatuur van het proletariaat in de plaats daarvan en uiteindelijk de verwerping van de kapitalistische maatschappij.’²⁸⁸

De werkende en vaak oudere leden voelden zich weinig thuis bij deze ontwikkeling. Gewend aan een vrij liberaal klimaat, konden zij niet leven met de greep die het nieuwe bestuur op de individuele leden probeerde te krijgen. Zo ergerden velen zich aan het verbod dat het landelijk comité aan Gerrit Sterkman oplegde om te spreken voor Nijmeegse studenten, die hem hiervoor hadden uitgenodigd.²⁸⁹ Ook veel jongere leden stoorden zich aan de ‘intellectuele alleenheerschappij op basis van boekenwijsheid’.²⁹⁰ Met het vervreemden van de oude Rotterdamse leden verloor de KEN op veel plaatsen ook de contacten in de buurten en bedrijven en verwerd het in de ogen van de BVD tot ‘een kleine, zich min of meer elitair opstellende groep studenten, [met] door gebrek aan contacten in de arbeiderswereld een weinig florissant toekomstperspectief’.²⁹¹

Toch had de KEN in enkele studentensteden, voornamelijk in Tilburg, redelijk succes, dankzij de werving door gedisciplineerde en hoogopgeleide leden.²⁹² Daarbij probeerden de leden de KEN te presenteren als de fakkeldrager van het marxisme-leninisme, succesvol volgens Erik van Ree: ‘Zij greep terug op de helden van de Communistische Internationale, zoals de Bulgaarse revolutionair Georgi Dimitrov die Göring en Goebbels had weerstaan en de Duitse communist Ernst Thälmann die in 1944 in Buchenwald was vermoord.’²⁹³ De Rotterdamse havenstaking van augustus 1970 werd in 1975 door stakingswoordvoerder Wouter ter Braake geboekstaafd en potentiële leden voorgehouden als het bewijs van de mogelijkheid tot een nationale revolutie.²⁹⁴ Nadruk werd er ook gelegd op de verbondenheid van de KEN met de internationale communistische gemeenschap. De contacten met de Westduitse

---

²⁸⁷ Weergegeven in Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 7. Bevestigd door Goslinga, 24 juni 2004.

²⁸⁸ Tweede congres op 17 en 18 juni 1972 weergegeven door BVD MO juli / augustus 1973; zie ook Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 6.

²⁸⁹ Zie bijvoorbeeld Kommunisten Kring Rijnmond, *Het ontstaan van de KKR*, 16-21 en Van der Velden, *Geschiedenis van het maoïsme in Nederland*.

²⁹⁰ Van der Velden, *Geschiedenis van het maoïsme in Nederland*.

²⁹¹ BVD MO december 1972; zie ook juli / augustus 1973 en december 1974.

²⁹² BVD MO juli / augustus 1971 en juli / augustus 1973; zie ook *Waarom wij uit de KEN ml gingen. Kritiek van een groep ex-KEN leden* (10 september 1975), 27.

²⁹³ Van Ree, ‘De muis die brulde’, 40.

²⁹⁴ Bevestigd Joke Goslinga en Maarten van der Linde, 24 juni 2004.

Kommunistischen Partei Deutschlands Marxisten-Leninisten (KPD ml), opgericht aan het einde van de jaren zestig,²⁹⁵ waren van meet af aan erg sterk. Vanaf het midden van de jaren zeventig probeerde de KEN de stichting Nederland-China voor zich te winnen, waarmee zij hoopte nieuwe leden aan zich te binden.²⁹⁶

Door middel van de verenigingen en stichtingen die op China gericht waren bracht de KEN midden jaren zeventig een relatie met de CCP tot stand, wellicht op instigatie van de KPD ml en waarschijnlijk omdat de leden doorhadden dat de internationale verbondenheid met de Volksrepubliek de KEN het nodige élan zou geven.²⁹⁷ Nadat de contacten met de CCP gesloten waren richtte de KEN zich in haar beleid op de Chinese communisten, die ondertussen met haar ‘drie-werelden-theorie’ de Russen als de hoofdvijand van het wereldproletariaat hadden aangewezen: ‘De landen van West- en Oost-Europa en de derde wereld hebben als gemeenschappelijk kenmerk, dat zij overheerst worden door het hegemonisme van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, dat hen in politiek, militair en economies opzicht volledig afhankelijk heeft gemaakt van deze supermachten.’²⁹⁸ De KEN stelde een versterking van Europa als tegenwicht tegen de twee supermachten voor en richtte om dit idee te verspreiden de organisatie Beweging voor Vrijheid en Onafhankelijkheid op.²⁹⁹

In 1977 schreef de KEN zich in voor de Tweede Kamerverkiezingen en beloofde ‘de verkiezingen opnieuw tot een strijdperk voor de politiek van de arbeidersklasse’ te maken: ‘Het doel van de KEN is het socialisme. Onze politiek is geen enge parlementaire politiek, maar gaat uit van en steunt op de massa.’³⁰⁰ Opvallend is weer de stellingname in de internationale politiek, waarbij de KEN ageerde voor een politiek van ‘onafhankelijkheid in samenwerking met andere Westeuropese landen’ en tegen ‘het ontspannings- en ontwapeningsbedrog’ van de twee grootmachten, waarbij de Sovjetunie wederom als hoofdvijand van de Nederlandse arbeidersklasse en het socialisme in het algemeen werd aangewezen.³⁰¹ De inspanningen van de KEN resulteerden in nog geen 3000 stemmen. Lijsttrekker Wouter ter Braake besloot op dat moment zijn lidmaatschap op te zeggen, maar liet de gelegenheid niet voorbijgaan om in 1978 als KEN-lid eenmaal naar China af te reizen met Kees de Boer, Ab Kools en Frank-Jaap Buijs.³⁰²

De teleurstellende uitslag werd beantwoord met een nieuwe politieke lijn, die gericht was op aansluiting met de eigen tijd, bijvoorbeeld door in te spelen op de tweede feministische golf in de jaren zeventig.³⁰³ Het Centraal Comité onder leiding van De Boer greep terug op de Reichiaanse ideeën over de repressieve werking van burgerlijke instituties als het huwelijk en besloot dat burgerlijke ideeën en gedragspatronen allereerst binnen de KEN zelf bestreden moesten worden. De leden maakten een einde aan hun burgerlijke verhoudingen en groepeerden

---

²⁹⁵ Zie Gerd Koenen, *Das rote Jahrzehnt: unsere kleine deutsche Kulturrevolution, 1967-1977* (Köln 2001), 145.

²⁹⁶ BVD MO mei 1973, juli / augustus 1975 en Van der Linde, 24 juni 2004.

²⁹⁷ BVD MO juli / augustus 1975.

²⁹⁸ *Rode Tribune* (februari 1976).

²⁹⁹ Zie *Rode Tribune* (maart 1976) en Beweging voor Vrijheid en Onafhankelijkheid, *Angola. Waar twee olifanten vechten wordt het gras vertrappt* (Uitgeverij Het Progressieve Boek Utrecht 16 januari 1976).

³⁰⁰ KEN, *Verkiezingsprogramma 1977*, 2 en 16

³⁰¹ *Ibidem*, 17-27.

³⁰² Ter Braake, 1 juni 2004.

³⁰³ Zo werd terecht gesugereerd in Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 7.

zich in wooncommunes. Kinderen werden ondergebracht in kindercollectieven om op te groeien tot ware gemeenschapsmensen. De leden spraken op vergaderingen af wie die avond met wie geslachtsgemeenschap zou hebben, hetgeen leidde tot ‘verplichte vrije seks’ voor alle leden.³⁰⁴ Niet alleen de andere maoïstische organisaties,³⁰⁵ maar ook veel leden van de KEN zelf stoorden zich aan de bokkensprongen van de KEN-leiding. Verschillende personen lieten zich kritisch uit en werden geroyeerd door het Centraal Comité. Verschillende groepen ontstonden, waaronder de Groep van Drie, Vijf en Zes, die zich uiteindelijk verenigden in de Groep Marxisten-Leninisten (GML), met ongeveer vijfentwintig leden en in feite weinig verschillend van de KEN.³⁰⁶ De GML nam de introverte houding van de KEN over, zoals bleek uit paginalange zelfkritiek die haar leden moesten leveren bij de oprichting van de groep: ‘Iedere kameraad ondergaat voortdurend de verraderlijke invloed van de bourgeoisie. De kameraden van de voormalige Groep Geroyeerde KEN leden (GGK) zijn alle afkomstig uit de kleinburgerij en behoren tot de studerende of werkende intelligentsia. Deze positie leidt spontaan tot een burgerlijke ideologie.’³⁰⁷ De leden van de GML namen de ‘drie-werelden-theorie’ van de KEN over³⁰⁸ en hielden zich voornamelijk bezig met het colporteren met het centraal orgaan *Rode Morgen* en speelde een kleine rol in een wilde staking in de Rotterdamse haven in 1979. In 1981 zei politiek-secretaris Erik van Ree zijn lidmaatschap op, niet veel later volgde Paul Rosenmöller.

In de jaren tachtig liepen de laatste wooncommunes definitief leeg. Veel leden konden en wilden niet meer aan de hoge verwachtingen van de KEN voldoen. Toen het contact tussen ouders en hun kinderen steeds meer bemoeilijkt werd, was voor velen de grens bereikt. Zo trof inmiddels vader Dries van Velzen op een dag zijn huis leeg aan met de mededeling dat hij de ontwikkeling van zijn vrouw en zoon verhinderde. ‘Dan ben ik maar burgerlijk’, dacht hij, reed naar het hoofdkantoor, haalde een groot stuk ijzer uit zijn achterbak en schreeuwde Kees de Boer toe: ‘Je laat hen naar beneden gaan, of jij gaat van drie hoog.’³⁰⁹ Steeds meer ex-leden lieten zich publiekelijk uit over de ‘de binnenwereld van het KEN-collectief’.³¹⁰ De laatste

---

³⁰⁴ Erik Nijhof in Toorneman, *De Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland*, 92-95; Van Velzen, 20 mei 2004; Goslinga en Van der Linde, 24 juni 2004; *Rode Tribune* (januari 1981); Zie over deze periode in het algemeen Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 7-8.

³⁰⁵ Zie bijvoorbeeld Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken marxistisch-leninistisch, *Lessen uit het negatieve voorbeeld (de “zelfkritiek” van de KEN in Rode Tribune nr. 33)* (Rotterdam 8 september 1974) en *Nieuwe lijn KEN: schadelijk voor de arbeidersbeweging. Verklaring van de Centrale Komitees van de B.N.M.L., K.K.B.m.l. en de K.A.O.* (Amsterdam, Breda, Rotterdam december 1976)

³⁰⁶ Van Ree, ‘De muis die brulde’, 42.

³⁰⁷ Richtlijn voor zelfkritiek van Groep Geroyeerde KEN leden (september 1977), IISG, KEN archief 88.

³⁰⁸ Groep Marxisten-Leninisten, *Strijdt tegen het imperialisme en tegen het hegemonisme van de twee supermachten* (Amsterdam augustus 1977) en idem, *Voorzitter Mao’s theorie over het onderscheiden van drie werelden is een belangrijke bijdrage tot het Marxisme-Leninisme* (Amsterdam 1978).

³⁰⁹ Van Velzen, 20 mei 2004; zie voor eenzelfde verhaal de scheiding van ouders en kinderen en een breuk met de KEN ook Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’, 7-8.

³¹⁰ Zie bijvoorbeeld Leitsman, ‘Maoïsme in Nederland’; Max Arian en Geke van der Wal, ‘Het was psychoterreur : Leninisme doorgetrokken naar persoonlijke verhoudingen’, in: *De Groene Amsterdammer* 108 (15 februari 1984), nr. 7, 5-6; Frank Buijs, ‘De binnenwereld van het KEN-collectief’, in *Haagse Post* (mei 1985), nr. 30, 6-8; Erik van Ree, ‘Kees de Boer en de ijzeren wet van de verliefdheid’, in: *De Groene Amsterdammer* (3 april 1985), 24.

commune eindigde in 1985 te Rotterdam, nadat de politie enkele leden arresteerde op beschuldiging van kindermisbruik, waarvoor overigens geen bewijzen werden gevonden.³¹¹

Waarheid en vooruitgang bij de SP

De KPN ontpopte zich als de sterkste maoïstische organisatie en de enige die een originele uitleg aan het principe van de massalijn wist te geven. Het dagelijks bestuur (het Politburo) kwam in feite onder leiding van Daan Monjé, die leunde op de Nijmeegse afdeling met Koos van Zomeren en partijvoorzitter Hans van Hooft. De leidraad voor actie berustte binnen de KPN op de leerstelling ‘waarheid is datgene wat de vooruitgang dient’.³¹² Dit was gebaseerd op Mao’s idee dat praktijk aan kennis voorafgaat: ‘Als men wil weten hoe een peer smaakt, moet men de peer veranderen door hem op te eten. Als men de theorie en de methode van de revolutie wil kennen, moet men deelnemen aan de revolutie.’³¹³ Met behulp van deze methode kwam de KPN binnen een jaar tot de conclusie dat haar naam haar succes in het contact met Nederlanders in de weg stond en veranderde 1972 haar naam in de Socialistische Partij (SP), aanvankelijk fonetisch geschreven.³¹⁴

De sterk gedisciplineerde leden, vrijwel allen student, volgden massaal de partijlijn door hun opleiding te beëindigen en te gaan werken in de fabriek om contact te maken met de arbeidersklasse. In hun massaorganisaties, zoals de Bond voor Huurders en Woningzoekenden (BHW) en de alternatieve vakbond “Arbeidersmacht”, waarin de SP probeerde buurtbewoners en arbeiders te stimuleren zelf actie te ondernemen, was het gebruikelijk niet te spreken over communistische doeleinden: ‘Je moet uitgaan van de mensen, dus niet reppen over de revolutie. Veel mensen begrijpen dat niet. Je zult heel praktisch moeten zijn. Hardlopers zijn doodlopers.’³¹⁵ Dit kon door veel andere maoïsten niet gerijmd worden met het communistisch manifest: ‘De communisten versmaden het, hun opvattingen en oogmerken te verhelen, zij verklaren openlijk, dat hun doel slechts kan worden bereikt door de gewelddadige omverwerping van iedere, tot dusverre bestaande maatschappelijke orde.’³¹⁶ In mei 1973 concludeerde het Centraal Comité dat het bedrijfswerk een einde had gemaakt aan ‘het geïdealiseerde beeld van de arbeider’ bij de SP’ers en universitaire scholing ook nuttig kon zijn voor de partij.³¹⁷

De discipline van de SP-leden bracht de partij groot succes. In 1975 kende zij 750 kaderleden in bijna vijftig plaatsen en een oplage van het partijblad *De Tribune* van enkele tienduizenden.³¹⁸ Arbeidersmacht nam deel aan stakingen en kreeg in sommige plaatsen zelfs een zetel in de ondernemingsraad. In het kader van de Vietnamoorlog, werd de actie ‘Van Mens tot Mens’

---

³¹¹ Gebaseerd op Erik Nijhof in Toorneman, *De Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland*, 96.

³¹² Aardoom, 27 mei 2004 en Thomassen, 27 mei 2004 en Van Zomeren, *Witte Prins*, 10.

³¹³ Zie het motto van Socialistische Partij, *Wat dan?*

³¹⁴ Ibidem, 13; idem, *Onze partij*, 77 en BVD MO oktober 1972.

³¹⁵ Bob Ruers in Joke van Kampen en Hans Bik, ‘De SP, een revolutionaire partij die liever niet van revolutie rept’, in: *De Groene Amsterdammer*, 23 april 1986, 7-8; zie ook Slager, *Geheim van Oss*, 74

³¹⁶ Marx en Engels, *Het communistisch manifest*.

³¹⁷ Slager, *Geheim van Oss*, 124-125.

³¹⁸ BVD MO december 1974 en juli / augustus 1975; zie ook Voerman, *Rode Jehova's*, 142.

gevoerd, waarbij rond een miljoen kaarten werden verkocht om te versturen aan willekeurige Amerikaanse burgers met de oproep stelling te nemen tegen de oorlog. De krant van de BHW kende een oplage van duizenden exemplaren. Na 1972 werden medici en juristen ingezet in centra van de partij ‘in dienst van het volk’, zoals Ons Medisch Centrum in Oss en de Vereniging Voorkomen is Beter (VVIB),³¹⁹ waarvoor de SP veel bewondering kreeg vanuit andere maoïstische organisaties.³²⁰ Bij de eerste gemeenteraadsverkiezingen waar de SP aan meedeed veroverde ze in totaal 5 zetels in Oss en Nijmegen. De SP hield er een zeer succesvol financieel beleid op na. Haar leden stonden af en toe veel geld af aan de partij. Zo werden panden in Rotterdam en Nijmegen gekocht met de individuele bijdragen van de SP'ers. Lucratief bleek ook het principe dat elke actie zichzelf moest bekostigen. Zo werden actiepakketten, bijvoorbeeld kaarten en postzegels in het kader van de actie ‘Van Mens tot Mens’, voor iets meer dan de kostprijs verkocht en brachten zelfs geld op.³²¹

In haar eerste jaren kon de SP zeker als een maoïstische partij gekenschetst worden. In februari 1974 werd het beginselprogramma vastgesteld en toegelicht in vier brochures. Daarin maakte de SP duidelijk het marxisme-leninisme wel uit haar naam te hebben geschrappt, maar niet uit haar beginselen: ‘Een socialistische partij bestrijdt het kapitalisme om het te vervangen door een socialisties maatschappij-systeem.’³²² De SP is daarom ‘geen partij voor het hele volk en de lieve vrede’.³²³ Ook haar wortels in de CPN, MLCN en de KEN verloochende zij niet, maar ze presenteerde zichzelf als de enige ware voortzetting van deze lijn.³²⁴ China werd in het begin van de jaren zeventig nog steeds als het ‘lichtend voorbeeld’ gepresenteerd: ‘Wij kunnen van China erg veel leren, zowel uit de praktische opbouw van het socialisme, als uit de geschriften van Mao Tsetoeng.’ De SP hanteerde de massalijn als uitgangspunt, maar streefde er niet naar het Chinese model op Nederland te transplanteren: ‘Mao werkte niet in de Bond van Huurders en Woningzoekenden’. En daarom benadrukt de SP haar autonomie nogmaals, zij had alleen verantwoording af te leggen aan de Nederlandse socialisten.³²⁵

Aan het einde van de jaren zeventig leek de snelle ontwikkeling van de partij te stagneren. Nadat de SP tot 1975 fors was gegroeid, volgens schattingen van de BVD tot ongeveer 750 kaderleden,³²⁶ bleef dit ledenaantal jaren stabiel. Deelname aan de Tweede Kamerverkiezingen van 1977 bracht geen parlementair debuut. Met ongeveer 25.000 stemmen had één op de 350 kiesgerechtigde Nederlanders op de SP gestemd. Opvallend is ook de geografische verspreiding van de SP, die na een aanvankelijke uitbouw na 1977 stagneert op ongeveer zeventig vestigingsplaatsen, veelal in het zuiden van het land, maar ondertussen ook in vrijwel elke grote stad.³²⁷ In dezelfde jaren begon de partij te twijfelen aan de houding van de Chinese Volksrepubliek, die zich vooral richtte op agitatie tegen de Sovjetunie, bijvoorbeeld met haar

---

³¹⁹ BVD MO juli 1973, december 1974, april en november 1975.

³²⁰ Bevestigd door Jansen, 22 juni 2004 en Goslinga, 24 juni 2004.

³²¹ Zie daarover Van Zomeren en Kolthof in Van den Born, ‘Daan en zijn onderdanen’.

³²² Socialistiese Partij, *Onze partij*, 51. Zie ook Socialistiese Partij, *Beginselen van de Socialistiese Partij, vastgesteld door het tweede partijcongres 2 en 3 februari 1974 in Nijmegen*.

³²³ Ibidem, 87.

³²⁴ Ibidem, 73-78.

³²⁵ Ibidem, 82.

³²⁶ BVD Tweede Kwartaaloverzicht (KO).

³²⁷ Voerman, *Rode Jehova's*, 142 gaf de geografische spreiding weer en baseerde zich daarbij op de afdelingslijsten in de *Tribune*.

theorie van de drie werelden. China verleende steun aan de Angolese eenheidsbeweging (UNITA), samen met Zuid-Afrika en Portugal, terwijl de Sovjetunie en Cuba zich achter de communistische Volksbeweging voor Bevrijding van Angola (MLPA) schaarden.³²⁸ China's reputatie als rots in de branding voor bevrijdingsbewegingen in hun strijd tegen reactionaire regimes kwam hiermee op het spel te staan. Enkele vooraanstaande leden begonnen in deze periode te twifelen aan de starre houding van de SP en stapten op, zoals hoofdredacteur van *de Tribune*, partijbestuurder en Nijmeegs gemeenteraadslid Koos van Zomeren in 1975. Zo verging het twee jaar later ook de oprichter van de afdeling Nijmegen Gerrit Kolthof en de Haags afdelingsbestuurder Jaap Westbroek. In 1981 verloor Oss haar gemeenteraadslid Joke van Ballegooijen, die landelijke bekendheid had gekregen bij milieuacties, als kaderlid.³²⁹

Deze situatie maakte plaats voor een transformatieproces, dat tot op heden voort lijkt te duren. Historicus Gerrit Voerman beschreef dit proces in termen van 'demaïsatie', 'delenisatie' en 'desocialisatie'.³³⁰ Aanvankelijk wendde de SP zich af van China, met de Angolese kwestie als breekpunt,³³¹ maar bleef zich baseren op de marxistisch-leninistische leer. Hoewel het 'denken van Mao' aanvankelijk nog wordt geprezen als succesvolle leidraad voor actie, wees Voerman erop dat Mao langzaam uit de partij verdween: 'Symbolisch hiervoor is het verdwijnen van de laatste maoïstische reminiscentie, de aan *Het Rode Boekje* ontleende ondertitel van *De Tribune*, "durf te strijden durf te winnen", in 1980.'³³² Het beginselprogramma van 1987 was echter nog steeds uitdrukkelijk marxistisch-leninistisch van aard. In 1991 nam de partij, na de dood van Monjé in 1986 nu onder leiding van Jan Marijnissen, afscheid van deze term, die 'als een molensteen' om de nek van de SP was gaan hangen.³³³ Een wederom mislukte poging om in de Tweede Kamer te komen en het ineensstorten van het communisme in Oost-Europa zullen hierbij van invloed zijn geweest. Na de publicatie van het beginselprogramma *Heel de mens* in 1999, waarin over de nationalisatie van de productiemiddelen niet langer wordt gerept en socialisme wordt aangeduid als 'menselijke waardigheid, de gelijkwaardigheid en de solidariteit tussen mensen', moet de SP volgens Voerman worden gezien als een radicaal-reformistische partij.³³⁴ Ook in organisatorisch opzicht veranderde de partij wezenlijk. De massa-organisaties, behalve de medische en juridische steunpunten werden opgedoekt. Daarvoor kwam in de plaats dat het allesomvattende kaderlidmaatschap werd aangevuld met de toelating van 'massaleden', die wel sympathiseerden met de partij, maar niet actief hoefden deel te nemen. Hoewel deze massaleden aanvankelijk geen zeggenschap kregen in de partij, werd in 1991 het onderscheid tussen kaderleden en massaleden opgezegd en vond er een democratisering van de partij plaats. Het streven om het ledental fors uit te breiden bleek succesvol. Met tientallen duizenden leden is de SP qua ledental momenteel de derde politieke partij van Nederland. Met deze ontwikkeling is

---

³²⁸ Studiemateriaal van de Socialistische Partij, *Hoe wij Angola zien*.

³²⁹ Kolthof, 19 mei 2004, Thomassen, 27 mei 2004, Aardoom, 27 mei 2004 en Van Zomeren in Thomassen, 'Het tweekoppige monster', 38-39.

³³⁰ Gerrit Voerman, 'Een politieke kameleon: over het aanpassingsvermogen van de Socialistische Partij in Nederland', in *Vlaams marxistisch tijdschrift* 38 (maart 2004), nr. 1, 48-58.

³³¹ Zie Van Zomeren in Arian en Van der Wal, 'Koos van Zomeren en het Hollands maoïsme', 16.

³³² Voerman, *Rode Jehova's*, 136.

³³³ Marijnissen in *Trouw*, 26 oktober 1991 weergegeven door Voerman, 'Een partij voor "gewone mensen". Bij het parlementaire debut van de SP', in: *Politiek en cultuur* 54 (april 1994), nr. 2, 5.

³³⁴ Voerman, 'Politieke kameleon'.

ook van het democratisch-centralisme enigszins afstand genomen, hoewel een sterk leiderschap en een cultuur van vertrouwen in centraal genomen beslissingen overgebleven lijken te zijn.³³⁵ Ondertussen is het succes van de SP, met 170 zetels in gemeenteraden, 38 zetels in de Provinciale Staten, 9 zetels in de Tweede Kamer, 4 zetels in de Eerste Kamer en 2 zetels in het Europese Parlement, ongekend groot onder de loten van de maoïstisch boom. Net als de overige maoïsten moest zij het hebben van de massale offers van de leden voor de partij. Het belangrijkste verschil lijkt te liggen in de concrete toepassing van de maoïstische principes van de massalijn en ‘Dien het volk’, waarmee zij het vertrouwen van veel Nederlanders wisten te winnen. Het bekendste voorbeeld hiervan is de geschiedenis van de SP in Oss, zoals beschreven door de journalist Kees Slager.³³⁶ Gericht op het winnen van het vertrouwen van het volk, hetgeen Voerman omschreef als een populistische oriëntatie,³³⁷ bleek de SP in ideologisch opzicht flexibeler dan menig maoïstische groepering. Vandaag de dag loochent zij haar wortels niet, maar laat het maoïstische beginsel van ‘dien het volk’ nog steeds tot inspiratie dienen.³³⁸ Toch zien sommigen in het wegvallen van de maoïstische ideologie in zijn totaliteit een gevaar, zoals oud-lid Jos Palm: ‘Ideologie-arm als ze is, moet ze zelfs oppassen niet van de massa te worden. Want het gevaar dat ze een volkspapegaai-partij wordt, is niet denkbeeldig.’³³⁹

Laatste der mohicanen

De BNML, de KKR en de KKB wisten geen aanzienlijke aanhang aan zich te binden. Waarschijnlijk kenden zij samen rond de honderd leden. De organisaties waren ten opzichte van hun leden een stuk minder veeleisend dan de grotere organisaties, waardoor de organisaties ook minder slagvaardig en dynamisch waren. Zij hadden vooral betekenis in plaatselijke acties, in respectievelijk Amsterdam, Rotterdam en Breda.³⁴⁰ Ze probeerden daarbij wel in te spelen op nationale kwesties, zoals de emancipatie van de vrouw en het vraagstuk rond het gebruik van kernenergie en stelden de nationale tegenstelling tussen proletariaat en bourgeoisie voorop.³⁴¹ Typerend voor deze kleine groepen waren de voor de buitenstaander onbegrijpelijke ideologische discussies, waar bijvoorbeeld allerlei naamswijzigingen uit voortkwamen. Zo werd de KKR in 1974 de Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken marxistisch-leninistisch (KORO), omdat de groep ‘definitief het “kringenstadium verlaten had’ en ‘vanwege

---

³³⁵ Zo bevestigde Van Heijningen, 6 juli 2004. De autoritaire opstelling van Jan Marijnissen zou volgens anderen te zien zijn de documentaire *De Tweede Kamer* (geregisseerd door René Roelofs, uitgezonden door Dokwerk op 21.00 in drie delen op 1, 8 en 15 september 2003).

³³⁶ Zie in het bijzonder Slager, *Geheim van Oss*, 423-450.

³³⁷ Voerman, ‘Politieke Kameleon’.

³³⁸ Zie Studiecentrum Socialistische Partij, *Politieke basisvorming deel 1. SP in vogelvlucht* (augustus 1999) voor een blik vanuit de partij op haar eigen verleden.

³³⁹ Palm, ‘De wijken in’, 81.

³⁴⁰ BVD MO april 1974 en november 1975.

³⁴¹ Jansen, 22 juni 2004, zie bijvoorbeeld *Rode Vlag* 16 (22 december 1979), nr. 13 en 17 (20 december 1980), nr. 13 en Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken marxistisch-leninistisch (KORO ml), *Politieke stellingname, beginselverklaring, doel en taken* (Rotterdam 2 september 1974).

mogelijke associatie met het idee der gewestvorming'.³⁴² Eén jaar later nam de groep overigens definitief afstand van haar plaatsgebondenheid en noemde zich Kommunistische Arbeidersorganisatie (KAO).

De geringe omvang en de stagnatie in haar ledental leidde al snel tot pogingen van de kleinere organisaties om tot een fusie te komen, waarbij de BNML een voortrekkersrol speelde. In de fusie werden besprekingen gehouden met alle organisaties behalve de Rode Jeugd en de SP, die in de ogen van de andere groepen al te ver van het marxistisch-leninistische pad waren gedwaald.³⁴³ Alleen de KEN tastte rond 1974 voorzichtig de mogelijkheden af om tot samenwerking te komen met de SP, een poging die strandde op de onwelwillendheid van beide kampen.³⁴⁴ Problemen in de overige besprekingen staken ook al snel de kop op. De GML plaatste zichzelf buiten spel door haar felle kritiek op de KEN.³⁴⁵ De KEN liet snel weten alleen voor een fusie in te zijn, wanneer de kleine groepen haar leiding zouden accepteren.³⁴⁶ In 1978 fuseerden de BNML, KAO en KKB tot de Kommunistische Arbeidersorganisatie marxistisch-leninistisch (KAO ml) met als centraal orgaan de *Rode Vlag*.³⁴⁷ De MLPN, buitengesloten omdat zij zich in een vroeg stadium solitair had uitgeroepen tot dé marxistisch-leninistische partij, hield op te bestaan. Twee jaar later meldde BVD-infiltrant Boevé zich aan als lid bij de KAO ml, en werd met lauwerkransen onthaald.³⁴⁸

De KAO ml zag haar ontstaan als een belangrijke stap voorwaarts in de Nederlandse marxistisch-leninistische beweging. Zij richtte zich in eerste instantie op het uitwerken van de politieke lijn en het verenigen van de maoïsten: 'De KAO ml roept zich daarom ook uitdrukkelijk niet uit als de nieuwe kommunistische partij, en ontkent dat deze nu al zou bestaan. De KAO ml is van plan een belangrijke bijdrage te leveren aan het vormen van die partij en zal de uitbouw van de organisatie daarop richten.'³⁴⁹ Voormalig lid Gijs de Leeuw karakteriseerde de sfeer in de KAO ml als 'jongensboekenromantiek': 'Het wordt wel steeds gezegd, we moeten onderzoek doen en open staan voor nieuwe ideeën, maar dat gebeurt nauwelijks. Het sukkelt maar door en als puntje bij paaltje komt klampen ze zich toch weer vast aan een of ander dogma.'³⁵⁰ Toch speelde de maoïstische coryfee Jim Stavinga van de KAO ml een belangrijke rol in de Rotterdamse havenstaking van 1979.³⁵¹ De KAO ml richtte zich nog steeds in hoge mate op China. Zoals ook bij de KEN zorgde de overname van de Chinese drie-

---

³⁴² Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken marxistisch-leninistisch, *Kongresverslag van het kongres van de Kommunisten Kring Rijnmond ml – KKR ml op 31-8-1974 en 1-9-1974; tevens het oprichtingskongres van de Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken (ml) KORO ml* (Rotterdam oktober 1974), 17.

³⁴³ *Rode Vlag* 15 (juli 1978), nr. 5 somde de marxistisch-leninistische partijen op, waarbij de SP en de Rode Jeugd niet voorkomen.

³⁴⁴ BVD MO juli / augustus 1975; zie Politiek Bureau van de Socialistische Partij en Centraal Komitee van de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (ml), *Diskussie* (1975).

³⁴⁵ *Rode Vlag* 15 (juli 1978), nr. 5 riep de GML op tot herbezinning in haar kritiek tot de KEN.

³⁴⁶ BVD december 1971; Centraal Komitee van de KEN over BNML, IISG, KEN ml archief nr. 168: 'Het doorvoeren van de bolsjewistische politiek en organisatieprincipes in de huidige BNML zullen plaats moeten vinden onder leiding van de KEN'. Zie ook *Rode Vlag* 10 (21 juni 1973), nr. 3.

³⁴⁷ *Rode Vlag* 15 (juni 1978), nr. 4

³⁴⁸ *Rode Vlag* 17 (10 mei 1980), nr. 5.

³⁴⁹ *Rode Vlag* 15 (juni 1978), nr. 4

³⁵⁰ Gijs de Leeuw in Leitsman, 'Maoïsme in Nederland', 11.

³⁵¹ Van der Velden, *Werknemers in actie*, 151.

werelden-theorie voor wrevel bij haar achterban en daarom ontstond in 1980 voorlopig het laatste Nederlandse kind van Mao: Arbeiderspartij van Nederland (opbouworganisatie) (APN (o)).³⁵²

Niet veel later kreeg het Nederlands maoïsme de genadeklap. In 1976 was partijvoorzitter Mao gestorven en had geen door hem benoemde opvolger nagelaten, omdat minister-president Zhou Enlai hetzelfde jaar zijn laatste adem had uitgeblazen. In Nederland werd zijn dood herdacht in jaarlijkse bijeenkomsten waar een ‘gewijde, bijna religieuze, sfeer’ hing.³⁵³ In de constellatie die ontstond zag Deng Xiaoping, die in de Culturele Revolutie als reactionair verbannen was, kans de macht te grijpen. Mao’s naaste kring, waaronder zijn vrouw, die een grote rol gespeeld had in de Culturele Revolutie, werd als de ‘bende van vier’ veroordeeld en onteerd. In de Nederlandse pers werd gesproken van ‘demaoiëring’ in China en de maoïsten zagen geen uitweg meer dan zelfkritiek en ontkenden de wantoestanden die in China hadden plaatsgevonden niet langer: ‘Vooral sommige linkse intellectuelen (en niet alleen de zogenaamde maoïsten) in het westen hadden zich een idee van een heilstaat voorgesteld waarop de huidige praktische aanpak in China wel ontzuenderend moet werken.’³⁵⁴ Het duurde tot 1990 tot de kaars van de KAO ml als vanzelf uitdoofde, terwijl de GML en de APN (o) de laatste der mohicanen vormden, zij het als ‘anderhalve man en een paardenkop’.³⁵⁵

Na het maoïsme

De meeste maoïsten verloren hun geloof. Voor sommigen was de opzegging van het lidmaatschap een bewuste, maar ontzettend moeilijke beslissing. Zo ook bij Joke van Ballegooijen: ‘Het was ook heel moeilijk voor mij om de stap te zetten, bijna net zoets als een huwelijk opblazen.’³⁵⁶ Marjo Janssen nam enigszins afstand van de maoïstische beweging, terwijl zij zich in een huwelijks crisis met een medelid bevond: ‘De breuk greep mij nog meer aan dan mijn huwelijks crisis. Ik ben er zelfs lichamelijk ziek van geweest.’³⁵⁷ Veelal had de opzegging van het lidmaatschap een sociaal isolement tot gevolg. Oude vrienden leken elkaars aanwezigheid niet meer te kunnen verdragen. Een enkele maal verbood het leiderschap de overige leden om met een geroyeerd lid.³⁵⁸

Na het verlaten van de maoïstische beweging konden leden zich zeer ontredderd voelen, omdat de ‘heldere antwoorden op de vragen des levens verdwenen waren.’³⁵⁹ Dries van Velzen verbaasde zich een dag na zijn breuk over het feit dat de wereld niet ten onder was gegaan en de

---

³⁵² BVD Eerste KO 1981; bevestigd door Hoekstra, 3 mei 2004.

³⁵³ Gesprek met huidig sinoloog aan de Vrije Universiteit Leo Douw, Amsterdam 12 maart 2004, die als geïnteresseerde bij een toenmalige bijeenkomst aanwezig was.

³⁵⁴ *Rode Vlag* 16 (1979), nr. 2; zie ook Van Ree, ‘De muis die brulde’, 40.

³⁵⁵ De Lange, 24 mei 2004 (tegenwoordig penningmeester APN (o)).

³⁵⁶ Joke van Ballegooijen in Slager, *Geheim van Oss*, 440. Zie ook ook Koos van Zomeren in Thomassen, ‘Het tweekoppige monster’, 39.

³⁵⁷ Janssen, 30 juni 2004.

³⁵⁸ Harmsen, 3 juni 2004.

³⁵⁹ Alsemgeest, 12 mei 2004; bevestigd door Kolthof, 19 mei 2004.

werkelijkheid gewoon doordraaide.³⁶⁰ Sommige leden voelden de behoefte na hun lidmaatschap expliciet afscheid te nemen van eerder genomen stellingen, zoals Sjaak van der Velden die een afscheidsbrief schreef met als werktitel ‘Lenin als alchemist’.³⁶¹ Erik van Ree nam vrij snel na de opzegging van zijn lidmaatschap stelling tegen zijn eerder verkondigde meningen in *De Totalitaire Paradox*.³⁶²

Van de intellectuele jongeren maakten velen, na afstand te hebben genomen van hun gemaakte keuzes, alsnog carrière en gingen hoge maatschappelijke functies bekleden, in organisaties die zij vroeger honend als revisionistisch bestempeld zouden hebben. Oud KEN-leden Els Kuiper en Bert Creemers werden respectievelijk wethouder en fractievoorzitter van de Rotterdamse gemeenteafdeling van de PvdA. Johan Grijzen, eens voorzitter van de KAO ml, bekleedt een bestuursfunctie in het Rotterdamse Delfshaven namens GroenLinks. Paul Rosenmöller zou een snelle opmars maken binnen de Vervoersbond FNV en lijsttrekker van GroenLinks worden. Vroeger SP-lid Suzanne Weusten werd adjunct-directeur van *De Volkskrant*. Wouter ter Braake en Dries van Velzen werden organisatieadviseur en interimmanager. SP-lid Derk Sauer werd mediamagnaat in Rusland.³⁶³ Erik van Ree, Erik Nijhof en Ton Harmsen werden docent op wetenschappelijk niveau.

Anders dan de Portugese voormalige maoïst José Barroso, die als christen-democraat dit jaar verkozen werd tot voorzitter van de Europese Commissie, geldt voor het merendeel van de Nederlandse oud-maoïsten, dat zij een uitgesproken ‘linkse’ voorkeur bleven behouden. Het lijkt het erop dat de ontwikkeling die de SP in zijn totaliteit maakte voor velen op individueel niveau plaatsvond. Afstand genomen hebbend van hun verleden, loochenden de voormalige maoïsten de verdiensten van hun lidmaatschap niet. Vrijwel zonder uitzondering benadrukten zij de kennis en vaardigheden die zij opdeden tijdens hun filosofische scholingen, organisatorische bezigheden en de lessen ‘uit de fabriek’.

Conclusie III

De grote aanwas van jonge leden drukte haar stempel op de geschiedenis van de maoïstische beweging. Politieke meningsverschillen veroorzaakten een proces van versplintering, die de maoïstische beweging verdeelde in drie grote organisaties. De grootste was de SP, waar bewust gekozen werd om successen in de praktijk voor ideologische zuiverheid te laten prevaleren. Dankzij deze keuze bleef zij de grootste en was zelfs de enige organisatie van maoïstische oorsprong die de tand des tijd wist te doorstaan.

---

³⁶⁰ Van Velzen, 20 mei 2004.

³⁶¹ Zie Sjaak van der Velden, ‘Het Hak. Aanzet tot een persoonlijke geschiedenis’, in: *Van toen en nu. Persoonlijke impressies en terugblikken met en zonder spijt*. HAK-publicatie nr.3 (Leiden 1999), 8.

³⁶² Erik van Ree, *De totalitaire paradox* (Amsterdam 1984).

³⁶³ Zie voor dit opmerkelijke verhaal Noël van Bommel, ‘Van maoïst tot multimiljonair’, in *De Volkskrant*, 13-2-1997.

De geschiedenis van de maoïstische beweging in Nederland laat zien hoe sektarische organisaties zich zeer verschillend kunnen ontwikkelen. Met het binnenhalen van zoveel mogelijk jongeren werd tegelijkertijd de achterban zeer heterogeen. Het resultaat was dat er drie belangrijke politieke lijnen ontstonden, die elk ook een aspect van Mao's denken leken weer te geven: de agressie van de De Rode Jeugd tegenover het kapitalistische systeem, de bestrijding van het "liberalisme" door de KEN en de massalijn van de SP. Daarin zijn ook de verschillende maatschappelijke posities die een groep met een afwijkende en orthodoxe waarheidsclaim kan innemen te zien. De militante opstelling van de Rode Jeugd, de "wereldmijding" van de KEN en het opzoeken van de dialoog door de SP. Dat dit te maken zou hebben met een ervaren macht- of cultuurverschil, zoals gesuggereerd door socioloog Thurlings, lijkt niet aannemelijk. Ontwikkelingen in de achterban en het leiderschap van organisaties zijn waarschijnlijk belangrijker geweest. Het duurde enkele jaren voordat de gelijkgezinden onder de nieuwe leden elkaar gevonden hadden, en als één groep achter één leiding gingen staan.

Misschien wel het opmerkelijkst was de ontwikkeling van de SP. Zij nam steeds meer afstand van haar beginselen, maar wist tegelijkertijd haar doelstelling – de verbetering van de woon- en werkomstandigheden van de Nederlandse "arbeidersklasse" – steeds beter te verwezenlijken. Kunnen we dit proces dan zien als een proces van institutionalisering? Deels wel. De SP'ers kozen voor een slagvaardigheid van een hoge organisatiegraad. Maar daaruit volgt niet dat er als vanzelf een ideologische herijking plaatsvond. Dit was in de eerste plaats een politieke beslissing, genomen door de SP'ers van het eerste uur. Zij dichtten de 'massa' een dermate leidende rol toe, dat haar maoïstische identiteit in het geding kwam, toen bleek dat de Nederlandse arbeiders maar weinig ophadden met het idee van een socialistische heilstaat.

Voordat deze ontwikkeling voltooid was bereikte het sektarisme binnen de maoïstische beweging haar hoogtepunt. Na de afscheidingen hoefde het leiderschap van de verschillende organisaties geen afwijkende meningen meer te dulden. Alle neuzen stonden dezelfde kant op. Na de aanvankelijke successen, de geslaagde bomaanslagen van de Rode Jeugd en het succesvolle steunen van stakingen door de KEN en SP, kon een claim op het individu geloofwaardig gemaakt worden. Doelen konden bereikt worden, mits iedereen zich volledig zou toewijden. Toen de Rode Jeugd verdween en de SP voorzichtig begon aan haar transformatieproces, bereikte het sektarisme in de KEN haar hoogtepunt. Leden gingen totaal op in de beweging. Zelfs hun seksuele leven werd bepaald door de politieke leiding. Polygamie kwam in de plaats van onthouding, maar diende nog steeds om de voor de organisatie zo bedreigende stelletjesvorming te voorkomen.³⁶⁴

* * *
* *
*

---

³⁶⁴ Zie in dat verband ook Coser, *Gulzige instituties*, 130 e.v. ("De seksuele vereisten van Utopia").

- Slotbeschouwing -

‘De godsdienst ontstaat uit de beperktheid van het menselijk denken,’³⁶⁵ zei Politzer in navolging van Lenin, en verwierp daarmee de godsdienst als een stupiditeit. Tegelijkertijd kan deze beperktheid van het denken én kunnen van de individuele mens dienen als uitgangspunt om het bestaan van een maoïstische beweging in Nederland te begrijpen. We kunnen ons daarbij baseren op een wetenschappelijke visie op de mens, die zowel in de psychologie, antropologie als sociologie omschreven wordt als een wezen wiens handelen en meningsvorming afhankelijk is van de gemeenschap waarin hij zich bevindt. Aan de ene kant is het bestaan van een maoïstische beweging in Nederland sterk afhankelijk geweest van de vaak onbewust gevoelde drift om in een gemeenschap te participeren en het eigen individu te overstijgen door deel uit te maken van iets groots. Aan de andere kant waren de Nederlandse maoïsten zich sterk bewust van hun beperktheid. Zij wilden iets betekenen in de wereld en haar ten goede veranderen, vanuit het inzicht dit nooit alleen te kunnen. Ook de bereidheid om het eigen intellect boven de partijlijn te stellen is in dat opzicht te begrijpen. Deze totale overgave is terecht geduid als sektarisme.

Verklaard is daarmee hopelijk waarom het maoïsme in Nederland *kon* bestaan, maar nog niet waarom het bestaan *heeft*. Om deze vraag te beantwoorden moeten we het maoïsme plaatsen in een geschiedenis. In de eerste plaats de geschiedenis van het internationale communisme, in het bijzonder het schisma tussen de Sovjetunie en de Volksrepubliek. Deze breuk was ongetwijfeld de aanleiding en een belangrijke oorzaak achter het ontstaan van een maoïstische oppositie in de CPN. Tegelijkertijd is duidelijk dat er zich binnen de CPN allerlei spanningen voordeden – en misschien wel inherent zijn aan een dergelijke strenge politieke partij – die een afscheiding zoals ook de Bruggroep eind jaren vijftig mogelijk maakten. Willen we weten waarom juist die bepaalde individuen de CPN verlieten, dan moeten we vooral kijken naar het denken en handelen van hun sociale omgeving. De leden die stelling namen tegen het partijbestuur deden dit vooral in groepsvorm. In de tweede plaats vraagt vooral de grote jongerenaanwas om verklaring. Ook hier moeten we kijken naar historische ontwikkelingen, de opkomst van de jongeren- en studentenbewegingen, drijvend op de kracht van de ontzuiling en de “progressieve” tijdgeest, en het stranden daarvan. Aan het einde van de jaren zestig was duidelijk dat een appèl om hervorming niet voldoende was om de wereld te veranderen en werden de acties vaak ruwer en agressiever van aard. Massale stakingen en bedrijfsbezettingen leken een bewijs van de wil van veel arbeiders om tegen het “systeem” in opstand te komen. Sommige jongeren kwamen in deze tijd tot de conclusie dat de jongerenbewegingen de

---

³⁶⁵ Friedrich Engels aangehaald door George Politzer, *Beginselen van de filosofie* (Scholingsmateriaal van de Socialistische Partij, Rotterdam 1983), 72.

gewenste hervormingen niet zouden brengen en stuitten juist op dit moment tegen de agerende maoïsten. Van hen sloten honderden zich aan.

Gezien de logica achter de individuele overgave is het niet verwonderlijk dat zij vaak jaren lid bleven. Het is eerder de vraag waarom de maoïstische beweging vanaf het eind van de jaren zeventig uiteenviel. We kunnen dan weer kijken naar internationale ontwikkelingen, naar de ontwikkelingen in China na Mao's dood in het bijzonder. Wellicht dat het verdwijnen van de PvdA uit de regering in 1977 de gelederen aan de linkerkant van het politieke spectrum deed sluiten. De hoge verwachtingen na de Culturele Revolutie, in China én het Westen, werden niet vervuld. Bij de Rode Jeugd zorgde de repressie van de staat voor het wegvallen van het laatste stukje offerbereidheid. In het geval van de KEN kan niet anders dan gewezen worden op een doorgeslagen sektarisme: zij diende het doel niet meer, maar werd het doel. Bij de SP verdrong juist het doel, het dienen van het volk, het sektarisme, dat aan het einde van de jaren zeventig steeds meer een blok aan het been van de partij werd. En daarmee verdween het maoïsme uit Nederland, natuurlijk niet zonder haar voetafdruk op de geschiedenis te hebben gezet. Maar dat is een heel ander verhaal.

* * *
* *
*

- Bijlagen -

Bronnenoverzicht

Gedrukte bronnen

- Arian M., en G. van der Wal, 'Het was psychoterreur : Leninisme doorgetrokken naar persoonlijke verhoudingen', in: *De Groene Amsterdammer* 108 (15 februari 1984), nr. 7, 5-6.
- Idem, 'Koos van Zomeren en het Hollands maoïsme', in: *De Groene Amsterdammer* (3 april 1985), 16-17.
- Bemmel, N. van, 'Van maoïst tot multimiljonair', in *De Volkskrant*, 13-2-1997.
- Berghe, Y. vanden, *De Koude Oorlog 1917-1991* (Leuven 2002).
- Bleich, A., 'Opkomst en neergang van het Nederlandse maoïsme', in: *De groene Amsterdammer* (17 januari 1979), 24.
- Borg, M.B. ter, Een uitgewaaierde eeuwigheid. Het menselijk tekort in de moderne cultuur (Baarn 1991).
- Idem, Het geloof der goddelozen (Baarn 1996).
- Bouwman, R., 'Van bloedrood tot groenlinks', in: HP De Tijd, 9 januari 2004, p. 45-50.
- Buijs, F., 'De binnenwereld van het KEN-collectief', in Haagse Post (mei 1985), nr. 30, 6-8.
- Cohn-Bendit, D., In de van van de revolutie. Omzien naar de jaren '60 (Amsterdam 1986).
- Cornelissen, I., Paul de Groot. Staatsvijand Nr. 1. Een biografische schets (Amsterdam 1996).
- Coser, L.A., Gulzige instituties: Patronen van absolute toewijding (Deventer 1978; oorspronkelijk: 'Greedy Institutions: Patterns of undivided commitment' eerst uitgegeven in 1974).
- Dekker, G. en H.C. Stoffels, Godsdienst en samenleving. Een introductie in de godsdienstsociologie (Kampen 2001).
- Dekkers, F., en D. Dijkstra, 'n Hollandse stadsguerilla. Terugblik op de Rode Jeugd (Amsterdam 1988).
- Duyvendak, J.V. en R. Koopmans, H.A. van der Heijden, L. Wijmans, Tussen verbeelding en macht. 25 jaar nieuwe sociale bewegingen (Amsterdam 1992).
- Fields, A.B., Trotskyism and Maoism : theory and practice in France and the United States (New York 1988).
- Goddijn, W., J. Jacobs en G. van Tilo (red.), Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland: 1946-2000 (Baarn 1999).
- Goudsblom, J., 'Levenbeschouwing en sociologie', in Sociologisch tijdschrift 12 (1985), 3-21.
- Haffner, S., 'Mao Tse-tung: der ewige Revolutionär', in: idem: Historische Variationen (Stuttgart 2001), 250-256.
- Harmsen, G., 'Wat leden der CPN over De Groot's politiek zeggen', in: Buiten de Perken (28 november 1964), p 13-20.
- Idem, 'Tegen arbeiderisme en sociologisme', in: Te Elfder Ure 18 (1971), nr. 9 en 10.
- Idem, Nederlands Kommunisme (Nijmegen 1982).
- Hobsbawm, E., Een eeuw van uitersten. De twintigste eeuw 1914-1991 (Utrecht 1995).
- Hoekstra, F., In dienst van de BVD: Spionage en contraspionage in Nederland (Amsterdam 2004).
- Jonge, A.A. de, Het communisme in Nederland. De geschiedenis van een politieke partij (Den Haag 1972).
- Kagie, R., De papieren heilstaat. Albanië, verslag van een ontgoocheling (Amsterdam 1992).
- Kampen, J. van en H. Bik, 'De SP, een revolutionaire partij die liever niet van revolutie rept', in: De Groene Amsterdammer, 23 april 1986, 7-8.
- Kennedy, J.C., Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig (Amsterdam 1995).
- Klandermans, B., The social psychology of protest (Cambridge 1997).
- Koenen, G., Das rote Jahrzehnt: unsere kleine deutsche Kulturrevolution, 1967-1977 (Köln 2001).
- Kossmann, E.H., De Lage Landen Deel 2: 1914-1980 (Amsterdam 1986)
- Leitsman, E., 'Maoïsme in Nederland', in Haagse Post, 18 april 1981, 6-12.

- Lofland, J., *Doomsday cult: A study of conversion, proselyzation, and maintenance of faith* (New Jersey 1966).
- Mackerras, C., 'Revolution and reform in China', in: idem (red.): *Eastern Asia. An introductory history* (South Melbourne 1995), 329-348.
- Meeus, T., 'Kameraden onder elkaar', in: *NRC Handelsblad* (22 februari 1999).
- Meijer, E., 'De SP: van maoïstische sekte tot opvolger van PSP en CPN?', in: *Kritiek. Jaarboek voor socialistische discussie en analyse* (Utrecht 1996) 57-72.
- Miller, J., *The passion of Michel Foucault* (London 1993).
- Nijveen, C., 'Topspion zonder roem', in: *De Gooi- en Eemlander* (6 november 2004).
- Ottens, L., P.H. Scheltens, R. Siebelink, 'De Rode Jeugd tien jaar na dato', in: *De Groene Amsterdammer* 13-2-1985), 4-6.
- Palm, J., 'De wijken in!', in: *Vrij Nederland* (24 november 2001), 78-81.
- Idem, 'Waarom katholieken SP'ers werden', in: *Roodkoper* 8 (2003), nr. 3, 26-28.
- Ree, E. van, *De totalitaire paradox* (Amsterdam 1984).
- 'Kees de Boer en de ijzere wet van de verliefdheid', in: *De Groene Amsterdammer* (3 april 1985), 24.
- 'De muis die brulde', in: Arnold Koper, Constant Vecht en Max van Weezel (red.), *Alles moest anders. Het on vervuld verlangen van een linkse generatie* (Amsterdam 1991), 37-47.
- Schreuder, O., *Sociale bewegingen. Een systematische inleiding* (Deventer 1981).
- Simmons, J.L., 'On maintaining deviant belief systems: A case study', in: *Social problems* vol. 11 (winter 1964) nr. 3, pag. 250-256.
- Slager, K., *Het geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP* (Amsterdam 2001).
- Staalduinen, E. van, *De Rode Jeugd 1966-1974. Een sociale beweging en haar ontwikkeling: Van provocadept tot de Nederlandse Rote Armee Fraktion* (doctoraalscriptie maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam 1996).
- Stam, A., *De CPN en haar buitenlandse kameraden. Proletarisch internationalisme in Nederland* (Soesterberg 2004).
- Stark, R. en W.S. Bainbridge, *The future of religion: Secularization, revival and cult formation* (Berkeley 1985).
- Stoffels, H., *Als een briesende leeuw. Orthodox-protestanten in de slag met de tijdgeest* (Kampen 1995).
- Stutje, J.W., *De man die de weg wees. Leven en werk van Paul de Groot 1899-1986* (Amsterdam 2000).
- Thomassen, T., 'Het tweekoppige moster. Koos van Zomeren en een politieke vaderbinding', in: *Bzzlletin* 20 (1991) nr. 185, 31-41.
- Thompson, P., *The Voice of the Past: oral history* (Oxford 1988).
- Thurlings, J.M.G., *De wankele zuil: Nederlandse katholieken tussen assimilatie en pluralisme* (Nijmegen 1971).
- Toorneman, L., *De Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (Marxistisch-Leninistisch) 1970-1985* (doctoraalscriptie geschiedenis Universiteit Utrecht 2000).
- Tonkin, E., *Narrating Our Pasts: the social construction of oral history* (Cambridge 1992).
- Tromp, B., *Karl Marx* (Meppel 1983).
- Vecht, C., 'Het studentencommunisme', in: *Intermediair* 24 (1 juli 1988), 31-39.
- Velden, S. van der, 'Het Hak. Aanzet tot een persoonlijke geschiedenis', in: *Van toen en nu. Persoonlijke impressies en terugblikken met en zonder spijt. HAK-publicatie nr.3* (Leiden 1999), 8-12.
- Verrips, G., *Dwars, Duivels en Dromend. De geschiedenis van de CPN 1938-1991* (Amsterdam 1995).
- Voerman, G., 'De rode jehova's' in: *Jaarboek Documentatiecentrum Centrum Nederlandse Politieke Partijen* 1986 (Groningen), 124-150.
- Idem, 'Een partij voor "gewone mensen". Bij het parlementaire debut van de SP', in: *Politiek en cultuur* 54 (april 1994), nr. 2, p. 3-9.
- Idem, 'Een politieke kameleon: over het aanpassingsvermogen van de Socialistische Partij in Nederland', in: *Vlaams marxistisch tijdschrift* 38 (maart 2004), nr. 1, 48-58.
- Idem, *De meridiaan van Moskou: de CPN en de Communistische Internationale, 1919-1930* (Groningen 2001).
- Voerman G. en Idem en J. Wormer, 'De CPN in cijfers', in: G. Voerman en M. Schrevel, *De communistische erfenis: bibliografie en bronnen betreffende de CPN* (Amsterdam 1997), 161-170.
- Vries, J. de, D. Verhaar, N. Blauwijkl en R. Bishoff, *Tot de strijd ons geschaard. Beeldverhaal over het communisme in Nederland* (Amsterdam 1979).

- Wallis, R., (red.), *Sectarianism. Analysis of religious and non-religious sects* (London 1975).
- Weber, M., *The theory of social and economic organization* (New York 1947).
- Wilson, B.R., (red.), *Patterns of sectarianism. Organisation and ideology in social and religious movements* (Londen 1967).
- Woltjer, J.J., *Recent Verleden. Nederland in de twintigste eeuw* (Amsterdam 1992).
- Zald, M.N. en R. Ash, 'Social movement organisations: Growth, decay and change', in: *Social forces* vol. 44 (maart 1966) nr. 3, pag. 337-341.
- Zomeren, K. van, *De Witte Prins* (Amsterdam 1985).
- Idem, 'Oude kameraden / dingen die gebeurd zijn', in: idem: *Een jaar in scherven* (Amsterdam 1988), 249-297.

Maoïstische scholingliteratuur en brochures

- Beweging voor Vrijheid en Onafhankelijkheid, *Angola. Waar twee olifanten vechten wordt het gras vertrap* (Uitgeverij Het Progressieve Boek Utrecht 16 januari 1976).
- Braake, W. ter, *25 nee!! 75 ja. De Rotterdamse havenstaking van 1970* (Rotterdam 1975).
- De kapitalistische economie. Kursus marxisme-leninisme* (Stichting Onderzoek en Studie; Rotterdam 1972).
- Engels, F., *De heer Eugen Dührings omwenteling in de wetenschap* (Moskou 1978).
- Kommunisten Kring Rijnmond marxistisch-leninistisch, *Het ontstaan van de Kommunisten Kring Rijnmond (ml)* (Rotterdam mei-juni 1973).
- Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland marxistisch-leninistisch, *Verkiezingsprogramma 1977*
- Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken marxistisch-leninistisch, *Politieke stellingname, beginselverklaring, doel en taken van de Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken (ml)* (Rotterdam 2 september 1974).
- Idem, *Lessen uit het negatieve voorbeeld (de "zelfkritiek" van de KEN in Rode Tribune nr. 33)* (Rotterdam 8 september 1974).
  - Idem, *Kongresverslag van het kongres van de Kommunisten Kring Rijnmond ml – KKR ml op 31-8-1974 en 1-9-1974; tevens het oprichtingskongres van de Kommunistische Organisatie Rotterdam en Omstreken (ml) KORO ml* (Rotterdam oktober 1974).
- Lenin, *Karl Marx* (Amsterdam 1969).
- Idem, *Wat te doen? Brandende kwesties van onze beweging* (Amsterdam 1970).
  - Idem, *Het imperialisme als hoogste stadium van het kapitalisme* (Amsterdam 1971).
  - Idem, *De 'linkse stroming', een kinderziekte van het communisme* (Amsterdam 1972).
- Lin Piao (red.), *Citaten van voorzitter Mao Tse-Toeng* (Het internationale boek; eerste druk; Brussel 1969).
- Mao Tsetoeng, *Bestrijdt het liberalisme & Waar komen de juiste ideeën vandaan* (Stichting Onderzoek en Studie).
- Idem, *Het systeem van het partijkomitee versterken* (Stichting Onderzoek en Studie).
  - Idem, *Het uitschakelen van verkeerde opvattingen binnen de partij* (Stichting Onderzoek en Studie).
  - Idem, *Over de praktijk. Over het verband tussen kennis en praktijk, tussen begrip en handelen* (Stichting onderzoek en studie).
  - Idem, *Over de tegenstelling* (Studiemateriaal van de Socialistiese Partij).
- Marx, K. en F. Engels, *Het communistisch manifest* (Amsterdam 1968).
- Marx, K., *Het Kapitaal. Een kritische beschouwing over de economie Deel 1* (Bussum 1975).
- Idem, *Loon, prijs en winst* (Scholingsmateriaal van de Socialistiese Partij).
  - Idem, *Loonarbeid en kapitaal* (Scholingsmateriaal van de Socialistiese Partij).
- Marxistisch Leninistisch Centrum Nederland, *Voor een socialistisch Nederland* (1965)
- Marxistisch Leninistisch Centrum, *Voor eenheid in de communistische beweging* (zomer 1964)
- Nieuwe lijn KEN: schadelijk voor de arbeidersbeweging. Verklaring van de Centrale Komitees van de B.N.M.L., K.K.B.m.l. en de K.A.O.* (Amsterdam, Breda, Rotterdam december 1976).
- Over de kwestie Stalin. De meningsverschillen tussen de leiding van de C.P.S.U. en ons. Commentaar op de open brief van het Centraal Komit;e van de C.P.S.U. gepubliceerd in het Chinese Volksdagblad en het blad Rode Vlag* (uitgave Kommunistiese Partij Nederland marxisties-leninisties).
- Politiek Buro van de Socialistiese Partij en Centraal Komitee van de Kommunistiese Eenheidsbeweging Nederland (ml), *Diskussie* (1975)
- Politzer, G., *Beginselen van de filosofie* (Scholingsmateriaal van de Socialistiese Partij; Rotterdam 1983).
- Socialistiese Partij,

Socialistische Partij, *Beginnelsen van de Socialistische Partij, vastgesteld door het tweede partijkongres 2 en 3 februari 1974 in Nijmegen*.

- Idem, *Op naar het socialisme!* Tweede boek: *Onze partij* (1974).
- Idem, *Wat dan? SP antwoordt KEN(ml)* (1974).
- Idem, *Gastarbeid en kapitaal* (Rotterdam 1983).

Stalin, *Over dialekties en histories materialisme* (Socialistische Partij)

- Idem, *Over dialekties en histories materialisme* (uitgave SP).

Studiecentrum Socialistische Partij, *Politieke basisvorming deel 1. SP in vogelvlucht* (augustus 1999).

Studiemateriaal Socialistische Partij, *Hoe wij Angola zien. Antwoord aan de dikhuiden van de KEN* (1976).

Waarom wij uit de KEN ml gingen. Kritiek van een groep ex-KEN leden (10 september 1975).

Maoïstische periodieken

Spartacus; centraal orgaan van het MLC (1964-1965).

Kommunist; vanaf 1968 centraal orgaan van de MLPN (1966-1978).

Rode Vlag; aanvankelijk maandblad onder redactie van een groep marxisten-leninisten in en rondom de Communistische Partij Nederland; vanaf 1969 centraal orgaan van de BNML; vanaf 1978 centraal orgaan van de KAO ml; tegenwoordig centraal orgaan van de APN (o) (1964-1990).

Rode Jeugd; aanvankelijk: uitgave van marxistisch-leninistische jongeren; vanaf 1967 centraal orgaan van de Rode Jeugd (Amsterdam 1966-1972).

Rode Jeugd marxistisch-leninistisch, centraal orgaan van de gelijknamige organisatie (1971-1972).

Rode Tribune; centraal orgaan van de KEN (1965-1985).

Tribune; centraal orgaan van de KPN; vanaf 1972 van de SP (1971-heden).

Niet gepubliceerde bronnen

Archief Sjaak van de Velden (IISG).

Born, K. van der, 'Daan en zijn onderdanen. Een portret van de grondlegger van de SP', in het kader van de televisieuitzending *Anderen Tijden* op 20.28 11 september 2001 (www.anderetijden.nl).

KEN ml-archief (IISG).

Persoonlijk archiefstukken Chris Bisschot, Frans Rovers, Ineke Palm en Herman Beekers, Jos Palm, Peter Boevé en Sjaak van de Velden (met daarin zijn *Geschiedenis van het maoïsme in Nederland*, Leiden 1996).

Samengesteld dossier Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Gesprekken

Roel Hoekstra, 3 mei 2004 te Rotterdam.

Sjaak van der Velden, 3 mei 2004 (telefonisch).

Frits Alsemgeest, 12 mei 2004 (telefonisch)

Gerrit Kolthof, 19 mei 2004 te Amsterdam.

Dries van Velzen, 20 mei 2004 te Rotterdam.

Jan de Lange, 24 mei 2004 te Dordrecht.

Rob Jamin, 25 mei 2004 (telefonisch).

Koos Aardoom, 27 mei 2004 (telefonisch).

Theo Thomassen, 27 mei 2004 te Den Haag.

Wouter ter Braake, 1 juni 2004 te Barendrecht.

Ton Harmsen, 3 juni 2004 te Rotterdam.

Frans Rovers, 8 juni 2004 te Rotterdam.

Chris Bisschot, 15 juni 2004 te Amsterdam en 29 oktober 2004 (telefonisch)

Anoniem, 22 juni 2004 te Rotterdam.

Joke Goslinga en Maarten van der Linde, 24 juni 2004 te Utrecht.

Marjo Janssen, 30 juni 2004 te Nijmegen.

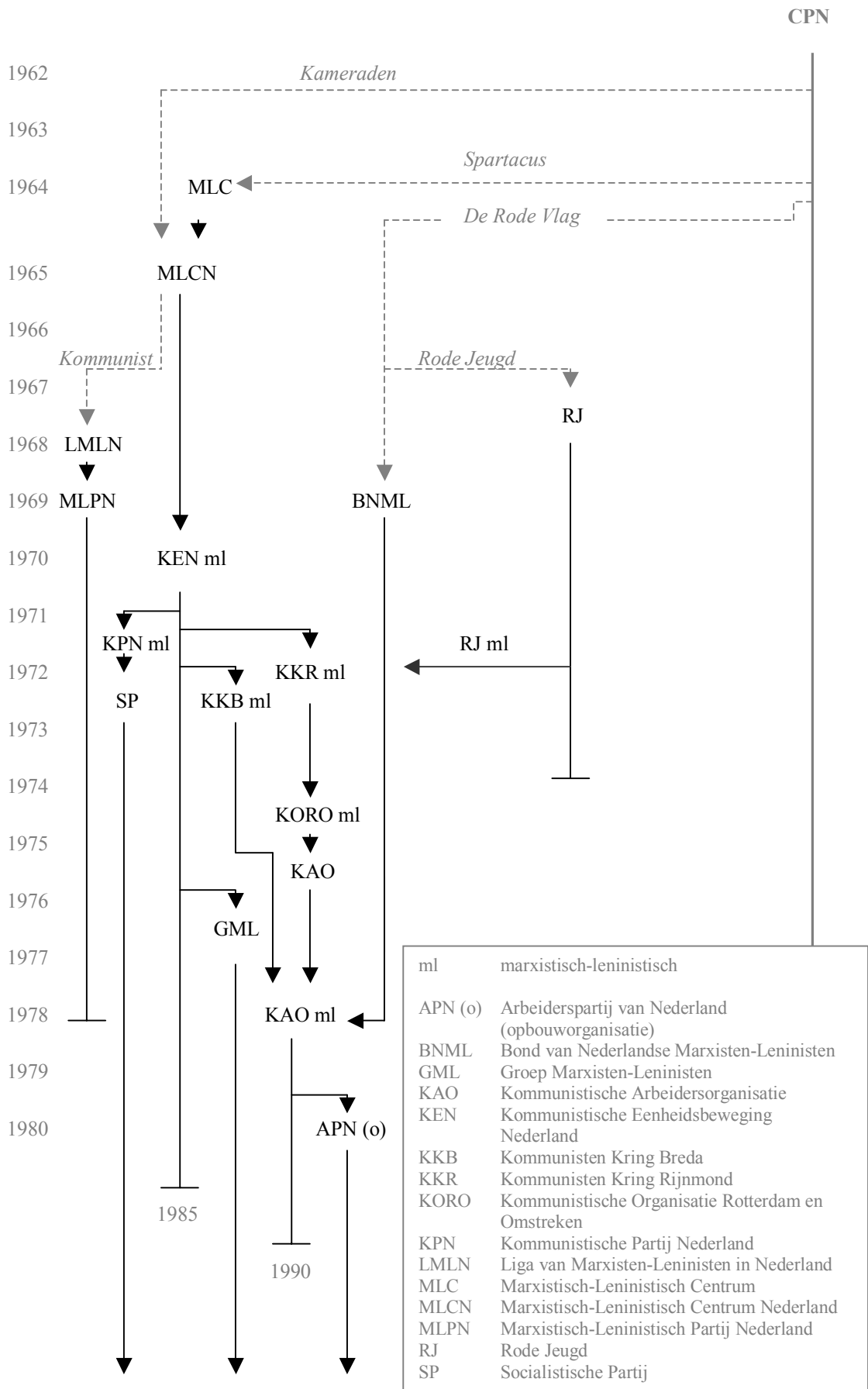
Hans van Heijnigen, 6 juli 2004 te Den Haag.

Koos van Zomeren, 1 november 2004 (telefonisch).

Piet Ordeman, 2 november 2004 (telefonisch).

Hans van Hooft, 4 november 2004 te Nijmegen.

Stamboom van het Nederlandse maoïsme

Geschatte ledenaantallen

jaar	organisatie	schatting	door	
1964	MLC	4	Rovers, 8 juni 2004.	
1965	MLCN en <i>Rode Vlag</i>	<100	BVD MO 12-1965.	
1966	MLCN	40	Rovers, 8 juni 2004.	
	<i>Rode Vlag</i>	40-50	Bisschot, 15 juni 2004.	
	Rode Jeugd	25	Oskam (Ottens e.a. 1985, 4).	
1967	MLCN	25-30	Ter Braake (Toorneman 2000, 29 en Vd Born).	
	Rode Jeugd	<60	Oud BVD'er Engelen (Staalduinen 1996, 66).	
1968	MLCN	<100	BVD, MO 1968-12.	
		60	Hoekstra, 3 mei 2004.	
1969	Rode Jeugd	25	Staalduinen 1996, 69.	
1970	KEN	200	Ter Braake (Toorneman 2000, 36)	
		100-150	Harmsen 1982, 283.	
		300	Hoekstra, 3 mei 2004.	
1971	KEN (na splitsing)	70	BVD, MO 1971-10.	
		80	Ter Braake (Toorneman 2000, 47)	
	KPN ml	120-200	BVD, MO 1971-10 en MO 1971-12.	
		100	Thomassen, 27 mei 2004.	
		120	Ter Braake (Toorneman 2000, 47)	
			200	Van Hooft in 1986 (Voerman 1986, 141).
	BNML	40	BVD, MO 1971-12.	
100-150		Harmsen 1982, 283.		
1972	KKR	17	BVD, MO 1973-7/8.	
	Rode Jeugd	200-250	Harmsen 1982, 283	
	SP	250	BVD, MO 1972-12.	
1973	KEN	150	BVD, MO 1973-7/8.	
		30	Ter Braake (Toorneman 2000, 54)	
	SP	300>350	BVD, MO 1973-6.	
		300	<i>Accent</i> 9 (23-10-1976), nr. 43 (Voerman 1986, 141).	
		400-600	Van Zomeren in 1973 (Voerman 1986, 141).	
1974	KEN	<100	BVD, MO 1974-12.	
		24	Van Ree 1991, 41.	
	SP	450	BVD, MO 1974-12.	
		<1200	Van Zomeren (<i>Haagse Post</i> , 28 september 1974).	
1975	SP	750	BVD, MO 1975-7/8.	
		550	<i>Accent</i> 9 (23-10-1976), nr. 43 (Voerman 1986, 141).	
		<1400	<i>De Tribune</i> (Voerman 1986, 141).	
1976	SP	600	BVD, MO 1976-6.	
		550	Voerman '86, 141: <i>Accent</i>	
	GML	25	Van Ree 1991, 41.	
1977	KEN	150-200	Ter Braake (Toorneman 2000, 84)	
	SP	<1400	Voerman '86, 141: <i>Tribune</i>	
1978	KEN	200	Leitsman, 1981, 11.	
	KAOml	<100	Anoniem, 22 juni 2004.	
1979	SP	750	BVD, KO 1979-4.	
1980	KEN: Rotterdam	20-30	Van Velzen, 20 mei 2004.	
1981	KEN	50	Leitsman 1981, 11.	
	GML	30	Leitsman 1981, 11.	
	KAOml	50	Leitsman, 1981, 11.	
		15	Van der Velden, 3 mei 2004.	

Lijst van genoemde personen

Naam, geboortjaar, organisatie, tijd en plaats van lidmaatschap van de genoemde kaderleden van maoïstische voorhoedeorganisaties (en de Rode Hulp en het Rood Verzetfront) in de tekst. Alle gegevens zijn vermeld voor zover bekend en waarschijnlijk in veel gevallen onvolledig. De grootste moeilijkheid betrof het onderscheiden van lidmaatschap als kaderlid, aspirant-lid, of lid van een massaorganisatie (zoals de MLS), waarbij gestreefd is naar een weergave van de periode van actief lidmaatschap.

Aardoom _____	34; 36; 39; 42; 44; 57; 59
Koos (1953); lid van SP van 1974 tot 1981 in Den Haag en Oss.	
Akker _____	35
Piet van den (1945); lid van SP vanaf 1973 in Oss.	
Alsemgeest _____	34; 35; 36; 40; 42; 44; 62
Frits (1945); lid van KPN en SP van 1971 tot 1977, in Nijmegen en Deventer.	
As _____	22
Jür van; via de CPN lid van MLC in Rotterdam.	
Ballegooijen _____	38; 41; 59; 62
Joke van (1947); lid van MLCN, KEN, KPN en SP van 1969 tot 1981 in Den Haag en Oss.	
Beekers _____	4; 37
Herman (1951), lid van SP van 1970 tot heden in Nijmegen en Rotterdam.	
Bisschot _____	6; 19; 20; 21; 22; 25; 27; 40; 51
Chris (1927); via de CPN in redactie Rode Vlag, later BNML, tot 1973 in Amsterdam.	
Boer _____	45; 49; 54; 55; 56; 68; 74
Kees de; lid van Rode Jeugd, KEN van rond 1966 tot 1985 (einde KEN) in Tilburg en Rotterdam.	
Boevé _____	22; 23; 24; 25; 31; 61
Peter (1928); lid van MLCN, MLPN, KAO ml in Alkmaar als BVD-infiltrant.	
Bouwens _____	37
Henk (1955); lid van KEN en SP van 1971 tot heden in Oss en Roosendaal.	
Bouwens _____	36
Ton (1953); lid van KEN en SP van 1971 tot heden in Oss en Uden.	
Braake _____	19; 31; 32; 33; 40; 41; 50; 54; 55; 63
Wouter ter (1949); lid van MLCN en KEN van 1969 tot 1980 in Amsterdam en Rotterdam.	
Bres _____	35
Hans de; lid van SP vanaf de jaren zeventig tot heden in Leiden en Oss.	
Buijs _____	38; 55; 56
Frank; lid van KEN van 1973 tot 1980.	
Cornelissen _____	34
Theo (1950); lid van SP van rond 1970 tot heden in Nijmegen en Rotterdam.	
Creemers _____	63
Bert; lid van KEN midden jaren zeventig in Rotterdam.	
Doelen _____	44
Jan van der; lid van SP van 1970 tot heden in Oss.	
Ensel _____	22
Flip van; via CPN in redactie Rode Vlag, later BNML in Amsterdam.	
Goslinga _____	34; 41; 42; 54; 56; 58
Joke (1950); lid van KEN van 1971 tot 1980 in Utrecht.	
Grijzen _____	45; 63
Johan; lid van KEN, KKR, KORO, KAO, van de KAO ml in Rotterdam.	
Harmsen _____	33; 35; 37; 40; 41; 44; 45; 48; 62; 63
Ton (1948); lid van MLCN, KEN en SP van 1969 tot 1975 in Leiden en Rotterdam.	
Hoekstra _____	20; 33; 34; 38; 39; 45; 49; 50; 62

Roel (1952); lid van KEN, KKR, KAO ml en APN (o) van 1968 tot heden in Rotterdam.	
Hoesel _____	53
Lucien van (1950); lid van Rode Jeugd en Rode Hulp vanaf 1969 in Eindhoven.	
Hoofst _____	25; 34; 42; 57
Hans van (1941); lid van MLCN, KEN en SP van 1969 tot heden in Nijmegen.	
Jamin _____	35; 37; 41; 42; 43; 44; 45; 50
Rob (1941); lid van KEN en SP van 1970 tot 1977 in Leiden en Rotterdam.	
Janssen _____	34; 53
Ludwina (1952); lid van de Rode Hulp van 1975 tot 1978 in Breda.	
Janssen _____	42; 43; 44; 62
Marjo (1944); lid van MLCN, KEN en SP van 1969 tot heden (kaderlid tot 1986) in Nijmegen.	
Klemens _____	51; 52
Jan; lid van Rood Verzetsfront vanaf 1978 in Groningen.	
Kolthof _____	33; 34; 40; 41; 50; 58; 59; 62
Gerrit (1949); lid van MLCN, KEN en SP van 1969 tot 1977 in Nijmegen en Rotterdam.	
Kools _____	55
Ab; lid van KEN in de jaren zeventig in Tilburg en Rotterdam.	
Kuiper _____	63
Els; lid van KEN in de jaren zeventig in Rotterdam.	
Lange _____	32; 34; 36; 37; 38; 39; 41; 42; 50; 62
Jan de (1941); lid van MLCN van 1966 tot 1969 in Rotterdam, nu penningmeester APN (o).	
Langen _____	35
Anneke de (1947); lid van SP in de jaren zeventig tot heden in Leiden en Oss.	
Leeuw _____	61
Gijs de; lid van de KAO ml begin jaren tachtig.	
Linde _____	34; 39; 41; 42; 50; 54; 55; 56
Maaten van de (1948); lid van KEN van 1973-1980 in Utrecht.	
Lübeck _____	22
Paul; lid van MLC, KEN, KKR eind jaren zestig en jaren zeventig in Rotterdam.	
Marijnissen _____	34; 35; 41; 43; 59; 60
Jan (1952); lid van KEN en SP van 1970 tot heden in Oss, Rotterdam en Den Haag.	
Moen _____	31
Peter; lid van MLCN en KEN van 1967-1970 in Amsterdam als BVD-infiltrant.	
Monjé _____	19; 21; 22; 25; 26; 43; 45; 49; 50; 54; 57; 59
Daan (1925); via de CPN in MLC, KEN en SP van 1964 tot zijn dood in 1986 in Rotterdam.	
Nieuwenhuis _____	5
Tommy; lid van KEN in de jaren zeventig.	
Nijhof _____	33; 41; 56; 57; 63
Erik; lid van MLCN en KEN van 1967 tot 1983 in Utrecht.	
Oskam _____	22; 24; 25; 26; 30; 34; 42; 51; 52; 53
Oskam. (1943); via CPN bij Rode Vlag, Rode Jeugd en Rode Hulp tot 1977 in Amsterdam.	
Overeem _____	50
Joop; lid van KEN in jaren zeventig en tachtig.	
Palm _____	3; 37
Ineke (1950); lid van SP van 1972 tot heden in Nijmegen en Rotterdam.	
Palm _____	6; 35; 36; 38; 41; 43; 60
Jos (1956); lid van SP van 1974 tot 1984 in Nijmegen en Doesburg.	
Ree _____	33; 34; 40; 41; 43; 45; 50; 54; 56; 62; 63
Erik van; lid van 1973 tot 1981 van KEN en GML in Amsterdam.	
Reniers _____	51

Theo; lid van Rode Jeugd in Eindhoven.	
Romme _____	36; 37; 42; 43
Tiny (1954); lid van SP van 1972 tot 1979 in Oss.	
Rosenmöller _____	4; 5; 41; 56; 63
Paul (1956); lid van KEN en GML van 1974 tot 1982 in Amsterdam en Rotterdam.	
Rovers _____	20; 22; 23; 24; 25; 26; 27
Frans (1929); via CPN in MLC, KEN, KPN en SP van 1964 tot 1973 in Rotterdam.	
Ruers _____	57
Bob (1947); lid van SP van 1972 tot heden in Utrecht.	
Schrevel _____	19; 21; 22; 25; 27; 31; 33; 49; 50; 54
Nico (1934); via de CPN in MLC en KEN van 1964 tot 1971 in Rotterdam.	
Stavinga _____	22; 61
Jim; lid van MLC, KEN, KKR en KAO ml eind jaren zestig tot jaren tachtig in Rotterdam.	
Steenis _____	30; 34
Joost van (1938), via Rode Vlag bij Rode Jeugd van 1964 in Amsterdam.	
Sterkman _____	22; 25; 26; 31; 49; 54
Gerrit; via de CPN in MLC en KEN van 1966 tot 1971 in Rotterdam.	
Thomassen _____	33; 36; 37; 38; 41; 42; 43; 44; 57; 59; 62
Theo (1950); lid van KPN en SP van 1971 tot 1978 in Leiden, Rotterdam en Nijmegen.	
Velden _____	6; 16; 26; 32; 33; 35; 42; 45; 49; 50; 54; 61; 63
Sjaak van der (1954); lid van KEN en KKR van 1970 tot 1972 in Rotterdam.	
Velzen _____	31; 34; 43; 50; 56; 62; 63
Dries van; (1950); lid van MLC en KEN van 1967 tot 1980 in Rotterdam	
Verhamme _____	34; 35
Ed (1948); lid van KEN en SP van 1971 tot 1975 in Oss.	
Voets _____	44
Toon (1951); lid van KEN en SP van 1971 tot heden in Oss.	
Weusten _____	63
Suzanne; lid van SP in de jaren zeventig.	
Wigman _____	42
Piet; lid van SP in de jaren zeventig in Nijmegen.	
Wijk _____	34; 41; 42
Aat van; lid van Rode Jeugd vanaf 1966 tot begin jaren zeventig in Den Haag.	
Zomeren _____	24; 36; 41; 42; 45; 57; 58; 59; 62
Koos van (1949); lid van KEN, KPN en SP van 1970 tot 1975 in Nijmegen.	